

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Första kammaren.

Nr 18.

Fredagen den 21 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Rosander* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 272, angående statens bosättningslån.

Justerades protokollen för den 15 och den 18 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 235, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängning av giltighetstiden för vissa tilläggstullar.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 265, med förslag till lag om inskränkning med hänsyn till försvaret i rätten att avverka skog.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 266, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 268, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 269, angående vissa anslag för budgetåret 1943/44 till dövstumskolorna m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Petersson, Knut* och herr *Ericsson, Carl Eric*, väckta motionen, nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Näslund* m. fl. väckta motionen, nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Föredrogs och hänvisades till första särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 270, av herr *Holmström* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1943/44; och

nr 271, av herr *Berg, Robert*, i samma ämne.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 272, av herr *Sundberg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.;

nr 273, av herr *Löfvander* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.;

nr 274, av herr *Persson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.;

nr 275, av herr *Elofsson, Gustaf*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.;

nr 276, av herr *Lodenius* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.;

nr 277, av herr *Mannerskantz* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.;

nr 278, av herr *Mannerskantz* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor;

nr 279, av friherre *De Geer* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor;

nr 280, av herr *Andersson, Karl*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor;

nr 281, av herrar *Gustavson* och *Mattsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor;

nr 282, av herr *Ljungdahl* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor;

nr 283, av herr *Ljungdahl* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor; samt

nr 284, av herr *Ström, Fredrik*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 116—121.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 272.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 285, av herr *Linderot*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.;

nr 286, av herrar *Holmström* och *Holmbäck*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1943/44;

nr 287, av herr *Holmström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1943/44; samt

nr 288, av herr *Albertsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.

Herr **Brandt** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I tryckfrihetsförordningen § 1 mom. 7 stadgas bl. a. följande:

»För periodisk skrift, som utgives inom riket, skall finnas en utgivare. Denne skall hava inseendet över skriftens utgivning och äga sådan bestämmanderätt över dess innehåll, att intet i skriften får införas mot hans vilja.»

Jag anhåller nu om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kungl. justitiedepartementet få rikta denna fråga:

På vilka grunder har herr statsrådet — med hänsyn till ovannämnda bestämmelse — ansett sig böra meddela dr Lage Staël von Holstein tillstånd att här i landet utgiva den i Berlin på svenska språket tryckta periodiska skriften »B. R. T. Månadsskriften Berlin—Rom—Tokio»?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.08 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

*Interpellation
ang. meddelat
tillstånd att ut-
giva månads-
skriften
Berlin—Rom
—Tokio.*

Lördagen den 22 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Om brandskyddssynpunktens beaktande vid uppförandet av lagerhus.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **Pehrsson-Bramstorp**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Wistrands interpellation om brandskyddssynpunktens beaktande vid uppförandet av lagerhus, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har dess ledamot herr Wistrand till mig riktat följande frågor.

1) Anser statsrådet det vara tillfredsställande, att statliga lånemedel tillhandahållas för finansiering av sådana under byggnad varande eller redan uppförda spannmålslagerhus, vilka ur brandskyddsteknisk synpunkt otvivelaktigt äro av otillfredsställande beskaffenhet?

2) Om så icke är fallet, har statsrådet vidtagit åtgärder i syfte att skapa garantier för att för folkförsörjningen nödvändiga lagerbyggnader uppföras på ett ur brandskyddssynpunkt betryggande sätt?

3) Om det sistnämnda icke skulle vara fallet, avser statsrådet att med det snaraste vidtaga sådana åtgärder?

I motiveringen till interpellationen har bland annat framhållits, att, då förra året ett större spannmålslagerhus med silos, allt i trä, skulle uppföras i Köping, resultatlösa försök gjordes att få nödiga brandskyddsanordningar genomförda.

Såsom svar å den första frågan vill jag meddela, att jag givetvis icke anser tillfredsställande, att statliga lånemedel tillhandahållas för finansiering av sådana spannmålslagerhus som avses i frågan. I anledning av det i frågan berörda särskilda fallet, avseende ett spannmålslagerhus i Köping, må framhållas, att ansökan om lån till uppförande av detta lagerhus — sedan yttrande inhämtats från ett flertal myndigheter och sammanslutningar — av Kungl. Maj:t genom beslut den 14 maj 1943 förklarats icke föranleda vidare åtgärd. I yttranden över ansökningen från byggnadsstyrelsen och svenska brandskyddsföreningen framhölls, bland annat, att lagerhuset ur brandskyddssynpunkt vore olämpligt. Byggnadsstyrelsen avstyrkte till följd härav bifall till ansökningen.

I anledning av de två övriga frågorna får jag anföra följande.

Kungl. Maj:t anbefalldes den 1 augusti 1941 statens livsmedelskommission att beträffande förråd, som vore eller kunde bliva kommissionen underställda, i samråd med luftskyddsinspektionen vidtaga de åtgärder, som kunde vara av nöden för att åvägabringa ett tillfredsställande brandskydd. Livsmedelskommissionen och luftskyddsinspektionen ha sedermera i skrivelse den 6 april 1943 anfört bland annat.

Med anledning av Kungl. Maj:ts beslut hade besiktning verkställt av för livsmedelsförsörjningen viktigare förråd, och hade i samband härmed föreslagits åtgärder för avhjälpan av förefintliga brister i avseende å brandskyddet. I stort sett hade även ifrågavarande åtgärder vidtagits av respektive företag. Spannmål och foderkakor vore emellertid för närvarande i stor utsträckning lagrade i ur brandskyddssynpunkt mindre lämpliga byggnader, där möjligheterna att erhålla ett tillfredsställande brandskydd vore begränsade. Framför allt gällde detta de höga silosbyggnaderna av trä, där eldsvådor vore synnerligen svårsläckta. Det skulle därför vara ett beredskapsintresse av stor betydelse, att spannmålen i största möjliga utsträckning upplagrades i bygg-

Om brandskyddssynpunktens beaktande vid uppförandet av lagerhus.
(Forts.)

nader av mera brandsäker konstruktion. Möjligheterna att i nuvarande läge anskaffa lämpligare lokaler för den spannmål och de fodermedel, som för närvarande förvarades i ur brandskyddssynpunkt mindre tillfredsställande lagerutrymmen, syntes emellertid vara mycket begränsade. Under förhandenvarande omständigheter måste därför dessa lagerutrymmen utnyttjas. Det skulle emellertid vara önskvärt, att i fortsättningen lagerbyggnader för spannmål och foderkakor uppfördes, inrättades eller ombyggdes på ett ur brandskyddssynpunkt mera tillfredsställande sätt än som hittills varit fallet. Helst borde sålunda alla större spannmålslagerhus, förslagsvis med lagringsutrymme för mera än 1,000 ton, hädanefter uppföras i betong eller annan brandsäker konstruktion. Statens befogenheter att direkt påverka konstruktions sättet av lagerhusbyggnader, icke tillhöriga staten, syntes emellertid enligt myndigheternas mening vara begränsade till de fall, då fråga vore om sådana lagerhusbyggnader, för vilkas uppförande, inrättande, inköp eller ombyggande lån söktes ur statens spannmålslagerhusfond. I detta sammanhang ha myndigheterna framhållit, att av de spannmålslagerhus, som under de sistförflutna åren uppförts för låne-medel ur spannmålslagerhusfonden, ha 70—80 procent uppförts i trä. Det syntes därjämte, som om i ett flertal av de fall, då sålunda lagerhus uppförts i trä, de möjligheter att tillgodose brandskyddet, som förelegat, ej i tillbörlig grad beaktats. Under åberopande av det anförda ha livsmedelskommissionen och luftskyddsinspektionen hemställt, dels att Kungl. Maj:t måtte föreskriva, att vid behandling av ärenden rörande lån ur statens spannmålslagerhusfond yttrande över arbetsbeskrivning, ritningar och byggnadsbeskrivning skulle inhämtas från svenska brandskyddsföreningen, då fråga vore om uppförande, inrättande, inköp eller ombyggande av spannmålslagerhus med lagringsutrymme för mera än 1,000 ton, och dels att Kungl. Maj:t måtte fästa vederbörande kommunala myndigheters uppmärksamhet på betydelsen av att vid uppförandet av spannmålslagerhus brandskyddet vunne mera beaktande än hittills varit fallet samt erinra myndigheterna om att härutinnan noggrant övervaka efterlevnaden av gällande byggnadsordning.

Sedan yttrande i ärendet inhämtats från byggnadsstyrelsen och svenska brandskyddsföreningen, har Kungl. Maj:t den 14 maj 1943 beslutat utfärdande av kungörelse om ändrad lydelse av 5 § kungörelsen den 12 september 1930 (nr 342) angående allmänna villkor och bestämmelser för lån från spannmåls-lagerhusfonden, varigenom till punkt 7 i denna paragraf lagts en bestämmelse av innehåll, att över ansökan om lån till uppförande av lagerhus eller magasin — då det gäller byggnad med större lagringskapacitet än 1,000 ton — yttrande angående erforderliga brandskyddsanordningar skall inhämtas från svenska brandskyddsföreningen. Vidare har samma dag beslutats utfärdande av cirkulär till överståthållarämbetet och rikets samtliga länsstyrelser, vari dessa myndigheter anbefallts att dels fästa vederbörande kommunala myndigheters uppmärksamhet på föreliggande förhållanden med avseende å spannmåls-lagerhusens brandskydd, dels meddela dessa myndigheter de direktiv, som kunna befinnas lämpliga för ett bättre tillgodoseende av brandskyddet i samband med uppförande av spannmålslagerhus, dels ock erinra samma myndigheter om skyldigheten att härutinnan noggrant övervaka efterlevnaden av gällande byggnadsordning.

Herr Wistraud: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet få framföra min tacksamhet för det snabba svaret liksom även för de åtgärder, som numera vidtagits i syfte att skapa en mera tillfredsställande ordning beträffande brandskyddet för spannmålslagerhus.

Om brandskyddssynpunktens beaktande vid uppförandet av lagerhus.
(Forts.)

Det ser ju nästan ut som en ödets ironi, att endast några dagar efter det jag tillåtit mig interpellera i saken det i min interpellation omnämnda spannmålslagerhuset i Köping, som utförts av trä, blev utsatt för det allra svåraste eldsvådettillbud. Lyckligtvis blev det dock denna gång räddat.

Enligt min mening är det mycket anmärkningsvärt, att ett och ett halvt år fått gå från det Kungl. Maj:t första gången hade sin uppmärksamhet riktad på saken och till dess någon ansats att vidtaga åtgärder i saken kommit till synes. Under tiden ha ju, som också livsmedelskommissionen anfört, 70—80 procent av spannmålslagerhusen blivit uppförda av trä, och dessutom ha i många fall icke ens de möjligheter till ett tillfredsställande brandskydd blivit beaktade, som även under sådant förhållande skulle ha funnits.

Detta är alldeles uppenbart en mycket allvarlig fråga, då vi med nuvarande knappa tillgångar på spannmål inte kunna ta risken av att på grund av otillfredsställande förvaringslokaler dessa förråd i hög grad minskas.

Jag är, som sagt, herr statsrådet tacksam både för svaret och för de åtgärder, som ha vidtagits, och hoppas, att regeringen allt fortfarande har sin uppmärksamhet starkt riktad på denna fråga samt även vidtager ytterligare åtgärder, därest detta skulle anses vara av nöden.

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Möller**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Holmbäcks interpellation angående principerna för flyktingars behandling i Sverige, och nu yttrade: Herr talman! Herr Holmbäck har med kammarens tillstånd frågat, huruvida chefen för socialdepartementet vill lämna en ingående och sammanfattande framställning av de grundsatser, som dirigera behandlingen av flyktingarna i landet, och därvid särskilt av de principer, som tillämpas för de norska flyktingarna i landet.

Då jag nu går att så vitt möjligt tillmötesgå denna hemställan, vill jag först beröra den tidigare praxis, på vilken de nu tillämpade principerna bygga.

Grunddragen i den aktuella svenska invandringpolitiken datera sig från det förra världskriget. Den frihet och öppenhet, som tidigare karakteriserat det mellanfolkliga umgänget bröt då samman. Ännu den svenska lagen den 14 september 1914 angående förbud för vissa utlänningar att här i riket vistas präglades av denna atmosfär, men genom de under världskriget införda föreskrifterna om anmälningsskyldighet för utlänningar och ett allmänt viseringstvång lades grunden till ett system av administrativ och polisiär kontroll av inresande och inresta utlänningar, vilket efter hand blivit allt mera komplicerat. Efterkrigstiden medförde ingen avveckling av de nya principerna. Från början tänkta som tillfälliga åtgärder fingo de med tiden i alla länder karaktären av fasta institutioner. Härtill bidrogo den även efter kriget bestående politiska oron i Europa, farhågorna för sociala omstörningar och efterkrigstidens arbetslöshet. Viseringstvånget upphävdes visserligen under 1920-talet i de flesta länder, men efterträddes av en administrativ och polisiär kontroll, vid vilken principen om uppehålls- och arbetstillstånd var grundläggande.

Under inflytande av denna utveckling tillkom den svenska lagen av 1927 om utlännings rätt att här i riket vistas. Den innehöll instituten uppehålls- och arbetstillstånd; den centrala kontrollen lades i händerna på statens polisbyrå för övervakning av utlänningar i riket, medan socialstyrelsen ägde att besluta om uppehålls- och arbetstillstånd. Då man likväl icke ville släppa tanken på en återgång till förkrigstidens friare förhållanden, gjordes lagen

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)
provisorisk, med en giltighetstid av fem år. Den prolongerades 1932 på ytterligare fem år.

Redan under förra världskriget visade det sig, att vid tillämpningen av de nya principerna svårigheter kunde uppstå för de politiska flyktingar, som sökte sig till vårt land. Huvudsakligen bestod flyktingsströmmen då av finska medborgare, som under inbördeskriget kämpat på den röda sidan, ävensom av flyktingar från det gamla tsarväldet.

Principiellt upprätthölls asylrättstraditionen. Genom en kungörelse den 26 september 1918 infördes bestämmelser om uppehållsbok för utlänningar, som vistades i riket utan att inneha pass. Det framkom i pressen och i riksdagen dock klagomål över att avvisning i vissa fall skett beträffande politiska flyktingar och att polismyndighet tagit utlänningar i långvarigt fängsligt förvar. Att en bristande förståelse för asylrättstraditionens principer i enstaka fall ådagalades av underordnade myndigheter, som hade att handlägga utlänningsärenden, torde icke kunna förnekas liksom att det opinionstryck, som de därvidlag utsattes för, var ägnat fästa deras uppmärksamhet på de humanitära krav, som borde ställas.

I viss mån för att skänka garanti mot administrativt godtycke tillsatte Kungl. Maj:t den 27 november 1918 en kommission, bestående av advokaten C. L. Hasselgren, sekreteraren i utrikesdepartementet L. M. J. Sager och mig, med uppgift att med saklig prövning biträda vederbörande departement vid beredningen av flyktingärenden, som kommit under Kungl. Maj:ts prövning. Det gällde då endast frågan om uppehållstillstånd, enär en politisk flykting, sedan han erhållit dylikt tillstånd, ej hindrades i sin personliga rörelsefrihet, blott han avhöll sig från politisk verksamhet.

Då en systematisk utlänningslagstiftning infördes genom 1927 års lag, innehöll denna dock inga andra stadganden om särbehandling av politiska flyktingar än sådana, som bringade lagen i överensstämmelse med lagstiftningen om utlänningslag. Det politiska flyktingproblemet spelade vid denna tid en underordnad roll, till dess det med omvälvningen i Tyskland 1933 ånyo trädde i förgrunden. Till de politiska flyktingarna kom nu en ny kategori, nämligen de judiska flyktingarna. Starkare känning av utvandringen från Tyskland fick man dock icke till en början här i landet. Vårt land låg så att säga i lä för de stora flyktingsströmmarna.

Anledning att förvägra flyktingar uppehållstillstånd på grund av immigrationens storlek fanns därför icke. I regel beviljades också uppehållstillstånd. Dock förekom enstaka fall, då underordnade myndigheter icke respekterade asylrättsprincipen utan avvisade vederbörande till det land, som han flytt ifrån. Till en början beviljade socialstyrelsen endast uppehållstillstånd, men däremot ej arbetstillstånd åt flyktingar annat än i undantagsfall. Ännu i slutet av 1933 var arbetslösheten omfattande. Redan år 1935 ansåg sig emellertid socialstyrelsen kunna gå på den linjen, att en flykting, som accepterades, också i regel skulle få arbetstillstånd.

Flyktingfrågan fick större proportioner för vårt land först under 1937 och 1938, då ett flertal länder började visa en utpräglad obenägenhet att ta emot judiska flyktingar och vissa stater försökte minska flyktingklientelet. Samtidigt började i Tyskland skärpta åtgärder mot judarna att vidtagas. Trots det ökade flyktingtrycket på vårt land, var dock före kriget antalet flyktingar från kontinenten relativt ringa. Den 1 oktober 1938 var antalet politiska flyktingar i vårt land mellan 400 och 500. I början av 1939 hade det stigit till 800, beroende huvudsakligen på svenskt deltagande i en internationell hjälpaktion för politiska flyktingar i Tjeckoslovakien. De judiska flyktingarna uppgingo den 1 oktober 1938 till 1,500; före krigsutbrottet steg

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)
siffran i runt tal till 3,000. Därtill kommo flera hundratal flyktingar, vilka efter att ha erhållit inresetillstånd till Sverige kunde efter kort tid fara vidare till andra länder.

Då frågan om vår utlänningslagstiftning år 1937 åter blev aktuell, trädde den politiska flyktingfrågan i förgrunden. I 1937 års lagstiftning infördes bestämmelser, som avsågo att ge ökad rättssäkerhet för politiska flyktingar. Det stadgades att polismyndighet, som finner anledning till avvisande av utlänningsansökan, skall göra anmälan därom till socialstyrelsen, när utlänningsansökan, utan att med skäl kan antagas att påståendet är oriktigt, uppger att han är politisk flykting. Socialstyrelsen har i sådant fall att besluta om avvisning skall ske eller icke. Innan socialstyrelsen meddelar beslut om avvisning eller förpassning, skall ärendet underställas den av Kungl. Maj:t tillsatta utlänningsnämnden. Yppas härvid skiljaktig uppfattning mellan socialstyrelsen och nämnden eller någon nämndens ledamot, må utlänningsansökan föras hos Kungl. Maj:t över styrelsens beslut. Dock har, vad beträffar avvisningsbeslut, med hänsyn till de förhållanden, som inträdde vid krigsutbrottet på kontinenten, stadgats i kungörelse den 1 september 1939, att socialstyrelsen ej har skyldighet underställa dylikt beslut utlänningsnämnden samt att klagan däröver icke må föras.

Avsikten med detta system, som hos en central myndighet lägger bedömandet av hållfastheten i ett påstått politiskt flyktingkap är bland annat att skydda flyktingen mot sådana missbruk av avvisningsförfarandet, som polismyndigheter före denna lagstiftning i enstaka fall gjort sig skyldiga till. I viss mån är det förhållandet, att genom 1937 års lagstiftning den centrala utlänningskontrollen överfördes från polisbyrån till en myndighet av socialstyrelsens karaktär, ett uttryck för vår principiella inställning till utlänningsfrågorna.

Lagstiftningen av år 1937 innehöll ej någon definition av begreppet politisk flykting, men i praxis har räknats som sådan person, som aktivt deltagit i politisk verksamhet och på grund därav i hemlandet löper risk att för längre tid berövas friheten eller ock kan anses vara hotad till liv och lem. Judar och andra s. k. icke arier, som på grund av rasförhållningarna sökt fly över svenska gränsen, ha jämställts med politiska flyktingar och sålunda ej avvisats. Dock ha judar, som ansökt om inresetillstånd, icke erhållit sådant allenast genom att hänvisa till allmän vantrivsel och ekonomiska svårigheter i hemlandet eller stadganden i Nürnbergerlagarna. En viss restriktivitet, som skärptes efter händelserna under år 1940, har sålunda tillämpats i fråga om beviljande av inresetillstånd för flyktingar av denna kategori. Härvidlag har anlagts lämplighetssynpunkter, som i synnerhet fingo göra sig gällande, sedan andra länder börjat visa obenägenhet att mottaga judiska emigranter. Då judeförhållningarna på kontinenten och i Norge började antaga svårare former, blev från och med hösten 1941 restriktiviteten beträffande inresetillstånd för judar betydligt lättad. Under förutsättning att vederbörande hade anknytning till Sverige genom släktskap eller på annat sätt och att garantier lämnats för vederbörandes försörjning, beviljades i regel inresetillstånd. Under senare tid ha i allmänhet ansökningar om inresetillstånd för judar beviljats oberoende av sådan prövning. Dessa inresetillstånd ha dock — med ett fåtal undantag — icke kunnat utnyttjas, enär de tyska myndigheterna sedan hösten 1941 som regel vägra utresetillstånd.

Under tiden före krigsutbrottet var flyktingarnas personliga rörelsefrihet i vårt land endast begränsad i den mån deras arbetstillstånd anvisade ett visst yrke eller en viss ort för dettas utövande. Givetvis voro de förbjudna att bedriva politisk verksamhet, något som icke innebar hinder för dem att studera

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

politik, åhöra politiska föredrag, att sinsemellan diskutera politik eller att vid sammanträden av enskild karaktär skildra förhållandena i sitt hemland. Att flyktingarna bildade studiecirklar, där även politiska frågor kunde diskuteras, har icke ansetts oförenligt med det generella förbudet att driva politisk verksamhet. De ha vidare haft möjlighet att bliva fackligt organiserade, och ett icke ringa antal flyktingar har blivit medlemmar av fackliga organisationer inom sitt yrke.

Krigsutbrottet medförde åtskilliga förändringar i flyktingarnas läge. Kontrollen över utlänningar blev överhuvud taget strängare än förut. Med stöd av utlänningslagens 54 § utfärdade Kungl. Maj:t i justitiedepartementet i administrativ ordning föreskrifter, genom vilka man ville anpassa utlänningskontrollen efter krigsläget. Om det redan förut varit svårt att verkställa beslut om förpassning och utvisning ur riket av politiska flyktingar, emedan andra länder icke ville mottaga dem, blev det efter avspärningen nästan helt omöjligt att verkställa sådana beslut.

Den tyska ockupationen av Danmark och Norge, och i synnerhet de politiska omvälvningarna i Norge, ha medfört ett politiskt flyktingproblem av helt andra dimensioner än 1930-talets. Både från Danmark och Norge har Sverige fått övertaga tyska, österrikiska och tjeckoslovakiska flyktingar, som förut åtnjutit asylrätt i nämnda länder. En annan kategori är de statslösa judiska flyktingarna från Norge och Danmark. Det sammanlagda antalet statslösa flyktingar, som på detta sätt kommit till vårt land, uppgår till gott och väl 1,000 personer, varav cirka 150 kommit från Danmark. Vidare förekomma bland nya grupper av flyktingar från Norge personer av olika nationalitet, som rymt från tyska fångläger, desertörer ur tyska armén samt sjömän, som rymt från fartyg i tysk tjänst.

Det övervägande antalet flyktingar har efter ockupationen varit norrmän. En del av dessa ha varit politiska flyktingar i egentlig mening, d. v. s. människor som på grund av sin politiska verksamhet varit utsatta för förföljelse eller riskerat påföljd av politiskt brott. I viss utsträckning ha de norska flyktingarna utgjorts av personer, som utan att ha varit politiskt verksamma varit allmänt missnöjda med förhållandena i sitt hemland och som i Sverige velat avvaka en förändring i situationen. Andra ha önskat resa till allierade länder via Sverige; större delen av de yngre ha kommit till Sverige i hopp att kunna fortsätta till Kanada eller England och där förena sig med den norska Londonregeringens trupper. En särskild typ av politiska flyktingar bilda anhängare av Quislingregimen, vilka av en eller annan anledning icke längre velat stanna i hemlandet. För närvarande finnas i landet bortemot 16,000 norska emigranter.

Sammanfattningsvis torde beträffande invandringen från Norge kunna sägas, att asylrättsprincipen upprätthållits. Dock har i ett tidigare skede i enstaka fall avvissning skett, då polismyndighet ansett sig finna att ett politiskt flyktingsskap i egentlig mening icke förelegat. Numera sker icke avvissning av dylik anledning vare sig av norska eller judiska flyktingar. I den mån avvissning skett under senare tid, har det gällt minderåriga, som utan sällskap av föräldrar eller anhöriga överskridit gränsen och om vilka det framgätt, att flyktingsskap i egentlig mening ej förelegat, samt av svenska gränsmyndigheterna kända asociala element, exempelvis tattare. Flyktingbegreppet har sålunda den vidaste tolkning, något som redan därav är motiverat, att flyktingen begår ett politiskt brott genom att lämna Norge. Rymlingar från tyska fångläger ha enligt internationell praxis icke heller avvissats.

Beträffande desertörer från den tyska krigsmakten i Norge och Finland har i ett antal fall avvissning av sådana skett. Rymning från krigsmakten har icke

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)
i och för sig ansetts konstituera politiskt flyktingsskap. Där sådant förelegat, har avvísning ansetts icke böra ske. I några enstaka fall har avvísning ägt rum av personer, vilka avvikit från de tyska transporttågen genom riket. Under tiden november 1940 till november 1942 föreligga 15 kända fall, då avvísning av desertörer skett. Efter denna tid har någon avvísning icke skett.

I detta sammanhang vill jag med några ord beröra det tekniska förfarings-sätt, som tillämpas vid mottagandet av norska flyktingar. Sedan vederbörande anmält sig hos myndigheterna eller omhändertagits av den svenska gränsbevakningen, får han genomgå desinficering och därefter undergå förhör hos närmaste polismyndighet. Det gäller härvid dels att söka fastställa flyktingens identitet, dels att utröna omständigheterna kring hans flykt. I regel ha flyktingarna möjlighet att på något sätt legitimera sig. Förhöret om flyktomständigheterna har motiverats därmed, att myndigheterna önska förvissa sig om, huruvida vederbörande är att betrakta som flykting eller om han kommer i ärenden av tvivelaktig natur, t. ex. för att spionera på härvarande norska flyktingar. Man har därjämte redan vid gränsen velat avskilja asociala element, som icke böra inkomma i riket. Tidigare ha dessa förhör varit ingående, ibland onödigt ingående, men äro numera rutinmässiga. Ha flyktingarna icke möjlighet att legitimera sig, bliva förhören alltjämt något mera ingående. Sedan vederbörande förhörts, anmäler landsfiskalen per telefon flyktingfallet till utrikesdepartementet, som i regel omgående lämnar besked om nödfallsvisering eller vägrar dylikt i de få fall, då så har ansetts böra ske på grund av de upplysningar, som landsfiskalen lämnar. Under uppehållet i gränssonen står flyktingen under bevakning. I ett eller annat fall, då mera ingående utredning ansetts nödvändig, har flykting införpassats i fängelse i avvaktan på utredningen; enstaka fall ha härvid inträffat, som framkallat befogade klagomål från flyktingars sida. Numera torde sådana fall icke kunna förekomma. — Sedan flyktingen förhörts, erhåller han med första tåglägenhet färdbiljett till mottagningslägret i Kjesäter. Resan sker utan bevakning.

Detta läger står under norsk regim, ehuru en representant för socialstyrelsen är stationerad där. Man har i Kjesäter bättre möjligheter att fastställa arten av hans flyktingsskap än som står svenska myndigheter till hands. Skulle de norska myndigheterna finna, att de icke vilja ha med vederbörande att skaffa, avlägsnas denne till Hälsingmo utlänningsförläggning, där vidare observation av fallet sker. I Kjesäterförläggningen undersökes flyktingen vidare av norska läkare, och det avgöres huruvida han lämpar sig till skogsarbete. Upphållet i Kjesäter varar i regel endast 2 à 3 dagar. Manlig ungdom, i regel under 21 år, som icke avser att studera, sändes från Kjesäter till ungdomslägret i Voxna, vilket likaledes står under norsk ledning; kvinnor sändas i avvaktan på arbete till Katrineholm, där ett pensionat förhyrts av norska staten; hela familjer, som kommit flyende, sändas till av norska staten förhyrda pensionat i Insjön, Rättvik och Mora, likaledes i avvaktan på arbete. Den övervägande delen av de manliga flyktingarna sändas till förläggningen i Öreryd, som har en svensk föreståndare med en norsk lägerchef vid sin sida. Där ha de i regel att stanna en vecka i avvaktan på skogsarbete. De som inte kunna arbeta i skogen få göras till föremål för mera specialiserad arbetsförmedling vid de särskilda förmedlingskontoren, som finnas anordnade i bl. a. Jönköping och Pålsboda. På båda ställena finnas av norska staten ordnade hem eller förläggningar. — Utom här nämnda för norrmän avsedda läger, finnes en förläggning i Vägershult under svensk ledning, dit under samråd mellan svenska och norska myndigheter disciplinfall och notoriskt arbetsovilliga placeras.

Hur det försörjningsproblem, som skapats av den stora norska flyktingströmmen, lösts, har jag tidigare redogjort för i ett interpellationssvar i andra kam-

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

maren till herr Hallberg, och jag tillåter mig för denna sida av saken hänvisa till detsamma. Jag vill här endast framhålla, att ett mycket stort antal av de norska flyktingarna kunnat beredas arbete i Sverige och att norska regeringen i London står för kostnaderna för underhållet av de norska flyktingarna, i den mån de icke kunna försörja sig själva.

De ökade säkerhetsåtgärder, som krigssituationen krävt, har i den mån de särskilt gälla utläningar även tillämpats beträffande flyktingarna från Norge. Före det nuvarande världskrigets utbrott beviljades utläningar uppehållsvisering utan begränsning till visst område. I fråga om arbetsvisering företogs dock understundom begränsningar även i lokalt avseende.

Med de spända förhållanden, som genom kriget inträffat, och icke minst sedan stora flyktingskaror börjat söka sig till vårt land, har det av olika skäl ansetts nödvändigt att mera allmänt införa en begränsning av uppehållsviseringen till vissa områden eller orter. Utläningarna och icke minst flyktingarna visa en klar tendens att söka sig till storstäderna. Det har ansetts föreliggande anledning att motverka denna tendens både på grund av säkerhetsskäl och sociala skäl. Framförallt söka sig flyktingarna till Stockholm och Göteborg med kringliggande områden. Socialstyrelsen har därför uppställt som en generell regel, att uppehållsvisering ej skall medgivas för storstäderna, därest ej särskilda skäl tala för detta. Vid uppehållsvisering för Stockholm omfattar tillståndet även Stockholms län; visering för Göteborg gäller endast själva staden, enär länet hör till de s. k. förbjudna områdena. På grund av att flyktingarna visat stor rörlighet och socialstyrelsen ansett sig böra ha viss kontroll över var de vistas, ha i regel hittills ej de norska flyktingarna beviljats uppehållstillstånd över hela landet i övrigt utan för visst område, som tidigare i regel utgjordes av ett län och som från september 1942 omfattade ett av de fyra viseringsområden, i vilka landet indelats. Denna begränsning av rörelsefriheten tillämpas dock icke vid utfärdande av nya uppehållsviseringar från början av innevarande månad. I enskilda fall, då det anses att säkerhetssynpunkter tala härför, beviljas uppehållsvisering endast till en bestämd ort eller bestämt landsfiskalsdistrikt.

En ytterligare begränsning utgöra de s. k. förbjudna områdena, där utläning icke äger att utan särskilt tillstånd vistas. För norrmännen är det särskilt aktuellt att gränsområdena mot Norge äro förbjudna områden. Om norska flyktingar skulle ha tillåtits stanna inom dessa områden, har man ansett att risk förelegat för att politiska aktioner kunde organiseras på svensk botten, något som hade kunnat medföra politiska förvecklingar för vårt land. Den avspärrning av Norrbotten, som skett av militärpolitiska skäl, har tillämpats även för norrmän. Då den finska arbetskraften av ålder spelat viss roll i Norrbotten, har det icke ansetts lämpligt att spärra detta område för finska medborgare. Ett annat dylikt för utländska medborgare spärrat område är Stockholms skärgård och närmast innanför liggande bygder. Även för detta område har undantag gjorts för finska och jämväl för estniska medborgare. Härvid har hänsyn tagits till den gamla kontakten mellan dessa trakter och Åland samt till det förhållandet att finnar och ester, som vistas här, till allra största delen äro hembiträden i familjer, tidvis bosatta i skärgården. Härutöver bör ihågkommas, att viseringsplikt ej gällde för finska medborgare, då bestämmelser om förbjudna områden infördes. För övrigt kan i detta sammanhang framhållas den skillnaden mellan norska och finska medborgare, att medan vi ha ett ständigt växande antal norska flyktingar i landet, ytterst få finnar kunna resa till Sverige utöver de här tidigare boende. Någon diskriminering har naturligtvis ej varit avsedd vid utformningen av bestämmelserna.

Vad arbetsansällningarna beträffar har likaledes vissa begränsningar skett

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)
på grund av säkerhetsskäl. De principer, som härvid böra tillämpas, har jag vidrört i mitt tidigare omnämnda svar till herr Hallberg, till vilket jag ävenledes i detta fall tillåter mig hänvisa.

De i det föregående nämnda lägren och hemmen Kjesäter, Öreryd, Vägershult, Insjön, Rättvik, Mora, Katrineholm och Voxna m. fl. tjäna de norska flyktingarna till hjälp under deras första tid i Sverige, innan deras arbetsförhållanden äro ordnade, och ha icke alls karaktären av interneringsförläggningar.

Jag övergår nu att lämna en redogörelse för det system av interneringsförläggningar, som ansetts lämpligt inbygga i flyktingkontrollen. Hela detta system bör ses mot bakgrunden att utläningar, som under vanliga förhållanden av olika anledningar förmodligen skulle ha avlägsnats ur riket genom avvisnings-, förpassnings- eller utvisningsbeslut, nu måste här kvarbliva. Redan under normala förhållanden kan Kungl. Maj:t eller vederbörande myndighet besluta att utläning, som ansetts böra avlägsnas ur riket, tages i förvar (fängelse) i avvaktan på att beslutet går i verkställighet. Genom kungörelsen den 1 september 1940 med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utläningar tillskapades möjligheten att under vissa förutsättningar omhändertaga utläningar i särskilda för ändamålet inrättade förläggningar, alltså ett slags civil internering.

En del av de internerade äro personer, som äro kriminellt belastade och som på grund härav, om möjlighet därför förelegat, borde ha avvisats eller utvisats. Ett ganska stort antal ha dömts för brott, t. ex. stöld, begånget i vårt land och ha efter avtjänat straff internerats en tid i avvaktan på att lämplig arbetsplacering skall kunna åstadkommas. Andra ha internerats på grund av att de överträtt viseringsbestämmelserna, t. ex. lämnat anvisad vistelseort; andra på grund av att de visat tydlig arbetsovillighet och tendens till vagabondering. En särskild kategori utgöres av norrmän, med vilka det norska flyktingkontoret förklarar sig icke vilja ha att skaffa. De omständigheter, som föranlett dem att lämna Norge och bege sig till Sverige, äro i regel av den art, att det är skäl att ha dem under någon tids observation, innan de beviljas uppehålls- och arbetsvisering.

Ett antal personer äro internerade antingen på grund av att de uppehållit sig illegalt i vårt land eller bedrivit politisk verksamhet. Flertalet av dessa ha enligt Kungl. Maj:ts beslut omhändertagits i avvaktan på verkställigheten av utvisningsbeslut. Dessutom ha några internerats efter genomgången straff för spioneribrott.

Jag finner det lämpligt, att här lämna en översikt över de olika interneringsförläggningarna och deras klientel. Samtliga dessa förläggningar stå under svensk ledning. Uppgifterna hänföra sig till den 17 maj i år.

Antalet i *Rengsjö* omhändertagna var 31. Av dessa voro 9 intagna på grund av Kungl. Maj:ts beslut och samtliga dessa voro kriminellt belastade. Av de övriga voro 15 kriminellt belastade och 7 disciplinfall. Av dessa 7 hade flertalet på grund av sitt uppförande först hänvisats till Vägershultslägre, men där visat fortsatt arbetsovillighet och sökt uppvigla de övriga mot det norska befälet. För de kriminellt betonade fallen är det i allmänhet fråga om en långtidsinternering; för de övriga växlar interneringstiden efter fallens art. Då Rengsjö icke tillgripes annat än i mycket svårhanterliga fall, måste dock interneringstiden även i disciplinfallen bliva tämligen lång och sällan understiga 3 eller 4 månader.

Antalet i *Hälsingmo* omhändertagna var 55, varav 3 på grund av Kungl. Maj:ts beslut. Som jag redan nämnt, interneras i Hälsingmo de personer, med vilka de norska myndigheterna ej vilja ha att skaffa, emedan de ansetts vara

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

anhängare av Quislingregimen. De sitta i lägret för observation och i avvaktan på arbete. Observationstiden växlar självfallet efter fallens art, men i allmänhet sträcker sig omhändertagandet icke utöver ett par månader.

Antalet i *Långmora* omhändertagna var 76, varav 37 på grund av Kungl. Maj:ts beslut, därav ett fåtal på grund av politisk verksamhet, 8 i egenskap av desertörer (tyskar), men flertalet i samband med utvisning efter begånget brott; det har dock här icke rört sig om sådan kriminell belastning, att vederbörande ansetts böra hänföras till Rengsjö. Av de återstående hade 3 omhändertagits för politisk verksamhet, 28 av disciplinära skäl och 7 endast för en kortare tids observation. En vistades på sinnessjukhus, ursprungligen omhändertagen för observation. Av de 28 disciplinfallen kommo 17 från Vägershultslägre. De övriga 11 voro disciplinförseelser av skiftande art.

Antalet i *Smedsbo* omhändertagna var 19. Av dessa voro 15 intagna på grund av Kungl. Maj:ts beslut, därför att de bedrivit politisk verksamhet, och 3 omhändertagna av socialstyrelsen av samma orsak. 1, som var förflyttad till sinnessjukhus, hade från början omhändertagits som tysk desertör.

Hela antalet omhändertagna var 181, varav 64 på grund av Kungl. Maj:ts beslut. Av de återstående voro 50 internerade på grund av kriminell belastning eller förseelse emot gällande föreskrifter om uppehållsvisering m. m., 6 på grund av politisk verksamhet och 59 hade intagits för ren observation, 2 voro på sinnessjukhus.

Utöver de i interneringsläger omhändertagna höllos den 1 maj enligt beslut av socialstyrelsen eller av länsstyrelse i tillfälligt fängsligt förvar, vilket icke får sträcka sig utöver en tid av 2 månader, ett 70-tal utlänningar och enligt Kungl. Maj:ts beslut 26 flyktingar.

I allmänhet har interneringen i läger icke sträckt sig utöver en tid av 2—4 månader. Efter hand som lämplig arbets- och uppehållsvisering kunnat ordnas, ha de internerade fått lämna lägret. Dock har i ett antal fall — cirka 20 — längre internering förekommit, uppgående till 2 år och därutöver. Det rör sig här om personer, som utan att ha blivit dömda utvisats på grund av politisk verksamhet eller som på grund härav skulle ha förpassats ur riket samt sådana som dömts för spioneri eller annat politiskt brott. I regel internerades dessa senare i samband med att särskilda åtgärder vidtoges för att begränsa de politiska ytterlighetspartiernas verksamhet i vårt land. Under de omständigheter, som interneringen skedde, har den i allmänhet varit motiverad; dock föreligga fall, då den enligt mitt förmenande skett på ganska svaga grunder.

I avscende å dem, som hållits internerade under avsevärd tid, föreligger skäl till en grundlig omprövning i syfte att utröna, huruvida icke tillräcklig övervakning kan anordnas utanför interneringsläger. En internering utan tidsbegränsning är överhuvud taget icke önskvärd. Möjligheter borde föreligga för en uppehålls- och arbetsvisering, som ger myndigheterna tillfälle att förhindra vederbörande att återupptaga politisk eller eljest för riket skadlig verksamhet.

Jag vill i detta sammanhang meddela, att jag nyligen besökt utlänningsförläggningarna i *Långmora* och *Smedsbo* och därvid kunnat konstatera att ur hygienisk och materiell synpunkt allvarligare erinringar icke kunna riktas mot dem. Däremot har jag funnit vissa säkerhets- och ordningsföreskrifter för *Smedsbo*förläggningen onödigt rigorösa. Vissa lättnader i dessa avseenden ha sedermera genomförts.

I allmänhet torde vår flyktingspolitik fylla de anspråk som ur humanitär synpunkt rimligen kunna ställas. Principiellt sett har asylrätten upprätthållits; endast beträffande desertörer har avvisning tidigare skett. De inskränkningar i rörelsefriheten inom landet, som företagits, ha varit förestavade av säkerhets-

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)
och lämplighetssynpunkter, mot vilka i nuvarande politiska läge inga principiella erinringar kunna riktas. De åtgärder, som vidtagits för utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning, ha ävenledes varit betingade av det politiska läget. Flyktingar äro undantagslöst förbjudna att i vårt land utöva politisk verksamhet, till vilket räknas konspirationer, riktade mot annan makt. Detta förbud stämplas in i deras pass. De kunna alltså aldrig vara okunniga om förbudet. Att särskilda åtgärder böra vidtagas mot utlänningar, som bryta mot denna princip, finner jag självklart. I den mån en dylik politisk aktivitet icke blir föremål för sedvändig behandling vid domstol, synes det mig dock böra prövas, huruvida icke utlänningen bör beredas tillfälle att utföra sin talan inför myndighet, en angelägenhet som det enligt direktiven för nyligen inom justitiedepartementet tillsatta sakkunniga åligger dessa att uppmärksamma. Det bör nämligen vara angeläget, att i vårt rättssystem så långt möjligt jämväl för politiska flyktingar inbyggas garantier mot obefogade eller osäkert grundade administrativa åtgärder.

Jämför man vår flyktingspolitik med den som tillämpats i ett annat neutralt land, nämligen Schweiz, behöver jämförelsen icke utfalla till vår nackdel. Invandringsbestämmelserna ha där varit mera restriktiva än hos oss, i det att begreppet politisk flykting där givits en strängare tolkning än hos oss om än i de enskilda fallen dock allmänt humanitära synpunkter fått spela in. Ärenden rörande flyktingars vistelse i Schweiz handläggas helt av polisavdelningen inom justitiedepartementet, och de garantier, som utlänningsnämnden hos oss avser att skänka, finnas icke där. Flyktingarnas rörelsefrihet är avsevärt mera inskränkt än hos oss. De flyktingar, som inkommit i Schweiz sedan krigsutbrottet, sammanlagt cirka 10,800, äro enligt en förordning av den 12 mars 1943 så gott som undantagslöst internerade. Förordningen innebar ett officiellt godkännande av den praxis, som tillämpats sedan krigets början. Penningmedel och värdesaker, som flyktingarna besitta i Schweiz eller som tillställas dem från utlandet, överlämnas till förvaltning av ett särskilt kommissariat. Dylika tillgångar häfta för alla offentlighetsrättsliga krav, för kostnaderna för ägarens och hans familjs livsuppehälle och skola därutöver spärras med tanke på flyktingens återutvandring. Om så befinnes nödvändigt för täckande av anförda kostnader, kunna myndigheterna förfoga om försäljning av eventuella smycken och andra värdeföremål.

Polisavdelningen fattar beslut om internering samt förordnar om bestraffning av sådana flyktingar, som begått förseelser av disciplinär art. Med hänsyn till att interneringen innebär en mer eller mindre stark begränsning av den personliga rörelsefriheten — vissa kategorier av flyktingar kunna få tillstånd att på egen bekostnad uppehålla sig på hotell eller pensionat under det att andra förläggas till strängt övervakade arbetsläger — bestå vanligen bestraffningarna i en skärpning av interneringsformen. Polisavdelningen har emellertid ärent rätt att förordna om flyktings intagande på straffanstalt för längre eller kortare tid och det har uttryckligen förklarats från schweizisk sida att man icke lägger fingrarna emellan, när det gäller att få bukt med oroselement.

Endast i två avseenden höra ärenden i flyktingsfrågan under det departement, som jag förestår, nämligen dels ärenden om arbetstillstånd, där vederbörande äga rätt att anföra besvär i socialdepartementet, samt dels ärenden, som angå själva organisationen och utrustningen samt handhavandet av flyktingsförläggningarna, men däremot icke beslut om internering eller frigivning.

Något besvär i fråga om arbetstillstånd har hittills icke förekommit, måhända på grund av den ytterligt snäva rätt till sådana besvär, som stadgas i utlänningslagen.

Ehuru min direkta befattning med flyktingsfrågorna sålunda är mycket be-

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

gränsad, har jag ansett det lämpligt att tillmötesgå interpellantens hemställan genom att lämna en ganska utförlig redogörelse för behandlingen av flyktingar i vårt land icke minst med hänsyn till att opinionen visat stor vaksamhet på detta område och ofta blivit missledd om de faktiska förhållandena, en del i den riktningen att vi visa alltför stor slapphet, en annan del däremot intalad att vi äro alltför inhumana.

Det framgår av nu lämnade redogörelse att f. n. i landet finnas omkring 20,800 flyktingar, därav 16,000 norrmän. Utav flyktingarna äro 181 berövade sin rörelsefrihet genom placering i interneringsläger samt 26 tagna i fängsligt förvar. De övriga cirka 20,600 befinna sig i frihet, deltaga i olika slags arbeten, bedriva studier eller underhållas av sitt hemlands regeringar eller av flyktingkommittéer, som delvis arbeta med ekonomiskt stöd av den svenska staten. Betecknande är att vid de svenska myndigheternas behandling av frågor rörande norska flyktingar har gott samarbete ägt rum med de norska flyktingorganen här i riket. Flyktingarnas rörelsefrihet inom landet är visserligen i någon mån begränsad, i de fall uppehållstillstånden föreskriva, att flyktingen skall vistas å viss bestämd ort eller inom något bestämt distrikt. Givetvis hava befogade anmärkningar rörande detaljer eller behandlingen av enstaka flyktingar kunnat framställas. Man får dock icke bortse från att den växande flyktingsskaran givit upphov till många ömtåliga och ofta svårlösta problem. Men det slutomdömet torde vara befogat, att flyktingarna i vårt land kunna föra ett, så långt detta över huvud är möjligt under ett flyktingsskap, i stort sett normalt liv.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag får framföra min varma tacksamhet till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för det utförliga och mycket intressanta svar han givit å min interpellation. Jag annoterar därvid särskilt, att socialdepartementet har att handlägga endast en del av flyktingärendena, men att statsrådet Möller ändock velat här taga upp ärendet i hela dess vidd.

Anledningen till att jag framställde interpellationen var, att klagomål tid efter annan — under senaste året och även under senaste månaderna — framkommit över hur flyktingarna behandlades här i Sverige. Så småningom fann jag det då önskligt, att en auktoritativ och korrekt framställning gäves om hur flyktingarna verkligen behandlas samt att denna framställning komme från statsrådsbanken. Jag tror att detta mål har nåtts genom den redogörelse, som statsrådet Möller nyss givit.

Under de senaste månaderna har jag, efter det den motion i frågan blivit väckt, som framburits av herr Undén och mig, fått mottaga ett betydande antal brev från politiska flyktingar. Några av dem ha även besökt mig, och jag har vidare kommit i förbindelse med personer, som intressera sig för flyktingarna. Mitt huvudintryck har varit, att åtskilligt brustit och ännu brister beträffande vår behandling av flyktingarna här i Sverige, men att förhållandena på senaste tiden blivit bättre. I vissa fall finnes även utsikt att väsentliga förbättringar skola kunna nås. Jag tror, att samma uppfattning kan utläsas ur statsrådet Möllers svar på min interpellation.

Det är glädjande att man nu ser sig i tillfälle att kunna taga emot alla dem, som fly till vårt land. Att alla norrmän, som flytt ur sitt land för att icke stå under inkräktarens valde, skola mottagas här som våra gäster, finner jag och väl alla med mig fullkomligt självklart. Jag har till vad statsrådet Möller anförde om den nuvarande utsträckningen av den personkrets, som får åtnjuta asylrätt, blott en fråga att göra, och den innebär icke någon anmärkning. Statsrådet omnämnde, att avvissning under senare tid skett endast

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

i fråga om minderåriga, som utan sällskap av föräldrar eller andra anhöriga överskridit gränsen och om vilka det framgått att flyktingskap i egentlig mening ej förelegat. Vilka kategorier rör det sig egentligen här om? Man har ju på svenskt håll upprepade gånger velat taga emot norska barn på samma sätt som skett i fråga om de finska, i hemmen och utan ersättning, och det förefaller då egendomligt, när man här får höra, att barn, som faktiskt kommit över, blivit avvisade. I Sverige skulle de givetvis fått helt andra möjligheter till god näring och lugn än de under nuvarande förhållanden kunna få i Norge.

Förfaringssättet vid mottagandet av de norska flyktingarna, som statsrådet Möller ingående berörde och där ju ett samarbete med de norska myndigheterna äger rum, föranleder icke något yttrande från min sida, sedan statsrådet varit i tillfälle att upplysa, att ett införopassande i fängelse icke längre kan förekomma.

Frågan om var en utlänning får vistas i Sverige avgöres av en nyutkommen kungörelse av den 30 april i år. En egendomlighet i denna förordning är, att finnar men icke danskar och norrmän få vistas i Stockholms skärgård. För att i detta hänseende ställa de tre nordiska ländernas invånare på olika linjer har statsrådet anfört skäl, men jag måste finna det vara lämpligt att de tre ländernas invånare behandlas lika. För något år sedan inträffade, att en framstående norsk kulturrepresentant vägrades uppehållstillstånd för sommaren i närheten av Norrtälje. Samtidigt kunde vilken finne som helst bo där. Om någon quisling skulle falla på den idén att slå sig ner i skärgården, har man nog möjlighet att hålla ögonen på honom ändå.

Bredvid dessa bestämmelser om förbjudna orter, som givits i en allmän kungörelse, finnas även regler för varje särskild flykting om var han har rätt att uppehålla sig. Låt vara att dessa regler äro givna ur kontrollsynpunkt; beträffande norrmän, danskar och finnar böra de enligt min mening vara så få som överhuvud taget är möjligt, och det är glädjande att höra, att norrmän numera få uppehållstillstånd över hela landet, med undantag för de i kungörelsen nämnda förbjudna orterna och med undantag för Stockholm och Göteborg. Anledningen till sistnämnda förbud mot vistelse i Stockholm och Göteborg är att man vill söka motverka att alltför många utlänningar samlas till dessa stora städer. Kanske kan det emellertid tillåtas att påpeka, att i varje fall i vissa hänseenden dessa förbud kunde lättas. Åtminstone för mig förefaller det absurt, att norrmän, som studera i Uppsala, skola behöva tillstånd av socialstyrelsen för att få resa ner till Stockholm på någon dag eller några timmar. Jag kan inte heller anse det riktigt t. ex. att mannen skall behöva bo i Lund, när hustrun har plats och får bo i Stockholm.

Frågan om arbetstillfällen har varit ett av de stora problemen för norrmännen liksom för de andra flyktingarna. Att förhållandena härvidlag blivit bättre torde stå utom tvivel. Jag skall därför endast tillåta mig att uttrycka önskemålet, att man söker hjälpa så mycket man kan och att ansökningar om arbetstillstånd behandlas så snabbt som överhuvud är möjligt. Jag tror att särskilt kontoristernas ställning vore i behov att förbättras. Det generella förbudet att få vistas i Stockholm har även förhindrat möjlighet till anställning, som i visst fall erbjudits.

Frågan om de utlänningar, som äro internerade på Långmora eller på andra interneringsförläggningar eller tagna i förvar, d. v. s. sitta i fängelse, berör blott ett mindre antal flyktingar — blott en procent av dem statsrådet talade om — men det är givetvis en utomordentligt ömtålig fråga. Det är en fråga, där den allmänna opinionen reagerar kraftigast. Denna fråga har emellertid kommit i ett helt annat läge, sedan jag framställde min interpellation.

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

tion. För behandlingen av problem, som röra de utlänningar, vilka äro berövade sin frihet utan att rannsakas för eller vara dömda till straff för brott, har nämligen tillsatts en särskild kommitté. Denna kommitté har redan börjat sitt arbete. Den har en vidsträckt instruktion, och den kommer att gå in på behandlingssättet både i interneringsförläggningarna och i fängelserna, på grunderna för åläggande av disciplinstraff — en fråga som jag anser vara mycket viktig — på möjligheterna för utlänningar att försvara sig o. s. v. Jag skall därför inte närmare gå in på dessa frågor, helst som vi ju få en debatt om dem, när den av herr Undén och mig väckta motionen kommer inför kammaren. Några synpunkter vill jag dock framhålla.

I sitt anförande sade statsrådet Möller följande: »I avseende å dem, som hållits internerade under avsevärd tid, föreligger skäl till en grundlig omprövning i syfte att uttröna, huruvida icke tillräcklig övervakning kan anordnas utanför interneringsläger. En internering utan tidsbegränsning är överhuvudtaget icke önskvärd. Möjligheter borde föreligga för en uppehålls- och arbetsvisering, som ger myndigheterna tillfälle att förhindra vederbörande att återupptaga politisk eller eljest för riket skadlig verksamhet», — alltså en annan möjlighet än internering.

Dessa statsrådet Möllers ord återge också min uppfattning. Äro verkligen dessa interneringsläger, i varje fall i sin nuvarande omfattning, nödvändiga? Under förra världskriget redde vi oss utan dem. Äro nu verkligen de internerade så mycket farligare än de politiska flyktingar, som funnos då? De betydande kostnader, som nedläggas på dessa läger, synas i varje fall delvis kunna användas bättre. Om lägren avskaffades, skulle socialstyrelsen befrias från en av de svåraste uppgifter, som för närvarande åligga ett svenskt ämbetsverk. Och jag vill stryka under, att det är otillfredsställande, i hög grad otillfredsställande, att folk skall vara berövade sin frihet år efter år, utan att de gjort något, som efter svensk rätt betraktas som brottsligt. Jag påpekar därvid särskilt, att vår spionerilagstiftning för närvarande är mycket omfattande och att mycket alltså kommer in under den. Vissa av de internerade ha som statsrådet Möller anförde, varit berövade sin frihet i ett par år eller mera utan att ha begått något brott. Jag kan kanske anföra några siffror. En av dem har varit berövad sin frihet från den 19 oktober 1939, en annan från den 11 april 1940, en tredje från den 17 juni 1940, en fjärde från den 29 juni 1940 o. s. v.

I fråga om de ordnings- och säkerhetsföreskrifter, som tillämpas i interneringsförläggningarna, ha, som statsrådet angivit, vissa lättnader införts på Smedsbo under allra sista tiden. Man gissar nog icke fel, om man antager, att statsrådet Möller själv åstadkommit dessa lättnader. Likaså är det en betydande förbättring, att numera en differentiering av de internerade kan komma till stånd, så att icke internerade, som tillhöra helt olika politiska läger, behöva vara samman på en och samma ort.

I vissa hänseenden behövas emellertid ytterligare förbättringar. Jag tänker därvid bland annat på möjligheterna för en internerad att få träffa sin hustru eller sin fästmö, med vilken han kanske har ett barn. Det har i varje fall till helt nyligen icke varit tillåtet för de internerade på Smedsbo att träffa dem mer än fyra timmar och detta, om jag inte misstar mig, under bevakning. Detta är en helt onödig stränghet. Reglerna ha nu något mildrats, men jag tror, att de skulle kunna mildras ytterligare.

Genom de långa interneringarna drabbas de internerades hustrur och de kvinnor, som bott tillsammans med dem i en faktiskt äktenskaplig förbindelse, mycket svårt. Det har givits en skildring härav vid ett opinionsmöte

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)
 här i Stockholm för någon tid sedan av en socialt intresserad Stockholmsdam, och jag tror, att denna skildring är alldeles riktig.

I fråga om de kvinnor, med vilka de internerade levat i en fast äktenskaplig förbindelse utan att dock vigsel skett, kan jag kanske som jurist få anlägga en synpunkt, som inte har varit uppe i debatten.

Anledningen till att äktenskap inte ingåtts kan vara — i varje fall är det så i ett fall, som jag känner till — att det ibland är svårt för flyktingar att erhålla vederbörliga handlingar från sina hemländer för att här kunna ingå äktenskap. Skulle man icke då kunna införa en lagstiftning, som möjliggjorde ingående av äktenskap, utan att de handlingar föreläge, som man eljest fordrar för lysning? Förebild för enklare fordringar kan man kanske hämta ifrån främmande rättssystem.

Jag slutar, herr talman, med att säga, att den allmänna synen på hithörande förhållanden bör vara, att man i den största möjliga mån bör söka vara generös mot och hjälpa de personer, som flytt till vårt land. Vad särskilt våra nordiska grannländer angår, talas det så mycket om att vi skola försöka att med den ekonomiska styrka, som vi kunna äga, hjälpa dem genom de svårigheter, i vilka de befinna sig efter krigets slut. Det bör då vara en konsekvens, att redan under kriget samma grundsats tillämpas i så stor omfattning som möjligt mot de flyktingar från dessa länder, som finnas här. En humanitetens politik i vidaste mån är den enda, som är riktig och som vi själva också i längden ha största glädje och tillfredsställelse av.

Herr statsrådet **Möller**: Jag skall bara tillåta mig att svara på den fråga, som riktats till mig rörande norska minderåriga, som avvisats.

Jag känner ju inte själv alla detaljer i vad som kan förekomma vid den långa norsk-svenska gränsen, men enligt uppgift har avvisandet gällt pojkar i 10—15-årsåldern, som uppgivit, att de lämnat Norge utan föräldrarnas tillstånd. Det är mycket sällsynta fall. Det har också inträffat, att ungdomar kunnat styrka, att de haft föräldrarnas tillstånd och då ha de icke avvisats.

Detta är vad jag har att svara på den frågan.

Herr **Wagnsson**: Herr talman! Jag ber först att få instämma i det tack, som interpellanten riktat till socialministern för den utförliga redogörelse han här lämnat för vår flyktingpolitik. Jag delar helt herr Holmbäcks uppfattning, att vi, som sluppit från att dragas in i kriget, *ha en moralisk skyldighet att föra en generös flyktingpolitik.* Och att vi härvid också måste ta hänsyn till vårt lands säkerhet och skapa garantier mot att personer under namn av flyktingar här bedriva spioneri, är ju så naturligt, att det knappast behöver sägas.

Statsrådet Möller anförde i sitt interpellationssvar, att i enstaka fall hade den här förda flyktingpolitiken varit onödigt hård. Däri, att från statsrådsbänken ett sådant uttalande gjorts, ser jag en garanti för att man inom regeringen — vilket jag förut var övertygad om — hyser intresse för en utpräglat humanitär flyktingpolitik, och jag uttalar en förhoppning om att denna uppfattning också skall genomsyra de underordnade organen, så att de fåtaliga undantagen därigenom bli ännu färre.

Jag har närmast begärt ordet för att beröra en detalj i det frågekomplex, som det här rör sig om. Såsom framgick av statsrådet Möllers redogörelse här, finns det ju vissa förbjudna områden, där flyktingar inte få uppehålla sig utan särskilt tillstånd. *Det har med all rätt väckt både förvåning och förstämning, att man här behandlar norrmän och finnar på olika sätt.* Man kan

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

ju förstå, att för Norrbottens vidkommande kan det finnas starka skäl för den behandling, som det här har talats om, men man måste beklaga, att inte samma generositet kan visas norrmännen som finnarna.

Det sätt, på vilket detta förbud upprätthålles, vittnar inte heller alltid om gott omdöme. Herr Holmbäck anförde ett exempel. En framstående norsk vetenskapsman hade inte fått tillstånd att uppehålla sig i Norrtälje under några veckor en sommar. Jag skall be att få anföra ett annat exempel, som häromdagen delgavs mig och som också synes mig vittna om en viss brist på omdöme hos den myndighet, som handlagt ärendet.

Förra söndagen höllos som bekant i hela vårt land ett stort antal möten, som syftade till att hylla det fria Norge och propagera för den humanitära hjälpaktion, som nu pågår. Bland annat hade man också planerat ett sådant möte i Nynäshamn, och till detta hade man kallat en norsk prästman. Någon dag innan mötet skulle hållas, fick man emellertid meddelande från socialstyrelsen, att vederbörande inte erhöll tillstånd att besöka Nynäshamn. Det hjälpte inte, att man från lokalkommittén för insamlingen i Nynäshamn vände sig till socialstyrelsen och meddelade, att ifrågavarande prästman redan vid sin ankomst till järnvägsstationen skulle omhändertagas av en svensk kollega, att han skulle predika i högmässan och därefter vara gäst i komministergården i Nynäshamn intill dess Norgemötet hölls. Han skulle inte få tillfälle att se något annat än själva samhället, där ju inte några direkta militära hemligheter finnas.

Jag har, då denna fråga berörts i statsrådets svar, velat illustrera riktigheten av interpellantens påstående om det olämpliga och omdömeslösa sätt, på vilket dessa bestämmelser i många fall tillämpas, och jag tillåter mig hemställa hos socialministern att i socialstyrelsen närmare ta reda på efter vilka principer man där handlägger frågor av detta slag.

Herr Brandt: Herr talman! Man kan otvivelaktigt ha invändningar och klagomål mot behandlingen i vissa fall av våra flyktingar, men dessa ha dock haft den oändligt stora lyckan att komma in här i landet. Herr statsrådet sade om jag rätt uppfattade honom, att ungefär fram till världskrigets utbrott i september 1939 skulle asylrätten ha uppehållits här på gammalt sätt. Men jag har ett bestämt minne av att redan i september 1938 inskränktes asylrätten genom en förordning, som innebar, att om någon kom till våra gränser och kunde misstänkas för att vilja stanna här i landet, skulle han avvisas. Redan 1938 skulle alltså en dylik drakonisk bestämmelse ha tillkommit, vilken uppenbarligen var riktad mot judarna.

Statsrådet nämnde, att hösten 1941 lättades villkoren för att flyktingar skulle få komma hit. Jag vill inte begagna hårda ord, men jag kan inte förneka, att på mig verkar detta uttalande något cyniskt. Just vid ett tillfälle, då möjligheterna för en flykting att resa från utlandet hit faktiskt voro beskurna, kanske rentav obefintliga, lättade man på villkoren för tillträde till Sverige! Flyktingar fingo nu inresetillstånd t. o. m. utan prövning.

Jag har personligen en ganska rik erfarenhet av de otroliga svårigheterna för judiska flyktingar att få komma till Sverige. Jag har nött trapporna i utlänningsbyrån, men i flertalet fall, då jag försökt utverka tillstånd för personer att komma hit, har jag fått avslag. Så nog har asylrätten varit snäv. Om vi tidigare än hösten 1941 något mera liberalt hade tagit emot judiska flyktingar, så skulle många ha räddats till livet. Det är högst sannolikt, att de nu äro döda. Man vet dock, att i vissa fall flyktingar, som ansökt om att få komma hit men avvisats, ha förts till Polen, och att de äro avlivade är ganska säkert.

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

Ingen har efter september 1938 — om jag är rätt underrättad — kunnat komma in här i Sverige, vilken inte har haft tillstånd, och man har därvid noga prövat förutsättningarna. Flyktingarna ha i sina pass haft ett J, som angivit, att de äro judar. Inresetillstånd har lämnats endast i ytterst sällsynta fall, och man har då som villkor uppställt, att de själva eller någon annan skulle garantera, att de disponerade 200—250 kronor i månaden under den tid de vistades i Sverige. Hur många ha kunnat prestera detta? Jag anser mig oförhindrad att nämna, att jag i några fall har förklarat, att jag vore villig att garantera en sådan inkomst »för tid och evighet», vilket naturligtvis är ett överord — jag har ju antagit, att det inte skulle dröja i tid och evighet, innan förhållandena bleve annorlunda i världen, men icke desto mindre ha ansökningarna avslagits.

Redan 1939 interPELLERADE jag här i riksdagen i flyktingsfrågan och påvisade, att vi i själva verket förde en mycket restriktiv flyktingspolitik. Jag upprepar, att det sannerligen är föga tilltalande, att man lättade på restriktionerna först då man visste, att de judar, som man tillät att få komma hit, i alla fall aldrig skulle få lov att lämna sitt hemland.

Nu gäller det principerna för flyktingarnas behandling. Jag erinrar då om att det faktiskt har funnits vissa berättigade klagomål, såsom även herr statsrådet medgav. Han nämnde också, att numera åtskilliga av dessa missnöjesanledningar äro borttagna. Jag skulle — om herr statsrådet vill inlåta sig därpå — önska fråga om hur det numera är t. ex. med de internerades permission. Mycket stränga bestämmelser ha gällt för den. Och när herr statsrådet nämnde något om att vi i jämförelse med Schweiz väl inte kunna förebåsa för någon strängare flyktingspolitik eller för sämre behandling av flyktingarna, ber jag att få fråga — ty jag vågar inte själv ha en bestämd uppfattning — om den uppgift, som Svenska Dagbladet lämnade den 14 mars i år, inte är riktig. Där sades, att de i Schweiz internerade flyktingarna fått rättighet att två gånger i veckan lämna lägret, och därtill ha de var sjätte vecka tre dagars ledighet med rätt att bege sig vart som helst inom fem mils räjong kring lägret.

Besöksvillkoren ha också varit mycket hårda; de skärptes för någon månad sedan men ha efter vad jag hört åter lättats. Detta, att de verkligen skärpts, är ju rätt anmärkningsvärt och föranledde stark kritik. Förut voro besök på Långmora, som jag känner rätt väl, tillåtna tre dagar i månaden och på Smedsbo åtminstone en dag, alltså 12 timmar, utan tredje persons närvaro. Men därefter kom en bestämmelse, enligt vilken besök voro tillåtna endast fyra timmar och blott i tredje persons närvaro.

Frågan om disciplinstraffen kan också förtjäna ett omnämnande. Jag fattade kanske fel — det är rätt svårt att i varje detalj uppfatta en lång redogörelse — men är det numera uteslutet, att en person, som begått någon disciplinär förseelse, för den skull kan tas i förvar, alltså helt enkelt sättas i fängelse, under ett par månader? Jag vore mycket tacksam, om statsrådet Möller hade möjlighet att än en gång beröra den frågan. Kan numera en internerad inte tagas i förvar i fängelse för indisciplinärt förfarande? Under den tid så var fallet, anställde man emellertid inte några förhör. Disciplinförfarandet var således mycket otillfredsställande, och man utmätte straff enbart på grund av ensidiga rapporter.

Då man skärpte bestämmelserna, inträffade också, att man utfärdade förbud för internerna att motta böcker. Förut hade de fått lov att ta emot böcker så mycket de ville, men nu förbjödos alla bokpaket, som skickades privat. Bonniers, Natur och kultur, Kooperativa, Tiden m. fl. förlag hade skickat böcker till internerna, men nu fingo dessa inte ta emot dem. Däremot köpte man in

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

böcker till ett gemensamt bibliotek, men man hade inte mycket pengar att köpa för. Det var en viss procent av flyktingarnas egna medel, som de kunde spara på tobaksinköp, som gick till det. Jag undrar, om denna bestämmelse står kvar. Jag hoppas den är bland dem som upphävts.

Likaledes ha ju berättigade klagomål anförts mot brevcensuren och dylikt.

Men jag upprepar, att vi inte få glömma, att det dock är en oerhörd lycka för alla dessa människor att ha fått komma till vårt fria Sverige, och också deras frihet är begränsad. Jag menar, att vid detta tillfälle skall man öppet uttala klander mot svenska regeringens flyktingpolitik, stödd dess värre på riksdagsmajoriteten, då den under en tid, då det fanns möjlighet att rädda judarna, inte ingrep. »Din broders blod ropar till dig från jorden.» Det är ett faktum, att det nu känns så för många svenskar. De veta, att judarna hade kunnat räddas, men det skedde inte, därför att regeringen tillät inte det.

Herr Undén: Herr talman! I likhet med interpellanten tror jag det var mycket värdefullt och mycket nyttigt att få en sammanhängande och utförlig redogörelse för flyktingpolitiken i Sverige sådan den för närvarande bedrivs. Jag skall be att få säga några ord i ett par särskilda punkter.

Vad först beträffar flyktingarna i allmänhet, är det klart, att man inte kan här i riksdagen ta upp till diskussion särskilda interneringsfall. Socialministern nämnde själv i sitt interpellationssvar, att det har förekommit interneringar på, som han ansåg, ganska svaga grunder. Jag tror, att den uppfattningen har litet var fått genom spridda underrättelser om särskilda fall, där man haft svårt att förstå grunderna för åtgärden.

En del av dessa interneringar bestå som bekant däri, att flyktingen tas i förvar i fängelse, och de flesta av dessa flyktingar förläggas till fängelset i Kalmar. Regeringen har vid innevarande års riksdag begärt anslag till vissa inredningsarbeten i syfte att göra de lokala förhållandena bättre just för denna grupp, som sitter i förvar men inte är fängelsefångar i vanlig mening. Men även utan avbidan på att dessa arbeten bli utförda förefaller det, som om det vore en enkel och naturlig sak, att den vanliga regimen för fängelsefångar lindrades i fråga om denna grupp av internerade. Det har uppgivits från deras sida, att de behandlas strikt efter lagstiftningen om fängelsefångar och att de därför ha en mycket begränsad rörelsefrihet och frihet i fråga om det dagliga livets olika förmåner, som kunna komma i fråga under en fängelsevistelse. Detta skulle alltså, menar jag, på ett mycket enkelt sätt kunna rättas till från regeringens sida, om uppgifterna härom äro riktiga.

Jag skulle sedan vilja säga några ord om de norska flyktingarna i Sverige. Det är klart, att för det svenska folket, som så starkt lever med i norr-männens öden, är det en källa till tillfredsställelse och glädje, att vi kunna ta emot dem i så stor omfattning och bereda dem tillflyktsort på svenskt territorium. Vi önska självfallet, att de inte skola känna sig som främlingar i Sverige, och den svenska allmänheten har ju på de mest olika sätt givit uttryck för att man här önskar, att våra norska vänner skola känna sig hemmastadda.

Det är givet, att mottagandet av denna flyktingsström har medfört åtskilliga praktiska svårigheter, såsom socialministern framhöll i sitt svar, och det kan heller inte undvikas, att det då emellanåt sker missgrepp och staplas hinder i vägen, som i och för sig inte äro rimliga. Av allt att döma ha förhållandena emellertid successivt förbättrats, allteftersom organisationsapparaten har förbättrats, och det råder ju ett mycket gynnsamt samarbete mellan den norska legationens flyktingkontor och de svenska myndigheterna. Jag tror

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)
 mig också veta, att man på norskt håll livligt uppskattar de bemödanden, som nedlagts på flyktingsfrågans lösning från svensk sida.

Emellertid framkommer det ju då och då upplysningar, som tyda på att det emellanåt frodas ett byråkratiskt formväsen vid tillämpningen av de allmänna regler, som man uppställer. Här ha i debatten givits ett par exempel därpå. Ett par liknande exempel gavs i interpellationsdebatten i andra kammaren. Själv har jag under sista tiden hört, att norska kvinnor vägrats arbetstillstånd som hembiträden i Stockholm. Man uppställer den allmänna regeln, att man inte bör dra flyktingsklientelet till Stockholm. Detta tillämpar man så restriktivt och så, jag skulle vilja säga absurdt, att man vägrar norska kvinnor att ta hembiträdesplatser i Stockholm. Det kan ju inte gärna vara militära säkerhetsskäl, som hindra detta, och det kan knappast heller vara några sociala skäl, som annars skulle ligga till grund för den allmänna principen om att inte dra flyktingarna till Stockholm.

Inte heller kan man riktigt förstå, varför — såsom nämndes i andrakammardebatten — en idrottsledare vägrats anställning. Jag känner ett annat fall. Det gäller också en norsk idrottsledare, en skidtränare, som vägrades motta en arbetsanställning, som erbjöds honom. Man har svårt att förstå, att det skulle vara någon särskild risk att ge dem de sökta befattningarna.

Det framgick också av socialministerns svar på interpellationen i andra kammaren, att vid utplaceringen inom industrien eller andra yrkesgrenar av de flyktingar, som ha gått sin tid i skogarna, sker en noggrann undersökning efter de vanliga flyktingspolitiska linjerna, där man bland annat ser till, att de inte råka komma i vägen för någon svensk arbetsökande, att inga militära eller säkerhetsskäl hindra det o. s. v. Det finns naturligtvis vid en sådan prövning diverse möjligheter för en tillämpning av reglerna, som inte leder till riktigt tillfredsställande resultat.

Man skulle kunna sätta i fråga, om man inte beträffande norrmännen borde bryta ramen för den vanliga, snäva flyktingspolitiken, sådan den har tagit sig uttryck under den senaste krigstiden. Hur skulle det vara, om vi, såsom herr Holmbäck antydde, sökte experimentera med litet nordisk framtidspolitik redan i dagens läge genom att bevilja de norska flyktingarna i Sverige inte bara vad man i handelstraktaterna brukar kalla för mest gynnad nations behandling utan i största möjliga utsträckning nationell behandling? Vi vilja ju gärna, att vistelsen här i Sverige skall för norrmännen, som ha nödgats komma hit, bli ett minne, som de i framtiden ha behållning och glädje av och som hos dem stärker tilltron på en kommande nordisk politik på bredare grundval. Jag skulle vilja understryka, att här föreligger inte bara en fråga om flyktingspolitik utan en betydelsefull utrikespolitisk fråga.

Häri instämde herrar *Schlyter, Pauli och Sandler*.

Herr statsrådet **Möller**: Jag skall inte gå in på en diskussion av de i och för sig mycket viktiga erinringar, som den siste ärade talaren gjort, utan jag skall bara be att få svara på ett par frågor, som närmast herr Brandt gjorde.

Socialstyrelsens rätt att tillämpa disciplinstraff mot sådana, som göra sig skyldiga till disciplinära handlingar under sin vistelse i förläggningarna, närmast Långmora och Smedsbo, är den oberövad. Den har denna rätt allt fortfarande, och för min del kan jag inte se, hur man skall kunna, så länge man har förläggningarna, undgå att giva lägerledningarna vissa disciplinära befogenheter. Jag förstår inte, huru man skall kunna underlåta det. En del av det klientel, som finnes — jag höll på att säga framför allt på Långmora — är ju inte Guds bästa barn. Även om de kallas för politiska flyk-

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

tingar, så vill jag erinra om att det dock framgick av mitt svar, att de till ett ganska stort antal äro kriminellt belastade. Man kan sålunda inte ordna sådana här saker, om man berövar dem, som skola handhava ledningen, varje möjlighet att sätta sig i respekt eller sätta de föreskrifter, som finnas, i respekt.

Den andra frågan, som jag skall svara på, är frågan om Schweiz. Jag känner naturligtvis inte i detalj den schweiziska flyktingpolitiken. Att jag ansåg mig kunna fälla det omdömet, att en jämförelse inte utfaller till vår nackdel ur vanliga humanitära synpunkter, beror bara på det faktum, att det antal, som vi ha förlagt i interneringsläger, är en ren bagatell jämfört med det antal, som enligt de upplysningar, som föreligga, Schweiz placerat i interneringsläger Även om dessa, som nu äro internerade i de schweiziska lägren, möjligen få litet mera permission, vilket jag ej vågar säga, än de som äro internerade i de svenska lägren, så är det väl ändå en väldig skillnad mellan att ha 10,000-talet människor internerade och att ha, som framgår av redogörelsen, icke fullt 200, såsom fallet är här i landet.

Vad beträffar frågan om förläggningen i Kalmar så hade det varit önskvärt, att statsrådet Bergquist kunnat svara på den. Jag skall endast säga, att på måndag öppnas en öppen förläggning i närheten av Kalmar. Fångvårdsstyrelsen har förskaffat sig en liten gård, där de, som nu äro internerade i Kalmar, i varje fall komma att få arbeta i det fria, och där hela den vanliga fängelsekaraktären kommer att i hög grad mjukas upp. Gården kommer att efter hand beläggas, och som sagt denna beläggning börjar på måndag.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag är tacksam för att statsrådet Möller på sista tiden har vidtagit en hel del reformer till förmån för flyktingarna. men jag skulle gärna önska att få beröra några fall, som synas mig tydligt giva vid handen, att ytterligare reformer äro starkt påkallade.

Först och främst gäller det den sammanblandning av interner, som äger rum i dessa läger. Statsrådet gav själv en upplysning om hur många olika slag av flyktingar, som sitta där. Han sade, att där sitta desertörer, där sitt spioner, där sitta asociala element, och där sitta vanliga hederliga flyktingar av olika slag. Det säger sig självt, att om man gör en sådan sammanblandning av vitt skilda element, måste det vara så gott som omöjligt att undvika starka motsättningar mellan de internerade. Det borde väl vara så, att de kriminella elementen sattes för sig och att de, som äro rent politiska flyktingar, fingo vara för sig, så att de senare inte behövde känna trycket av att behöva vara tillsammans med sådana, som äro kriminella.

I fråga om desertörerna är det ju glädjande, att de numera inte avvisas vid gränserna. Det var ju någonting oerhört, att de under lång tid avvisades och skickades tillbaka till död och undergång, men jag vet inte, om det är klokt, att de placeras i de läger, som äro anordnade för t. ex. kriminella och andra asociala element. Jag vill nämna, att på Långmora eller kanske i Smedsbo — det minnes jag inte riktigt säkert — i varje fall i en av dessa förläggningar, som nu, enligt den redogörelse vi fingo av socialministern, huvudsakligen skulle vara befolkad av tämligen tvivelaktiga existenser, sitter t. ex. en norsk politisk fånge, som både statsrådet och jag personligen mycket väl känna. Han har visserligen tidigare tillhört det kommunistiska partiet. Jag vet inte, om han ännu tillhör det. Men det är en man, om vilken jag tror, att man måste säga att han icke kan misstänkas för att i något avseende vara opålitlig. Han håller på att skriva en bok om Tegné, och jag har ett par gånger vänt mig till justitieministern med begäran att mannen skulle få tillfälle att i Tegnéarkivet i Lund fullfölja sina forskningar rörande Tegné.

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

Han kunde ju där ställas under övervakning, om man är särskilt rädd för honom. Men så vitt jag vet, har det hittills inte varit möjligt att få den lindring i hans internering, som hans vetenskapliga arbete kräver, och det måste jag finna vara synnerligen anmärkningsvärt.

Det finnes en annan man, en österrikare. Han var med bland dem, som blevo skickade från Långmora hit till Stockholm och som sutto här i fängelse och sedan blevo skickade till Kalmar. Det måste vara mycket dåligt ställt med läkarvården i Långmora. Jag vet inte, om det är någon läkare anställd i Långmora eller Smedsbo, men där borde ju finnas en läkare. Nå, i varje fall visade det sig, att när mannen kom till Kalmar, så hade han fullt utbildad njurtuberkulos. Den skulle givetvis ha upptäckts långt dessförinnan, om det varit läkarkontroll av de internerade. I Kalmar blev han opererad på lasarettet — den ena njuren blev borttagen — och man skulle ju då tänka sig, att vår humanitet hade sträckt sig så långt, att denne man, som hade lidit så svårt, inte omedelbart blivit skickad tillbaka till fängelset, utan att han hade skickats till något konvalescentsjukhus, ty han är ju inte dömd för något; han är tagen i förvar utan att någon dom har fällts över honom. Men omedelbart, så fort han kunde utskrivs från lasarettet, blev han skickad tillbaka till fängelset. Jag fick meddelande därifrån om att detta i allra högsta grad hade ofördelaktigt påverkat hans hälso- och sinnestillstånd, och jag vände mig då till fångvårdsgeneralen, som visade stor förståelse och sade, att det skulle vidtagas åtgärder, för att mannen skulle komma på någon annan plats.

Detta fall synes mig visa, att man inom förläggningarna inte har den rätta uppfattningen om människorna och deras rättigheter. Även en dömd man, och denne man var icke dömd, skulle väl ha behandlats annorlunda än som skedde. Om det varit en svensk, som blivit dömd och satt i fängelse, så tror jag inte, att han ögonblickligen efter en mycket svår och allvarlig operation blivit flyttad tillbaka till cellen, utan han skulle säkerligen ha fått en övergångstid, men denne man, som icke är dömd för något brott, utan endast tagen i förvar, därför att han är utlänning, skickas genast tillbaka.

Det lovades av justitieminister Westman, när vi i början av denna riksdag behandlade samma fråga, att dessa, som komma till Kalmar, skulle få en behandling, som var fullt tillfredsställande, och jag vill för min del säga, att man får betrakta deras bevakning som ett slags custodia honestis. Ännu har emellertid så inte skett, tydligen av brist på medel, men Sverige bör väl inte sakna medel att kunna uppträda mänskligt mot dem, som ha tagits i förvar.

Det är ett annat fall, som har inberättats till mig av ett par skogsarbetare. Det var en tysk flykting, som varit med på den spanska republikens sida i kampen i Spanien. Denne man hade sedan flytt hit. Han hade blivit invalid i kriget i Spanien. Han hade här blivit sänd ut i skogarna, men det var alldeles omöjligt för honom att, invalid som han var, förtjäna sitt bröd, utan skogsarbetarna fingo samla ihop pengar åt honom för att skicka honom vidare. Men när han kom bort därifrån, så hade han ju inte några pengar, och då fick han söka arbete på nytt och blev omigen förvisad, vill jag minnas, till någon skog, och det gick då på samma sätt.

Det kan ju inte vara riktigt, att man förfar på sådant vis. Vår regeringsforms magna charta, § 16, har ju bestämmelser, som i själva verket garantera inte bara svenska medborgare utan även utlänningar, som vistas här, rätt till en lagenlig behandling, och jag tror det är nödvändigt, att vi återgå till ett sådant uppträdande gent emot flyktingar, som ägde rum i gångna tider.

Jag måste också något beröra vad ett par talare här ha snuddat vid, nämligen den omständigheten, att hustrurna, som skola besöka dessa internerade, äro så fattiga. Deras stöd har tagits ifrån dem, de leva på det minsta fattig-

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

vårdsbidrag, som tänkas kan, på det skola de försörja sig och de sina. De kunna ju inte själva skaffa pengar för att resa och besöka sina män, utan då får det samlas ihop medel under allehanda svårigheter, och när de då komma dit, så få de bara under några korta timmar vara tillsammans med sina fängslade anhöriga. Det kan ju inte vara rimligt och mänskligt att förfara så.

I Kalmar ha de, som sitta där, en arbetsförtjänst på 1 eller 2 kronor i veckan, om det är riktigt som upplysts mig. Hur skola de kunna för denna betalning skaffa sig kläder, tidningar och böcker, som de möjligen få tillstånd att ha, och andra ting? De behöva t. ex. tandborste och tandkräm och dylikt. Hur skola de kunna göra det för en betalning av en eller två kronor per vecka? Det synes mig vara orimligt, att man förfar på det sättet. De äro ju inte dömda, men de behandlas som om de vore straffarbetsfångar. Det synes mig icke kunna försvaras. Det har också meddelats mig, att de, som vilja vända sig till en präst för att få tröst, vid mer än ett tillfälle förvägrats detta, och man kan inte förstå, varför en sådan grymhet skall ingå i systemet. De, som varit i Stockholm och som sedan kommit till Kalmar, hade varit medlemmar av en kooperativ förening, som fanns i Långmora, där de med egna slantar hade sparat ihop någon s. k. procent. Det var tobak och karameller, som de hade köpt. Men de fingo inte taga med sig sin andel därav, när de förflyttades från Långmora. När jag skrev och frågade socialstyrelsen om orsaken till detta — ty det var ju deras egna pengar det gällde — så svarades det, att det berodde på tobaksmonopolförordningen, som hindrade, att de fingo taga med sig sin andel av dessa sparade medel. Det är ju ganska egendomligt, att så skall förfaras. Det är en byråkratisk tendens, som går över vanligt mänskligt förstånd, eller också är det någonting, som man inte kan finna någon förklaring till.

Jag skall också anföra ett par andra exempel på hur personer kunna råka illa ut på detta sätt. Det var en konstnär, som hade träffat någon kommunist, och han blev oriktigt misstänkt för att själv vara kommunist. Han var förlovad med en svenska. Han blev skickad bort från Stockholm, och då valde man den plats, som var den allra mest olämpliga i hela landet att skicka honom till. Man valde nämligen en plats, som låg närmast det land, varifrån han hade flytt för sitt liv. Då fick han en chock. Han blev i det närmaste sinnessjuk och transporterades upp till ett sinnessjukhus i Stockholm, och där återställdes han, så snart han kommit ifrån denna gränstrakt. Han fick emellertid, sedan han blivit återställd, inte stanna kvar i Stockholm, där han hade sin verksamhet, sin förtjänst och sin svenska fästnö, utan då skulle han ned igen till samma plats med risk att återigen få denna neuros. Det ordnades emellertid så, att sjukhusmyndigheterna fingo träda emellan. då de ansågo, att den enda möjligheten var, att han fick stanna där han kunde vara frisk, och på det sättet räddades det människolivet.

En annan gång gick det inte att rädda ett människoliv. En svenska i Wien, gymnastikdirektör och mycket berömd på sin tid, var gift med en jude. När jedeförföljelserna började, försökte hon att få tillstånd för sig, sin son och sin man att komma hit. Det gick för henne och sonen, men det gick inte för mannen. Denna förtvivlade människa, som kom hit, var hos, jag vet inte hur många personer för att söka rädda sin make, medan tid var. När hon kom till mig och jag fann, att de byråkratiska formaliteterna voro omöjliga att övervinna, skickade jag henne till statsministern, och hon har berättat för mig, att statsministern på en enda dag löste frågan, i det att han ringde och utverkade tillstånd för mannen att komma hit. Men då visade det sig, att han två dagar innan tillståndet hade givits blivit förflyttad från Wien till de judiska kon-

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)
centrationslägren och arbetslägren i Polen, därifrån man aldrig har hört ett ord av honom sedan.

Jag tar dessa exempel bara för att visa, hur fruktansvärt det har varit tidigare, och i andra debatter har jag anfört andra exempel på fall, där jag med min lilla energi lyckats beveka mäktiga statsråd och generaldirektörer att rädda en eller annan människa. Men min och andras energi kan ju inte räcka till för alla fall, och därför är det nödvändigt, att man försöker få en annan ordning på dessa saker. Det tror jag, framgår också av det anförande, som socialministern har hållit. Det beklagliga är, att inte redan för tre år sedan samma vidsyn har fått göra sig gällande, utan att så många olyckliga människor under tiden ha blivit offer för dessa svåra förhållanden.

Men alltjämt är det ändå vissa reformer, synes det mig, som man skulle önska. Det gäller t. ex. likställighet mellan norrmän, danskar och finnar. Vi ha mångfaldiga exempel på, att det har varit till stort men och stor förar-gelse, att denna olikhet upprätthålles, och den kommer en gång säkerligen att allvarligt störa möjligheterna till nordisk enighet, ty detta är icke något, som är lyckligt.

Jag skulle också finna det vara utomordentligt lyckligt, om statsrådet Möller ville söka åstadkomma ett upphävande av den bestämmelsen, att minderåriga norrmän inte få komma hit, utan visas tillbaka, ty det kan ju ofta vara så, att de äro barn till föräldrar, som redan ha flytt hit och som bli olyckliga, när barnen inte få komma hit. Det kan också vara så, att det är fråga om familjer, som skingrats utefter gränsen. När de söka fly, dela de upp sig för att inte gå i flock. Så skickas barnen tillbaka. Hur går det då med de barn, som skickas tillbaka? Jag tror, att de gå mycket hårda öden till mötes. Det skulle därför vara önskvärt, om även denna reform kunde genomföras.

Sedan skulle jag hemställa till den kommitté, som nu till allmän glädje har fått Kungl. Maj:ts uppdrag att framlägga förslag till en ny lag rörande dessa förhållanden, att frågan om rätt för flyktingar att ställas inför rätta och dömas enligt svensk lag och att erhålla försvarsadvokat måtte utbrytas och föreläggas redan innevarande års riksdag i ett särskilt lagförslag, så att det inte går ännu ett eller två år med dessa laglösa förhållanden, som nu råda, utan att vi måtte få denna rätt till rättegång fastställd även för flyktingar.

Herr talman, jag har velat påpeka dessa saker. Jag skulle kunna hålla på mycket, mycket längre. Jag har hela dossierer av fall, som gälla sådana här frågor, men jag tror, att vi nu äro inne på en mänskligare väg och att vi kunna hoppas det bästa genom det initiativ, som socialministern har tagit, vilket väl skett i samförstånd med tillförordnade justitieministern, så att detta blir den sista flyktingsdebatten i svenska riksdagen.

Herr Linnér: Herr talman! Sedan herr statsrådet höll sitt mycket upplysande anförande ha flera talare åberopat en hel rad av fall, som de anse sig personligen mycket nära känna till, och syftet med detta har väl varit att kritisera den svenska flyktingspolitiken. Det kan väl därför vara av nytta, om jag nämner, att jag själv har av en den mest auktoritativa representant för de norska intressena hört uttalas ett mycket varmt erkännande av det goda samarbetet mellan det norska flyktingskontoret och de svenska myndigheterna. Det kan vara skäl att belysa kritiken med detta.

Men jag skulle vilja tillägga också en annan synpunkt. Här har under debatten, bortsett från statsrådets anförande, uteslutande betonats de humanitära synpunkterna. Det är alldeles nödvändigt att taga hänsyn även till ordnings- och säkerhetsintresset. Jag kan ju bara nämna ett enda exempel. Vid ett av flyktingslägren ha verkligen uppstått avsevärda svårigheter på grund av

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)
brist på tillräckliga disciplinära medel. Jag tror att den bristen numera något så när har avhjälpits, men det har varit svårigheter icke endast för ledningen utan även för den befolkning, som bor i närheten av flyktingslägren.

Det är vidare så som herr statsrådet nämnde utan att ingå i detaljer att en del av flyktingarna består av rent kriminella och asociala element. En av dem, för att nämna ett exempel, hade varit straffad femton gånger i sitt hemland. En annan hade en synnerligen lång och ur kriminell synpunkt ytterst meriterad levnadshistoria ifrån en hel rad av Europas länder. Det skulle givetvis vara önskvärt, om man gjorde en så grundlig sortering som möjligt, men det är ytterst svårt att göra detta. Man har visserligen anordnat vad man kan kalla för upptagningsanstalter eller upptagningsläger, där man försöker att göra en sortering, men det visar sig ju understundom att denna sortering icke har varit tillräcklig utan att det sedan uppstår olägenheter, och då måste ingripande ske.

Jag har velat uttala detta, därför att så långt jag har kunnat följa den flyktingpolitik, som har förts här, har jag kommit till den uppfattningen att det råder en god balans, så långt man kan nå en dylik, emellan de humanitära synpunkterna och det nödvändiga säkerhetsintresset.

Herr Brandt: Herr talman! Jag vill endast ge en kort replik till herr socialministern.

Det är ju givet att även jag mycket väl inser att man icke kan undvara disciplinstraff i interneringslägren, och detta gäller framför allt för den publik som finns på Långmora. Många av internerna äro nämligen, precis som orden föllo här, inte Guds bästa barn. Jag tänker emellertid närmast på Smedsbo där publiken är en annan. Bortsett från detta måste man ju dock erinra om att disciplinfallen böra behandlas på ett tillfredsställande sätt, och detta sker väl knappast om man inte anställer något förhör. Så vitt jag vet är ingenting föreskrivet om dylika förhör, och det är nog också riktigt, såsom det har sagts, att disciplinstraffen i allmänhet utmätas på grund av ensidiga rapporter.

Herr statsrådet bemötte inte mina ord om omsvängningen i den allmänna flyktingpolitiken. Jag förmodar att det helt enkelt beror på att han icke kan göra det. Jag inser mycket väl att det för regeringen kan te sig ganska rimligt att man på ett tidigare stadium inte släppte in i Sverige alla judar som ville resa hit bara på grund av, såsom orden föllo, vantrivsel eller därför att det i Tyskland fanns de s. k. Nürnberglagarna. Jag förstår detta, fastän jag samtidigt tycker att dessa personer bäst själva skulle kunna bedöma varför de måste fly från sitt land. Men det var likväl en alltför sen tidpunkt att ändra villkoren först hösten 1941, ty regeringen kunde ju under inga omständigheter ha varit okunnig om t. ex. det faktum att man redan år 1940 fullt systematiskt började utrotningskriget mot judarna i Warschaus ghetto, som då hade 450,000 invånare — det lär finnas några tusen kvar, om det nu i dag överhuvud taget finns några överlevande efter bombardemanget i går från tyska bombplan. Det är svårt att på denna punkt kunna prestera något försvar för den svenska flyktingpolitiken, och det må tillåtas att jag som min ärliga mening säger att jag inte heller tror att socialminister Möller vill försvara detta. Det försvaret lär han få överlämna till herr utrikesministern.

Herr statsrådet Möller: Herr talman! Jag skall bara be att få lämna en upplysning med anledning av herr Ströms anförande.

Han talade särskilt om en person som skulle skriva en bok om Tegnér och som satt på Långmora. Det förhåller sig så att denne person är en i Norden känd

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)
kommunist som dessutom haft på sig utvisningsbeslut från Sverige långt före kriget. Till denna upplysning vill jag nämna, att denne man sedan åtminstone några dagar tillbaka är fri och kommer att vistas i Lund för att där kunna sköta sina studier.

Herr Gärde: Herr talman! Det var med verklig glädje som jag hörde herr Holmbäck och även herr socialministern framhålla de humanitära synpunkterna på utlänningarnas behandling. Det är tydligt att en stor förpliktelse påvilar oss i detta hänseende, och jag behöver inte här närmare utveckla skälen för denna ståndpunkt. Samtidigt är det emellertid lika självklart — och den sidan av saken kanske inte har varit lika mycket beaktad i debatten här i dag — att man även måste se dessa frågor ur statens allmänna säkerhetssynpunkter. Det gäller icke här en humanitet utan säkerhet, utan en humanitet med säkerhet. I detta avseende tror jag, låt vara att meningarna givetvis kunna vara delade beträffande olika fall, att man har sökt att så långt som det har varit möjligt tillgodose de humanitära synpunkterna och att man endast gjort de avkall från dessa synpunkter som framstått såsom fullkomligt nödvändiga på grund av förhållandena.

Ett bevis på riktigheten av detta påstående utgör också det i förhållande till utlänningskretsen i dess helhet mycket ringa antalet fall av s. k. interneringar eller förvaring i straffanstalt. Jag vill erinra om att hela antalet dylika fall, såsom departementschefen påpekade, är jämförelsevis litet och att av dessa omhändertagandet på förläggning ofta berott av Kungl. Maj:ts beslut, vilket i allmänhet meddelats i samband med ett förordnande om utvisning av utlänningen i fråga. Då ett sådant utvisningsförordnande under nuvarande förhållanden icke har ansetts kunna verkställas, har Kungl. Maj:t samtidigt meddelat förordnande om att vederbörande utlänning i stället skulle tagas i förvar eller omhändertagas i förläggning.

Av de fall angående omhändertagande, som det tillkommit socialstyrelsen och utlänningsnämnden att pröva, ha åtta varit kriminella, elva omhändertagna på grund av politisk verksamhet, tjugo disciplinära fall, vilka utlänningsnämnden icke haft att taga befattning med, samt sextioen rena observationsfall. Huvuddelen är således de s. k. observationsfallen, som i allmänhet avvecklas efter en mycket kort tid, vanligen två, högst tre månader. De verkliga långtidsfallen inskränkte sig vid den tidpunkt, som mina uppgifter avse, till de åtta kriminella och de elva, som äro omhändertagna på grund av politisk verksamhet.

Det är klart att det i ett givet fall kan råda olika meningar om huruvida det föreligger tillräckliga skäl för internering eller ej. Vad som därvid i allmänhet är bestämmande är den verksamhet som den politiske flyktingen tidigare har bedrivit i vårt land och huruvida denna verksamhet har fört honom i konflikt med lagarna. I många fall föreligga ju straffdomar, dels i vissa fall på grund av att utlänningen i fråga gjort sig skyldig till brott i vanlig mening, d. v. s. mera allmänna brott, och dels i andra fall på grund av att han gjort sig skyldig till spioneri- eller underrättelseverksamhet av ett eller annat slag. De omständigheter, som föranlett interneringen, äro därför i allmänhet ganska klarlagda, men det är givetvis en omdömesfråga, huruvida ur säkerhetssynpunkter en internering framstår såsom nödvändig eller ej. På den punkten kan man givetvis icke åstadkomma någon bevisning i vanlig mening, utan det måste bli föremål för den beslutande myndighetens omdöme. Jag kan nämna att utlänningsnämnden flera gånger om året besöker utlänningsförläggningarna och försöker att skaffa sig en personlig kännedom om vederbörande i så stor utsträckning som det är oss möjligt. Det är på grundval av

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

den personliga kännedom om utlännen, vi på detta sätt vunnit, som vi fatta våra beslut, således efter ett ganska ingående övervägande.

Herr Holmbäck framkastade i sitt anförande den tanken att dessa förläggningar skulle kunna helt undvaras. Jag vill inte uttala någon absolut mening om detta, men det förefaller mig ganska osannolikt, att man helt skulle kunna ersätta denna form för omhändertagande av utläningar med övervakning. I varje fall skulle en sådan anordning helt säkert ställa sig minst lika dyrbar och besvärlig som omhändertagande i förläggning.

Det är långt ifrån i alla de fall, där myndigheterna, länsstyrelserna och polismyndigheterna, påkalla omhändertagande i förläggning, som socialstyrelsen verkligen går in för ett omhändertagande. I flertalet fall, då internering ifrågasättes, kommer sådan icke till stånd. Under första kvartalet detta år hade hos socialstyrelsen av länsstyrelserna och polismyndigheterna i 56 fall gjorts framställning om omhändertagande i förläggning. Av dessa 56 har omhändertagande skett endast i 17 fall. Det är således en ganska kraftig gallring av det totala antal fall, i vilka myndigheterna ifrågasätta omhändertagande i förläggning.

Jag har, herr talman, velat lämna dessa upplysningar för att i någon mån rättfärdiga den ståndpunkt som socialstyrelsen och utlänningsnämnden intagit i de fall då beslut av dem meddelats om omhändertagande i förläggning. Jag vill för min del framhålla att, så vitt jag har kunnat finna, har därvid kommit i beaktande såväl de humanitära synpunkterna som de allmänna säkerhetssynpunkterna. Man har därvid sökt att följa sitt hjärtas maning så långt det gått, men också den plikt som åligger den svenske ämbetsmannen att tillvarata statens säkerhet.

Herr Krügel: Herr talman! Jag har begärt ordet inte för att skynda någon till undsättning — det behövs säkerligen inte — men inte heller för att klandra någon i denna sak. Anledningen är en annan. Jag har de sista åren under mitt sysslande som landsfiskal nästan dagligen kommit i beröring med utläningar, mest s. k. flyktingar, i huvudsak normän, och jag har därunder icke kunnat undgå att göra en del erfarenheter, som jag, herr talman, ber att få lämna kammaren del av. Måhända komma de såsom jag upplevt dem att ge en annan bild av utlännings- eller flyktingsproblemet än den som kommit till uttryck i interpellationer och debatter som i anledning därav förts i denna kammare. Varför denna skiljaktighet behöver förekomma vet jag inte; möjligen har den sin orsak däri att jag sett förhållandena på nära håll, inifrån så att säga, under det att andra som talat i kammaren, exempelvis herrar Brandt och Ström, gjort sina iakttagelser på avstånd, och avståndet betyder som bekant mycket, särskilt i en sak som denna. I vart fall vill jag med bestämdhet påstå, att även om flertalet flyktingar äro goda representanter för sitt land, och så är utan tvivel fallet, en icke oväsentlig del av dem långifrån äro Guds bästa barn, såsom herr statsrådet nyss uttryckte det. Deras uppträdande här röjer någonting annat, och i fall, som kunnat kontrolleras, har det besannats att de även i sitt hemland — jag menar nu vad norr-männen angår deras gamla hemland — haft svårt att finna sig till rätta i ordnade förhållanden. Det är dessa svårhanterliga, med alla och allt missnöjda och i många fall asociala, ja, t. o. m. kriminella typer som äro orsaken till vårt flyktingsproblem. De sunda, omdömesgilla och ordningssamma flyktingarna begagna sig också de av vår gästfrihet, men de missbruka den inte, de uppgå fort utan klagan i våra förhållanden, bli till ett med oss och utgöra således intet problem.

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

Sedan flyktingen genom våra egna och den norska legationens åtgärder inlemmats i det svenska samhället, den svenska produktionen, och det därmed för honom möjliggjorts att genom egen insats, eget arbete, säkra sin, i vissa fall också de sinas utkomst och försörjning, skulle man kunna förutsätta att denna möjlighet tillvaratogs, ja, varför inte, att vederbörande också visade förståelse och tacksamhet. Men så är ingalunda alltid fallet. Flertalet finna sig — jag erkänner det gärna — väl till rätta, äro också förstående och tacksamma, men detta gäller ingalunda alla. Många, även om jag begränsar mig till det område jag varit i tillfälle att själv överblicka, skapa svårigheter gång efter annan.

Arbetet — det gäller vanligtvis sådant i jordbruk, skog eller mosse, ty endast undantagsvis står annat till förfogande, åtminstone på landsbygden — passar dem inte, bostaden är otjänlig, orten tråkig, maten för knapp och för dålig, betalningen för liten o. s. v. Den invändning som jag i sådana fall endera själv gjort eller åhört, att våra egna, män som kvinnor, måste finna sig i samma förhållanden, har inte sällan mötts med svaret: vi äro flyktingar, vi ha ingen skyldighet att arbeta, ty norska legationen drager försorg om oss. De sluta också arbeta och ge sig endera av på strövtåg eller återvända till lokalkontoren med som resultat vanligtvis anmodan att återgå i arbete vid risk av varning eller förpassning till interneringsläger. En del låta sig rätta och återgå till sin syssla, andra däremot lyssna varken till hotet om varning eller internering. Via legationens flyktingskommitté blir då följden vanligtvis en hemställan till socialstyrelsen om varning och, om detta icke hjälper, förordnande om förpassning till interneringsläger, exempelvis Vägershult.

Efter någon tids vistelse vid Vägershult får flyktingen ofta åter en chans till frihet och arbete. Misslyckas försöket, vilket inte sällan händer, upprepas förfarandet med varning, eller flyktingen sändes på nytt till Vägershult. Men om flyktingen där också gör sig skyldig till ohörsamhet eller eljest uppträder olämpligt och visar behov av strängare uppsikt, utverkas, även nu genom bistånd av legationen, socialstyrelsens medgivande om överföring till Långmora eller Smedsbo.

Detta är vad vi skulle kunna kalla den norska linjen till interneringslägret, ty även om beslutet om internering är ett beslut av svensk myndighet, så har dock initiativet därtill utgått från norrmännen själva och deras eget ansvariga organ. De ha misslyckats i sina strävanden att bringa ordning i flyktingens förhållanden här och ha därför måst tillgripa denna åtgärd. Men ansvaret för misslyckandet faller på flyktingen själv.

Det synes mig på grund härav som om även mycket känsliga personer här i landet skulle kunna lugna sig något med hänsyn till denna del av interneringsklientelet.

En annan väg till interneringslägret leder över polisen och länsstyrelsen. Åtgärden är då föranledd av t. ex. upprepade förseelser mot utlänningslagen, uraktlåten polisanmälan, ej iakttagna viseringsföreskrifter, oskickligt leverne, såsom våld, egendomsbrott etc., varvid på framställning av vederbörande polismyndighet länsstyrelsen i vissa fall förordar internering, dock först sedan även statspolisen — åtminstone är det så i mitt län — efter anmodan därom verkställt utredning i saken och resultatet av denna utredning sammanfaller med vad ortspolisen anført såsom skäl för sin framställning. Vidare tror jag mig veta, att länsstyrelsen i tveksamma fall även personligen hör vederbörande flykting före yttrandet i ärendet.

Beträffande flyktingar, om vilka kunnat utronas att de eljest äro samhällsfarliga, politiskt eller kriminellt, förfares på enahanda sätt, d. v. s. eventuellt

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

beslut om internering stödes på tvåfaldig polisutredning och länsstyrelses yttrande i saken.

Även i dessa fall synes mig således knappast föreligga skäl till oro. Under alla förhållanden har jag svårt att tänka mig en form för utredning som skulle kunna vara ägnad att lämna större säkerhet mot misstag. Det gäller ju för övrigt vanligtvis en summering av fakta, och därtill må väl åtminstone länsstyrelserna få anses skickade. Det har heller icke, så vitt jag vet, kunnat påvisas att misstag härutinnan blivit begångna.

Med denna om också något knapphändiga berättelse har jag, herr talman, velat så långt det varit möjligt ge en bild av vår flyktingsfråga sådan jag såsom polisman sett den på nära håll.

Den har fört stora krav med sig på vårt samhälle, såväl försörjningsmässigt som eljest, krav som emellertid mötts och fyllts, och den har av de på området verksamma myndigheterna och organen krävt god vilja och gott handlag i sysslandet. Synnerligen svår har jag många gånger funnit socialstyrelsens uppgift vara. Men den har i sina beslut, så långt jag förstått, röjt både klokhet och humanitet. Må de som lita till brev från interner och personliga uppvakningar av deras hustrur, hysa en annan mening.

Flertalet flyktingar ha icke givit anledning till tråkigheter. De ha i stället ofta låtit undfalla sig uttryck av tacksamhet, och de ha i handling omsatt den norska representationens principiella inställning till deras läge: bröd genom arbete.

Men mindretalet — för övrigt inte litet — har visat lynnesdrag av annan karaktär. Någon vilja till anpassning, hänsyn eller tacksamhet ha de i varje fall icke röjt. Elaka tendenser och förseelser av kriminell natur ha kommit till uttryck inom denna del av flyktingsströmmen. Tidningsnotiser förmåla för övrigt rätt ofta härom. En korrekt men fast hållning mot detta mindretal har därför syntts riktig, och jag har under min polistjänst icke förmärkt att myndigheterna intagit någon annan inställning. De skötsamma norrmännen kräva heller inte undfallenhet mot sina onorska kamrater. De beklaga att så många av dem sökt sig över hit.

Att döma av debatten i dag och tidigare i denna kammare anses ju polisen icke särskilt omdömesgill. Herr Brandt tillät sig ett stilla skämt med förhörsmetoderna i ett utredningsfall vid Långmora, och det är möjligt att polisen där inte visade ett riktigt handlag — den förstod ju exempelvis inte att respektera konstvärdet i en av herr Brandt omnämnd tavla — men det mesta i min framställning är faktiska uppgifter och därvidlag har ju omdömet inget spelrum. För övrigt vill jag på tal om polisen tillåta mig ytterligare en erinran, även den föranledd av ett uttalande i debatten. Herr Linderot utropade på tal om internerna patetiskt: »Men ändå tjugo människor!» och han ville därmed tydligen säga, att myndigheterna från polisen och uppåt icke förstått sin uppgift och icke beaktat flyktingars värde som människor. Om länsstyrelserna och socialstyrelsen har jag redan tillåtit mig uttala den uppfattningen att deras ställning till flyktingsproblemet kännetecknats av klokhet och humanitet. Mera behöver inte sägas. Vad polisen angår påstår jag, ehuru part i sak, att inte heller den saknar sinne för det mänskliga. Vår uppgift är visserligen när det gäller förseelser att röja missdådaren, men polisens argument i umgänget med denne är icke våld, hot eller annan pinsam behandling. Vi ha lärt oss att även bakom den store syndaren finnes människan, och det är till henne vi vända oss då vi vilja nå kontakt med en som förgått sig. Polisens inställning till flyktingen som förgått sig är densamma.

Allt som allt: vi äro ense därom att de stackars vinddrivna flyktingarna, om de äro norrmän eller andra, här må finna en fristad och ett hem i avvaktan på

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)
bättre tider och på fred. Om vi så möta dem, handla vi blott såsom hedern och traditionell svensk gästfrihet bjuder oss. Men vi avvika icke därifrån, om vi kräva av flyktingarna att de icke missbruka denna vår inställning. Göra de det, kan det ej vara oriktigt att visa dem till rätta, och det är vad som har skett och skett under övliga former.

Herr talman! Det talas och skrives ofta om en nordisk tanke, ett nordiskt universitet, ett nordiskt försvarsförbund etc. Allt vackra framtidsperspektiv som vi böra omhulda och värda. Men göra vi det? Inte göra vi det genom att som skett t. ex. här i kammaren tala om rättslöshet för främlingarna, inkompetens hos myndigheterna, brist på omdöme etc. Låt oss på ett annat sätt värda den nordiska tanken, och låt oss framför allt handla svenskt — det duger i en tid som vår.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Till detaljerna i det sista anförandet torde vi få återkomma då herr Undéns och min motion kommer upp till debatt. Jag vill endast konstatera att det är tydligt att herr Krügel träffat åtskilliga kverulanter bland flyktingarna. Vi veta ju också alla att det finns många sådana bland dem. Kan det överhuvud vara på annat sätt, då det gäller dessa människor som ha ryckts ur sitt vanliga liv, måste lämna sina hem och drivits ut i ovissa förhållanden?

Herr Linnér talade om att det måste finnas disciplinära medel vid förläggningarna. Det är alldeles självklart. Oppositionen har gått ut på huruvida icke dessa disciplinära medel i vissa fall äro för stränga. Ett par månaders fängelse synes faktiskt kunnat bliva följderna av rätt obetydliga förseelser. Den frågan är för närvarande under utredning.

Herr Gärde och herr Linnér anlade båda den synpunkten att man också måste se till ordningen i samhället. Ja, den saken är också självklar, men den fråga, som diskuterats, är: är det nödvändigt för att vi skola kalla det ordning och säkerhet i det moderna samhället, att människor skola vara inspärrade i tre och ett halvt år utan dom och rannsaking? Det är så problemet måste ställas, efter vad jag kan finna.

Jag har, herr talman, naturligtvis icke gått in på de olika fall av internering som förekommit, och detta redan av den anledningen att jag har tagit kännedom om dem icke genom originalhandlingar utan genom promemorior. Jag kanske dock kan få påpeka, att herr statsrådet med sin noggranna kännedom om förhållandena ansåg sig bör fälla det uppseendeväckande uttalandet att enligt hans förmenande vissa interneringar skett på ganska svaga grunder. Jag vågar för min del säga, herr talman, i fråga om en grupp av de internerade, jag vill inte nämna mer, att frigivning borde ske ögonblickligen. Jag tror att det svenska folket nästan i sin helhet skulle dela den uppfattningen om det visste hur det är.

Herr **Holmström**: Herr talman! Det var mycket välgörande att höra den näst föregående talarens anförande. Han hade, som han själv anförde, på nära håll haft tillfälle att se de förhållanden, som här diskuteras. Jag har också på nära håll haft tillfälle att se dessa förhållanden, och jag har flera gånger här i kammaren erinrat om de erfarenheter, som jag därvid haft. Jag är mycket tacksam för att jag nu inte längre behöver vara ensam i detta avseende.

Jag hade, herr talman, inte tänkt delta i denna debatt. Men det var herr Fredrik Ström som uppkallade mig. Jag måste förklara ett par saker för honom. Herr Fredrik Ström nämnde att en intern från Långmora hade kommit till Kalmar. Där visade det sig, att han hade en svår njursjukdom i långt framskridet stadium. Herr Ström sade: »Det måste vara mycket dåligt ställt med

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

läkarvården på Långmora.» Och vidare sade herr Ström: »Det skulle givetvis ha upptäckts förr, om det varit läkarkontroll på de internerade.»

Jag vill trösta herr Ström med att det finns läkare på Långmora och att det har funnits sådan alltifrån arbetshemmets tillkomst för sin ordinarie verksamhet. Läkaren bor i Långshyttan fyra kilometer därifrån, där det också finns en sjukstuga. Alla, som vilja besöka läkaren, få göra det. Sådana besök äro för övrigt en ganska omtyckt omväxling i tillvaron på Långmora. Det går mycket ofta fullastade bilar till läkaren i Långshyttan. Men om en intern inte själv talar om för läkaren, att han är sjuk, kan ju läkaren inte gärna rannsaka hjärtan och njurar på det sätt som herr Fredrik Ström tydligen menar. Det inträffade är alltså inte läkarvårdens fel, utan internens eget. Han hade kanske inte känt någonting av sjukdomen, förrän han kom ned till Kalmar.

Jag har med detta velat säga till herr Fredrik Ström, att han kan vara fullkomligt lugn beträffande sjukvården när det gäller internerna.

Jag skall säga några ord till, medan jag är uppe, herr talman. Herr Ström talade om att internerna hade så litet pengar att röra sig med. Det vore oförsvarligt, att de hade så illa ställt att de inte ens, som han sade, kunde skaffa sig tandborste. När jag sist var på Långmora för ett par månader sedan, var jag inne på kontoret. Intendenten hade just då ett telefonsamtal med Hedemora, som är närmaste stad, och beställde för 50 kronor choklad och konfekt. Jag blev en smula förvånad och tänkte: kostar staten verkligen på internerna choklad och konfekt också? Intendenten förklarade emellertid efteråt att det var internernas egna pengar det gällde. Det hände då och då att han fick rekquirera choklad och konfekt från konditoriet i Hedemora. Han talade också om att det inte så sällan hände — det hade jag för resten reda på förut — att det från Långshyttan beställdes tårtor för 30, 40 och 50 kronor.

Detta tyder ju inte på att internerna äro utrustade med alltför litet pengar. Och först och främst kan man väl därav dra den slutsatsen, att när de kunna använda egna pengar till godsaker så måste maten vara fullkomligt tillräcklig. Annars kunde de ju behöva använda pengarna för att köpa något mer matnyttigt.

Jag har med detta exempel endast velat visa, att herr Ström icke behöver vara ängslig för att de internerade ha alltför litet pengar att röra sig med.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr **Brandt**: Herr talman! Jag begärde ordet när herr Krügel gick ned från talarstolen — jag trodde att han var den siste talaren i debatten, och jag tänkte, att det får han i alla fall inte bli! Ty långt ifrån att jag delar herr Holmströms uppfattning att det var välgörande att höra hans anförande, så tyckte jag, att det var ganska sorgligt att höra det. Herr landsfiskalen och socialdemokraten Krügel äger uppenbarligen inte den fantasi, som kräves för att kunna sätta sig in i hur flyktingar känna sig — hade han det, skulle nog inte det han yttrade ha blivit sagt. Det är klart att mycket, kanske det mesta, var alldeles riktigt. Det var bara det som var det märkliga, att han nedlade all kraft på att bevisa, att man egentligen inte på någon enda punkt förfarit oriktigt mot de internerade. Jag tror att socialminister Möller har anledning att säga: Gud bevara mig för mina vänner! Man kan vara tacksam och glad över att vi ha en man av herr Möllers kynne och läggning på den post, där han sitter, och en man av herr Gärdes läggning i utlänningsnämnden, och inte män med herr Krügel's mentalitet.

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

Herr **Ström, Fredrik**: Herr talman! Jag begärde ordet för att göra ett genmäle till herr Krügel. Det har ju herr Brandt redan gjort; jag skall min natur likmätigt vara något mildare. Jag skall bara säga herr Krügel, att hans anförande i vissa delar erinrar om advocatus diaboli. Det är ingen som vill förmena honom att försvara sig, men ingen har ju angripit honom. Och jag kan inte se att han har något skäl att här stiga upp och taga samtliga Sveriges ämbets- och tjänstemän, som överhuvud ha med dessa ting att skaffa, i försvar. Han får väl svara för sig själv. Det har han nu gjort, men han slog nog in öppna dörrar. Ingen har anklagat herr Krügel, mig veterligen, för att ha uppträtt på något inhumant sätt, men det föreföll nästan som om han hade känt sig själv anklagad — och den som ursäktar sig, han anklagar sig! Har även herr Krügel visat prov på mera av administrativt tillvägagångssätt än av den anda, som finnes i § 16 i regeringsformen?

Herr talman! Jag skulle vidare gentemot herr Holmström vilja säga, att den omständigheten, att det finns en läkare ett stycke ifrån platsen, för mig icke utgör någon garanti för att de internerade alltid stå under den erforderliga läkarkontrollen. Det borde finnas en läkare i lägret, som har en permanent kontroll av hälsotillståndet. Jag tror att flera än den av mig nämnde då skulle ha kunnat räddas till hälsan.

Verkligt sorgligt var det att höra att min vän herr Holmström, som jag eljest sätter stort värde på för hans rättframhet, ville dra fram exemplet om att detta läger på 78 internerade personer på samma sätt som de köpa tobak och andra saker till sina förråd — de ha ju bildat en liten kooperativ förening — också köpt för 50 kronor konfekt och några tårter. Jag tror inte att det blir så synnerligen mycket, när det delas på alla under en måhända mycket lång tid. Det är väl ändå inte meningen att vi skola förmena dem eller se snett på dem för att de för sina små slantar, som välvilliga människor samla ihop åt dem, någon gång köpa även sådana farliga njutningsmedel som konfekt för att förljuva en tillvaro, som säkerligen inte är alltför angenäm. Om herr Holmström vore i deras kläder, om det under en regim av annan natur skulle ske något så olyckligt som att herr Holmström måste fly till ett främmande land så tror jag inte att han, ifall han jämte över 70-talet andra internerade bidrog till att köpa konfekt för den nämnda summan, skulle finna detta vara något så förfärligt märkvärdigt. Lika litet behövde det betyda att man hade gott om pengar.

Vad jag anmärkte på var inte de internerades egna förhållanden. Jag har inte klandrat maten — tvärtom tror jag att den är ganska bra. Vad jag klandrade var att deras anhöriga inte hade någon möjlighet att utan de största bekymmer kunna skaffa sig pengar för att resa och hälsa på dem. Jag har inte heller hört någon internerad klandra vare sig maten eller bostäderna. Tvärtom — när jag besökt flyktingar som varit i fängelse eller varit sjuka har jag av alla, som jag talat med, endast fått höra det största beröm för fängelsemyndigheterna. Inte heller ha de klagat över bostäderna i annan mån än att man i Kalmar ansåg att de små cellfönstren där voro hälsovådliga. Det ha också myndigheterna där funnit, och de ha numera huggit upp större fönster och förbereda trädgårdsarbete.

Herr **Holmström** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Jag ber att få erinra herr Ström om anledningen till mitt resonemang. Herr Ström har visserligen inte hört någon klaga på matförhållandena. Men herr Ström sade dock i sitt anförande att internerna hade så dåligt med pengar, att de inte ens kunde köpa sig en tandborste. Det var för att visa, att de inte ha så förfärligt ont om pengar, som jag drog dessa exempel.

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

Vidare vill jag påpeka att herr Ström och herr Brandt gärna tro vad en intern skriver till dem eller kommer och talar om för dem. Men när en ledamot av denna kammare säger sin ärliga mening, som han byggt på erfarenheter från de verkliga förhållandena, som han sett på nära håll, då reagera herr Brandt och herr Ström på ett oförsynt sätt. Ha herrarna den allra minsta anledning att tro, att det inte var herr Krügels ärliga mening, som han här framförde? Herr Krügel kommer säkerligen att svara för sig själv. Jag skall dock såsom utomstående be att få protestera mot att man behandlar en ledamot av kammaren på detta sätt.

Herr Sandén: Herr talman! Jag uppkallades av herr Brandts anförande. Jag måste säga att det kan vara lika bra att vara landsfiskal och socialdemokrat som att vara folkskoleinspektör och socialdemokrat — det behöver inte särskilt apostroferas i kammarens protokoll, detta märkliga förhållande!

Vidare vill jag tillägga att jag under de år, som flyktingströmmen vält in över landet, haft många tillfällen att i min hemprovins stifta bekantskap med flyktingarna och deras problem, en bekantskap som jag fortsatt även här i Stockholm i kanske större utsträckning än som varit fallet med de flesta av kammarens ledamöter. Jag tror inte att det finns någon allmän opinion bland flyktingarna, som gör gällande att de äro illa behandlade. Tvärtom har jag från den ene efter den andre av dem, som kommit in över den värmländska gränsen, mottagit försäkringar om att de blivit väl mottagna. Detta var kanske framför allt förhållandet i början, då hundratals och tusentals norska flyktingar efter krigsutbrottet överraskande strömmade in över de värmländska gränserna och kommo till platser, där man inte alls var beredd på en sådan massinvasion. Men överallt gjorde enskilda och myndigheter allt vad de kunde för att ordna mottagandet så smärtfritt som möjligt. Jag har också haft glädjen att gång efter gång annan, då jag varit tillsammans med flyktingar här i Stockholm, ha fått mottaga begäran från dem att framföra hälsningar till landsfiskaler och polismyndigheter i de värmländska gränsbygderna, som de på grund av omständigheterna måst hänvända sig till. Dessa flyktingar ha samstämmigt vittnat om att de, som jag förut sade, blivit väl mottagna och inte underkastats alltför besvärande förhör. Det inträffade vid ett tillfälle att en tillförordnad landsfiskal, som blott tjänstgjorde ett par, tre dagar, uppträdde på olämpligt sätt. Jag vände mig till de myndigheter, som ha med dessa ting att göra, och det blev omedelbar rättelse. Historien var otrevlig, men den hörde, tror jag, till de undantag som bekräfta regeln.

Nu vet jag emellertid, att de norska flyktingarna i vissa andra avseenden icke anse sig ha blivit väl behandlade. Dit hör t. ex. att de inte få vistas inom vissa för dem avstängda områden. Detta är, enligt vad vi hört av socialministrans redogörelse, betingat av de säkerhetsföreskrifter, som utfärdats av myndigheterna. Det finns också de som klaga ganska högljutt över andra ting. Jag antar att vi få komma tillbaka till den saken, då den motion, som herrar Undén och Holmbäck väckt i denna kammare, skall behandlas. Men att generellt stämpla myndigheterna såsom varande inhumana, ogina och otrevliga mot flyktingar, som kommit hit, det är med förlov sagt inte riktigt. Det torde för övrigt dessa flyktingar själva kunna omvittna, om det blir av behovet påkallat.

Jag menar naturligtvis att vi ha all anledning — icke minst, såsom herr Undén påpekat, med tanke på framtiden — att söka bereda dem som nödgas fly över gränserna till vårt land ett vänligt mottagande. Vi skola hjälpa dem så långt omständigheterna det tillåta, och vi skola visa mänsklig förståelse och erinra oss det sinnestillstånd, i vilket flyktingar ofta befinna sig. Ett sådant

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)
förstående äro de i trängande behov av. Det finns många som äro olyckliga och upprivna och som naturligtvis inte kunna ha den balans som vi ha, vi, som ännu leva under lugna och fredliga förhållanden. Vi skola alltså hjälpa dem och visa dem till rätta i all den utsträckning som det är möjligt. Men jag tycker inte att vi i våra offentliga deklARATIONER behöva driva våra uttalanden därhän, att det rent av framstår som om vi borde vara svenskar i andra hand, och något annat i första hand. Vi skola helt enkelt handla så som vårt samvete kräver och som vårt lands intresse bjuder oss att handla.

Herr Linderot: Herr talman! Jag har inte haft tillfälle att höra hela denna debatt, och jag skall därför inte heller yttra mig i allmänhet över den. Jag begärde ordet endast för att redogöra för en sak, som en norsk flykting skrivit till mig om i ett brev, som kom mig tillhanda i dag. Jag känner mig skyldig att i debatten anföra vad där meddelas.

Innan jag gör detta vill jag emellertid göra ett par små repliker med anledning av vad jag hört av debatten. Till herr Sandén vill jag säga, att någon allmän opinion bland till Sverige flyktade norrmän, som skulle uttrycka att de känna sig dåligt behandlade, har inte heller jag hört talas om. Jag är övertygad om att någon sådan allmän opinion icke är till finnandes — jag tror tvärtom att de norska flyktingarna i största allmänhet äro tämligen tillfredsställda med det sätt, på vilket de ha mottagits.

Men om vi alltså kunna påstå, att det finns 16,000 norska flyktingar i Sverige och att 15,900 av dessa bli väl behandlade och äro glada och belåtna och tycka att Sverige är ett gästfritt broderland, så kan detta dock icke utgöra något försvar för att vi sedan behandla 100 norska flyktingar på ett sätt, som icke är tillbörligt eller anständigt. Det finns många exempel på tillfredsställande behandling av norska flyktingar, men det finns också några upprörande fall av övergrepp mot sådana flyktingar, och det är sådana fall man skall försöka undvika för framtiden.

Det fall man bett mig meddela kammaren är följande — jag vill förutskicka att jag har det från en intern i Långmora, som numera är frigiven och vars trovärdighet står över allt tvivel. Han meddelar att en norsk pojke i sitt arbete tog upp och rökte en cigarrett och för detta blev tilltalad av en tillsyningsman. Han svarade litet uppstudsigt, kanske oförskämt — ordalagen äro inte återgivna. För förseelsen i fråga, d. v. s. för att han rök en cigarrett och varit uppstudsigt mot en tillsyningsman, fördes han till fängelset i Falun och sattes i fängelsecell i två månader. Det är väl uppenbart att straffet här inte står i någon proportion till brottet. Man måste, som herr Sandén sade, gå ut ifrån att flyktingarna ofta äro själsligt upprivna, nervösa och obalanserade — även för en norрман är det naturligen inte så angenämt att vistas som politisk flykting här i landet — själva flyktingsskapet är givetvis oangenämt, och det är ännu mindre angenämt att bli internerad. Om en sådan pojke tillåter sig, för att tala rent ut, att vara uppkäftig mot någon, så skall man väl ändå inte straffa honom därför med två månaders fängelse.

Jag begärde ordet, emedan jag ansåg mitt samvete — herr Sandén talade ju här om samvetet — bjuda mig att meddela i debatten, att sådana fall som detta förekomma och inte äro alldeles sällsynta. Och varför skall man då klandra de herrar ledamöter av kammaren, som i sin tur blivit upprörda vid tanken på att det icke är den svenska nationen värdigt med ett sådant behandlingssätt av folk, som egentligen inte ha gjort något annat brott än det som de begått mot de tyska ockupationsmyndigheterna och Quisling genom att de lämnade Norge.

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

Jag tror inte att man skall slå över vare sig åt det ena eller det andra hållet. Jag har tidigare i sådana här debatter angivit min mening och behöver inte upprepa den nu. Jag hoppas att även denna debatt skall medföra att man likviderar ännu något mer av de oeffterättligheter, som till dels ännu existera, och att så småningom debatter av detta slag i riksdagen skola bli överflödiga. Men jag tror inte att de bli överflödiga genom att man ömsesidigt anklagar varandra. Om herr Holmström blir upprörd och säger att man måste kräva av ledamöterna av kammaren, att de respektera andras meningar och tro dem på deras ord, kan jag endast instämma i herr Holmströms uppfattning. Och jag vill rent personligen uttrycka den förhoppningen, att den regeln kommer att gälla för *alla* ledamöter av kammaren, att de bli respekterade för sitt ord och för sin mening.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Det är till herr Holmström, som jag måste säga ytterligare några ord. Han förklarade att jag okritiskt skulle sätta tro till alla flyktingar, som uppsöka mig. Jag är medlem av asylrättskommittén och av Norgekommittén och flera andra organisationer, som verka för rättvisa och hjälp åt flyktingar. Vi äro visst icke okritiska. Om herr Holmström verkligen kände till förhållandena skulle han absolut inte ha kommit med ett så fullständigt falskt påstående. Jag tror visst inte alls på vad som helst. Det är mångfaldiga gånger, som jag inte ansett mig kunna ta någon befattning med flyktingar, som kommit och klagat, dels därför att jag ansett saken alltför bagatellartad, dels därför att jag vid en undersökning funnit att uppgifterna inte varit i allo verifierade. Det är alltså inte på det sättet som herr Holmström tror.

Vidare vill jag också för herr Holmström påpeka, att när jag talade om dem, som inte hade så mycket att de kunde underhålla sina kläder eller köpa tidningar och böcker eller ens en tandborste, så gäller saken dem som sitta i fängelset i Kalmar och som ha en avlöning på en eller två kronor i veckan. Jag har aldrig talat om dem som sitta i Långmora i detta avseende, ty jag vet inte ens vad de ha i avlöning. Men även om de skulle ha det bättre och få något bidrag utifrån genom någon hjälpkommitté, så kan man inte förmena dem att köpa någon bakelse eller litet konfekt.

Slutligen vill jag säga herr Holmström liksom herr Krügel och ett par andra ledamöter, att de inte ha tillräckligt satt sig in i hur flyktingar, som kanske ha förlorat sin familj, sin egendom, sin frihet och sitt land, känna det, hur deras nerver måste vara upprivna och hur deras sjäsliv måste vara skakat, så att man inte av dem kan begära samma sinnets jämnmod och balans som av andra, som icke ha varit underkastade dessa oerhörda lidanden. Därför måste man ta hänsyn till även dessa ting och ha ett visst överseende med eventuella fel som kunna begås i uppbrusning eller på grund av deras enerverande sinnestillstånd. Det är det som jag menar att vi också måste tänka på, när det gäller flyktingarna; framför allt borde polismännen och socialstyrelsens tjänstemän tänka på det. Gjorde de det, så tror jag att mycket skulle vara annorlunda.

Jag har aldrig tagit i försvar dem som begå brott eller dem som uppträda på ett sådant sätt, att de allvarligt skada vårt land. Dem anser jag att man skall ställa inför domstol. De skola efter rannsakan och dom få sitt straff, men man skall icke döma någon människa administrativt, så att de icke ha tillfälle att försvara sig offentligt eller genom försvarsadvokat. Man skall behandla dem efter som den svenska grundlagen i § 16 regeringsformen stadgar.

Ang. principerna för flyktingars behandling i Sverige. (Forts.)

Herr **Krügel**: Herr talman! Bara ett par ord. Rörande herr Ströms utfall mot mig skall jag inte yttra mig alls. Herr Ström är så mångordig, att jag inte riktigt hinner med att sammanfatta det.

Beträffande den Brandtska explosionen däremot skulle jag vilja säga, att när han beskyllde mig för att röra mig i fantasiens värld och därför yttra mig ovederhäftigt, tror jag att jag har anledning att returnera det uttrycket till honom själv. Det är herr Brandt som är fantasirik, inte jag, i varje fall inte i detta avseende. Jag har rört mig på verklighetens marker; jag har sagt vad jag har upplevat på detta område och ingenting annat, och i det stycket borde jag väl ha vitsord efter så lång tjänstgöringstid.

För övrigt, herr Brandt, tycker jag inte man skall ropa så högt. Man ändrar inte fakta genom att höja rösten.

Herr **Brandt**: Jag har verkligen fått svart på vitt på att mitt uttalande är riktigt. Jag har inte alls beskyllt herr Krügel för att ha livlig fantasi. Jag förmodar att alla här uppmärksammade, att jag förklarade att han brast i fantasi, precis som herr Ström sade, att han saknar förmåga att sätta sig in i flyktingarnas själsliv. Hade herr Krügel ägt den förmågan, hade han säkerligen inte uttalat sig så generellt som han gjorde.

Jag förklarade i mitt anförande, att jag förmodar det mesta av vad herr Krügel sade var sant. Det tror jag fortfarande, och jag fann det egendomligt av en man i hans ställning att tala som han gjorde; inte precis egendomligt att en landsfiskal, men att en socialdemokrat ehuru landsfiskal så litet behjärtar flyktingarnas hårda lott, att han kan lägga ned så mycken energi på att egentligen söka bortförklara allting. Av herr Krügels inlägg måste alla få den uppfattningen, att han åsyftade att säga att det på det hela taget är bra som det är, och dock har herr Möller förklarat, att det brustit i många hänseenden.

Jag hoppas att herr Krügel även om jag sänker stämman skall uppfatta precis vad jag säger och inte raka motsatsen.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 243, angående anslag till förbättrande av bostadsförhållandena;
- nr 270, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes;
- nr 271, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o, 8:o, 14:o och 16:o lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;
- nr 273, angående anslag till medicinalstyrelsen och statens farmaceutiska laboratorium för budgetåret 1943/44 m. m.;
- nr 274, med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsrisk ersättning till sjömän;
- nr 275, angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom eklelesiastikdepartementets verksamhetsområde;
- nr 278, angående anslag till skogsstyrelsen m. m.; samt
- nr 279, angående ytterligare anslag till nybyggnad för svenska träforskningsinstitutet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 272, angående statens bosättningslån.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet herr *Linderots* motion, nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Föredrogs och hänvisades till första särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 286, av herrar *Holmström* och *Holmbäck*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1943/44; och

nr 287, av herr *Holmström*, i samma ämne.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet herr *Albertssons* motion, nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.

Föredrogs ånyo sammansatta bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skattestrafflag, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion. *Förslag till skattestrafflag m. m.*

Genom en den 5 mars 1943 dagtecknad proposition, nr 140, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) skattestrafflag;
- 2) förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379);
- 3) förordning om ändrad lydelse av 4 § 8 mom. förordningen den 23 oktober 1908 (nr 128) angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter;
- 4) förordning om ändrad lydelse av 11 § 1 mom. och 12 § förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker;
- 5) förordning om ändrad lydelse av 37 § förordningen den 11 juni 1926 (nr 207) angående tillverkning och beskattning av brännvin;
- 6) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit;
- 7) förordning angående ändrad lydelse av 15 och 18 §§ förordningen den 31 januari 1932 (nr 17) om accis å silke;
- 8) förordning angående ändrad lydelse av 16 och 19 §§ förordningen den 14 juni 1933 (nr 329) om skatt å oljekakor och vissa slag av fodermjöl;
- 9) förordning angående ändrad lydelse av 15 och 17 §§ förordningen den 24 maj 1934 (nr 172) om skatt å kli;
- 10) förordning om ändrad lydelse av 12 och 14 §§ förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännolja;
- 11) förordning angående ändrad lydelse av 13 och 16 §§ förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror;
- 12) förordning angående ändrad lydelse av 12 och 14 §§ förordningen den 7 juni 1935 (nr 280) om veteavgift;
- 13) förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker;
- 14) förordning angående ändrad lydelse av 13 och 17 §§ förordningen den 22 december 1939 (nr 919) om skatt å läskedrycker;

Förslag till skattestrafflag m. m. (Forts.)

15) förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 21 juni 1940 (nr 621) angående avgift för smör, som användes för framställning av grädde;

16) förordning angående ändrad lydelse av 25 § och 26 § 1 mom. förordningen den 13 december 1940 (nr 1000) om allmän omsättningsskatt;

17) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt;

18) förordning angående ändrad lydelse av 65 och 68 §§ förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt; samt

19) förordning angående ändrad lydelse av 11 och 12 §§ förordningen den 19 juni 1942 (nr 375) om trafikskatt.

I anledning av propositionen hade inom första kammaren av herr *Velander* m. fl. väckts en motion, nr 231, vari hemställts,

dels att riksdagen i samband med behandlingen av proposition nr 140 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning i syfte att tillgodose behovet av specialkompetens å beskattningsområdet hos domstolar och åklagare, som hade att handlägga mål, däri talan fördes om ansvar jämlikt skattestrafflagen, samt om framläggande för riksdagen snarast möjligt av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda,

dels ock att riksdagen vid behandlingen av samma proposition måtte vidtaga sådana ändringar i och tillägg till de framlagda förslagen, att övriga i motionen framförda synpunkter vunne beaktande,

samt att vederbörande utskott måtte verkställa härav föranledda ändringar i förslaget till skattestrafflag och i förslaget till förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen.

Propositionen hade i vad den avsåg förslag till skattestrafflag, hänvisats till behandling av lagutskott och tilldelats första lagutskottet, medan propositionen i övrigt hänvisats till bevillningsutskottet. Motionen hade, såvitt angick ändring i Kungl. Maj:ts förslag till förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen, hänvisats till sistnämnda utskott, medan motionen i övrigt hänvisats till behandling av lagutskott och tilldelats första lagutskottet.

Enligt överenskommelse mellan bevillnings- och första lagutskottet hade propositionen och motionen hänskjutits till behandling av sammansatt bevillnings- och första lagutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i förslaget till skattestrafflag — måtte för sin del antaga 19 under punkten införda, med 1—19 betecknade förslag till författningar i nu ifrågasvarande ämnen;

B) att den i ämnet väckta motionen I: 231, i vad den icke blivit besvarad genom utskottets hemställan under A), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Velander: Herr talman! I det föreliggande utskottsutlåtandet redovisas en i denna kammare väckt motion; och skall jag såsom motionär tillåta mig att i anslutning därtill här säga några ord.

Den utredning, som ligger till grund för den kungl. proposition, som vi nu ha att taga ställning till, har även den ställts in eller betraktats såsom ett led i de på senare tid så aktuella strävandena på det penningpolitiska planet. Det gäller ju, säger man, att begränsa den fria köpkraften, och därvid har såsom särskilt svåråtkomlig med de vanliga medlen ansetts den köpkraft, som härrör från de s. k. fria inkomsterna samt från rörelsevinster från vissa kategorier självstän-

Förslag till skattestrafflag m. m. (Forts.)

diga företag. Till effektivisering av taxerings- och uppberdsförfarandet i syfte att åstadkomma en riktig beskattning av ifrågavarande inkomster och vinster har man sålunda tagit sikte på en skärpt kriminalisering av falskdeklaration samt liknande brott och förseelser. Härom vill jag nu icke säga någonting annat än att jag tror, att man i detta sammanhang gärna kunnat bortse från den penningpolitiska synpunkten. Den öppnar mycket ovissa för att icke säga oronande perspektiv utan att inrymma någon som helst möjlighet att reglera gränserna för straffbarheten, lika litet som den lämnar minsta ledning vid straffets bestämmande i de konkreta fallen. Jag skulle också tro, att denna lagstiftning ingalunda kan ha så omedelbara och omfattande verkningar i fråga om statsfinanserna, att den kan inpassas såsom någon faktor av betydelse i strävandena att bibehålla valutans ställning. Mera allmänt taget är jag förresten av den mening, att man lämpligen kan avstå från att vifta med den penningpolitiska synpunkten i sådana sammanhang, där dess betydelse icke på något sätt kan mätas eller vägas. Människorna kunna eljest lätteligen bliva okänsliga för dess vikt även i sådana sammanhang, då en annan och positiv inställning är påkallad.

De kritiska synpunkter av lagteknisk och principiell art, som av lagrådet framförts och som föranlett en hemställan å dess sida om uppskov med ärendets slutliga behandling, skall jag här icke söka närmare kommentera. Den karaktäristik av här ifrågavarande brott, som lämnats av lagrådet, är, såsom man givetvis kunnat förutsätta, verklighetsbetonad och mycket belysande. Det synes mig ock som om läget vore sådant, att detta ärende, måhända inom kort tid, kan komma att i hela dess vidd på nytt underställas riksdagens prövning.

Den i ämnet väckta motionen, som huvudsakligen hänför sig till det allmänna beskattningsområdet, intar en i förhållande till propositionen positiv ståndpunkt. Motionärerna dela sålunda uppfattningen, att en effektivisering av hithörande straffbestämmelser måste anses påkallad, detta icke minst med hänsyn till den undan för undan i allra högsta grad skärpta beskattningen, vilken, huru tung den än må vara, dock bör drabba alla lika. Såsom från olika håll anförts, torde det emellertid vara en öppen fråga, huruvida icke den föreslagna straffskärpningen ligger i överkant. Det nu för huvudbrottet, om jag så får uttrycka mig, gällande bötesstraffet skärpes sålunda enligt förslaget till böter eller fängelse, alltså frihetsstraff intill två år, och vid synnerligen försvårade omständigheter straffarbete i likaledes högst två år. Därtill kommer, efter omständigheterna, en särskild straffskatt. Den uppfattning, som uppbar förslaget i denna del, synes främst gå ut på att de nu gällande bestämmelserna visat sig ineffektiva och att en uppräckning av skattemoralen är i högsta grad påkallad. Detta må nu vara i och för sig riktigt. Uppfattningen lämnar dock utrymme för en viss tvekan. Alla äro vi nog på det klara med att sanningsplikten efter-sättes i överraskande stor utsträckning i samband med avgivande av deklara-tioner och andra uppgifter till ledning för taxering. Men detta behöver icke be-tyda detsamma som att de nu gällande straffbestämmelserna äro ineffektiva. Det är i varje fall icke ådagalagt, att så är förhållandet. Dessa bestämmelser till-lämpas nämligen endast i ringa utsträckning; man kan nästan säga att det sker endast i undantagsfall. Något allvarligt försök att i förevarande hänseende med nu till buds stående medel uppfostra det svenska folket har näppeligen gjorts. Och detta måste vara att allvarligt beklaga. Därtill kommer att möjligheterna till en effektiv kontroll i samband med taxeringen av kända skäl hitintills varit ytterst begränsade. De nya bestämmelserna äro däremot avsedda att tillämpas i full utsträckning. Taxeringsnämndsordförande, som misstänker att ett fall av oriktig deklaration föreligger, har att göra anmälan därom till veder-

Förslag till skattestraftlag m. m. (Forts.)

börande landskamrerare, och, om landskamreraren finner, att ett brott mot skattestraftlagen föreligger, skall han anmäla det till åtal. Det blir alltså en tjänsteplikt för honom att förfara på detta sätt.

Jag har undrat något över vilka tankegångar som inför dessa bestämmelser utlösts exempelvis hos den länsstyrelse, som enligt ett avgivet remissyttrande under fjolåret vid försök till kontroll av jordbrukarnas i länet deklARATIONER konstaterade inte mindre än cirka 3,400 oriktiga sådana och dessutom vid verkställd bokföringsgranskning i 186 fall kom fram till att 155 deklARATIONER voro felaktiga. I sådana fall måste man hädanefter förutsätta, att det skall bli åtal över hela linjen, således massåtal. Detta är måhända riktigt — alla skola behandlas lika inför lagen — men är det så alldeles säkert, att ett sådant förfarande kommer att ha uteslutande goda verkningar. Försöket att på sådana vägar åstadkomma en bättre ordning kan kanske komma att få en fullkomligt motsatt verkan. Inför dylika perspektiv kan man ock fråga sig, om det svenska folket blivit rätt behandlat, när intet allvarligt försök eller i varje fall så ytterst blygsamma försök gjorts att tillrättaföra detsamma, innan man tillgriper hotet om en samhällsreaktion av intill straffarbete i två år jämte straffskatt. För min del tror jag nämligen icke på att detta straffhot i och för sig skall åstadkomma några underverk i fråga om en snabb och högst önskvärd moralbildning på detta område. Jag vågar nämligen icke i alltför hög grad tro på straffhotets betydelse ur avskräckningssynpunkt i förevarande sammanhang, även om jag icke är så modern, att jag icke alls litar därtill. Detta skulle väl vara att förneka verkligheten.

Med det anförda har jag velat betona, att den nya lagstiftningen för sin riktiga tillämpning i betydande utsträckning förutsätter omdöme och måttfullhet, och då jag knappast vågar känna mig övertygad om att tillräckliga garantier i sådant hänseende nu föreligga, måste jag utgå från att utvecklingen måste följas med synnerlig uppmärksamhet. Om det alltså skulle visa sig att man här slagit in på felaktiga vägar och råkar in i en återvändsgränd, bör man icke underlåta att taga konsekvenserna därav.

Här antydda synpunkter vid sidan av principiella sådana hava ock föranlett huvudyrkandet i motionen, att oaktasambetsbrotten enligt skattestraftlagens 2 § skola förskylla allenast böter och icke, såsom enligt propositionen, böter eller fängelse upp till sex månader. På i motionen närmare anförda skäl — jag skall icke trötta kammaren med något upprepande därav — ha motionärerna gjort gällande, att fängelsestraffet icke kan anses betingat ur allmänpreventiv synpunkt, att brott, som i allmänna strafflagen, ehuru begångna av vårdslöshet, beläggas med frihetsstraff, icke äro jämförbara med här ifrågavarande oaktasambetsbrott, att den brottsart, bedrägeribrotten, som ansetts stå falskdeklARATION nära, icke alls bestraffas såsom oaktasambetsbrott samt att frihetsstraffet, ehuru brottsligt uppsåt saknas, kommer att för det allmänna rättsmedvetandet framstå såsom en alltför sträng påföljd.

Inom utskottet ha också betänkligheter yppats mot att införa frihetsstraff för icke uppsåtligt deklARATIONsbrott. Utskottet har därför stannat vid att föreslå, att fängelsestraff skall kunna ifrågakomma endast i sådana fall, där omständigheterna äro synnerligen försvärande. Såsom skäl för bibehållandet överhuvud taget av frihetsstraff för vårdslös deklARATION har utskottet anført, att gränsen mellan grov vårdslöshet och uppsåt är svävande och att möjligheten att ådöma frihetsstraff för de grövsta oaktasambetsbrotten därför bör hållas öppen. Jag vill icke förneka, att det kan ligga någonting i detta sätt att resonera, och såsom motionär bör jag väl kanske snarast vara tacksam för att utskottet inlåtit sig på denna ändring i den kungl. propositionen. Ur vissa andra synpunkter kan man däremot ha anledning att känna sig en smula betänksam.

Förslag till skattestrafflag m. m. (Forts.)

Redan enligt den kungl. propositionen, men i ännu högre grad enligt utskottets förslag, kommer man att röra sig med ett betänkligt stort antal distinktioner. Vid oriktig eller falsk deklaration skall enligt utskottets förslag ifrågakomma i första rummet böter och i andra rummet, om brottet är något allvarligare eller svårare, fängelse i högst två år samt, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, upp till två års straffarbete. Föreligger vidare, såvitt i det konkreta fallet kunnat utredas, icke uppsåt, direkt eller eventuellt, utan i stället grov oaktsamhet, då skall vederbörande dömas till böter eller, där omständigheterna i samband med denna grova oaktsamhet äro synnerligen försvårande, till fängelse i högst sex månader. Därtill må, om fängelse eller straffarbete ifrågakommer, efter omständigheterna vederbörande dömas att gälda straffskatt till högst betydande belopp. Möjligheterna bliva således många, alltför många vågar man nog säga, och det blir i varje fall ingen lätt uppgift för våra domstolar att i mål av ifrågavarande art nå fram till domslut, där de kunna anse sig hava realiserat lagstiftarens mening. Och vad är lagstiftarens mening? Var går exempelvis gränsen mellan en gärning begången av grov oaktsamhet och av grov oaktsamhet under synnerligen försvårande omständigheter, och var går gränsen mellan en gärning av sistnämnda art och en uppsåtligen oriktig deklarationsuppgift? Jag beklagar, att utskottet eller annan icke lämnat några antydningar eller exempel till ledning för ett bedömande härav. Det hela verkar nästan som om utskottet ansträngt sig för att motivera eller illustrera behovet av att domstolarna böra tillföras speciell sakkunskap vid handläggning och avgörande av mål av hithörande art, ett spörsmål som av motionärerna diskuterats men som icke föranlett något förslag från utskottets sida.

Till begrundande kan jag ju i detta sammanhang nämna ett par exempel på brott som redan nu kunna bli föremål för åtal. Jag känner två fall från senaste tiden, som ha intresserat mig. Det ena fallet gäller en norrländsk bonde, som på grund av en ändrad taxering kommit i åtnjutande av skatterestitution till inte alltför betydande belopp. Det restituerade beloppet hade han varit skyldig att taga upp i sin deklaration för det beskattningsår, under vilket det influtit. Det skulle ju då ha blivit föremål för beskattning till kommunal inkomstskatt. Han säger sig inte ha begripit detta; han hade inte haft kännedom om bestämmelserna i detta hänseende, men det hjälpte givetvis inte. Han fälldes av underrätten till normerade böter för grov vårdslöshet, och straffet har fastställts av hovrätten. Jag åsyftar självfallet inte någon kritik av domsluten; jag utgår ifrån att de varit välgrundade. Men jag skulle vara benägen att fästa visst avseende vid denne mans uppgifter, att han inte vetat om bestämmelsen i fråga. Okungheten hjälper honom inte i detta sammanhang, men jag är inte beredd att lasta honom alltför hårt och jag tror uppriktigt inte på att det är dylika fall av falsk deklaration, som man bör anstränga sig för att klämma efter.

Ett annat fall, som är ännu färskare, ligger så till, att en man, som var inkallad till beredskapstjänstgöring, skulle avgiva deklaration under sin bortovaro från hemmet. Han skrev till sin hustru och bad henne räkna ut hur stor kommunalskatt han erlagt under beskattningsåret. Han fick en uppgift därom, och den var riktig utom i det hänseendet att hustrun också tagit med, inte hela kronoskatten, men värnskatten. Uppgiften i deklarationen om erlagda kommunalskatter upptogs i enlighet härmed. Vederbörande underrätt fällde honom till utgivande av normerade böter för grov vårdslöshet. Målet går nu till hovrätten, men även om domslutet är riktigt, tycker jag nog ändå att man har anledning att något grubbla över hur det skall bli, när man börjar att röra sig med frihetsstraff för liknande brott.

Jag var nyss inne på att utskottet icke hade varit intresserat av att tillföra domstolarna någon speciell sakkunskap i mål angående falskdeklaration av

Förslag till skattestrafflag m. m. (Forts.)

mera invecklad art. Jag förstår nog utskottets inställning på den punkten. Erforderlig sakkunskap kan ju tillföras domstolen på andra vägar. Beträffande åklagarna har emellertid utskottet starkt understrukit angelägenheten av att åtgärder vidtagas för att tillföra dessa sakkunnigt biträde vid förberedande och utförande av talan i beskattningsmål av mera invecklad art; och jag skall också tillåta mig att understryka angelägenheten av att så sker.

På en punkt har jag emellertid såsom motionär haft en smula svårt att finna mig till rätta med utskottets utlåtande, Det gäller innehållet i 38 § 3 mom. taxeringsförordningen. Det är sålunda fråga om sådana fall, då skattskyldig anmanas att inkomma med deklaration, att komplettera en avgiven deklaration eller att inkomma med utredningar och uppgifter i särskilda hänseenden. Det stadgas nu att den tidsfrist, inom vilken sådana anmaningar skola effektueras, skall bestämmas med hänsyn till omständigheterna och utgöra minst fem dagar. I praktiken tillämpas denna föreskrift i stor utsträckning på det sättet, att man stannar för minimitiden, och detta så pass schablonartat, att taxeringsnämnderna ofta använda blanketter, där tidsfristen finnes angiven i tryck till just fem dagar. Jag kan själv vittna om den saken. Det kan dock vara ganska svåra eller invecklade förhållanden, som skola utredas, om det gäller skattskyldiga som driva rörelse och dylikt. Utredningarna kunna vara nog så tidsödande. Det kan också vara skattskyldiga, som anlita jurister eller andra sakkunniga vid uppsättande av sina deklamationer och som alltså behöva rådfråga dem. Då hinner man inte så långt på de fem dagarna.

Motionärerna ha nu tagit sikte på en ur de skattskyldigas synpunkt bättre ordning i förevarande hänseende. Utskottet upplyser i anledning härav — närmast motionärerna, tycks det — att eftersom de fem dagarna endast utgöra en minimitid och tidsfristerna skola lämpas efter omständigheterna, är det icke nödvändigt att göra någonting alls. Jag anser emellertid, att det skulle ha varit mycket tacknämligt och sannolikt av rätt stor betydelse med hänsyn till utvecklingen på detta område, om utskottet med några ord hade understrukit, att man verkligen bör beakta vad som är meningen med dessa bestämmelser, alltså understrukit deras innehåll. Den skattskyldige är alltid utsatt för en rätt stark press. Är det fråga om avgivande av deklaration, straffas han ju med dagsböter, om han underlåter att ställa sig anmaningen till efterrättelse, och därjämte förlorar han rätten att föra talan över taxeringen hos kammarrätt och regeringsrätt.

Jag har, herr talman, icke avsett att komma fram till något yrkande. Motionärerna ha, såsom jag redan påpekat, intagit en positiv och välvillig hållning till propositionen, och de rådande förhållandena äro ju sådana, att en bättre ordning bör eftersträvas.

Jag har dock velat ge uttryck åt min tveksamhet i vissa avseenden och vill sluta detta mitt anförande med att uttala den förhoppningen, att den nya lagstiftning, som vi här säkerligen komma att antaga, måtte erhålla en förnuftig tillämpning och utan större skadeverkningar effektivt befordra de syften, som den är avsedd att främja.

I detta anförande instämde herrar *Wistrand*, *Sylwan* och *Björkman*.

Herr Gärde: Herr talman! Då den föregående ärade talaren icke framställde något yrkande, kan jag fatta mig helt kort.

Jag ber att beträffande vad han uttalat angående sin tvekan, om man vid vissa brott av denna karaktär borde gå upp till straffarbete i straffskalan, få framhålla, att det måhända är riktigt att ur allmänt preventiva synpunkter ett sådant behov icke föreligger. Å andra sidan vill jag framhålla, att

Förslag till skattestrafflag m. m. (Forts.)

denna allmänpreventiva synpunkt icke är den enda, som bör vara vägledande, då det gäller att inplacera ett brott i straffskalan med hänsyn till dess svårhet. Givetvis har man därvid också att betrakta brottets allmänfarliga beskaffenhet i och för sig och det sociala eller ekonomiska värde, mot vilket brottet riktar sig.

Den föregående ärade talaren framhöll också, att detta brott hade vissa beröringspunkter, om jag icke missförstod hans framställning, med brott i den allmänna strafflagen, och detta är ju alldeles riktigt, låt vara att det icke låter inordna sig direkt under någon av strafflagens brottstyper. Det är otvivelaktigt, att det företer starka beröringspunkter med såväl bedrägeribrott som med brott emot sanningsplikt eller det brott, som i den nuvarande lagen kallas menedsbrott, och vid dessa brott går ju straffskalan väsentligt högre än som här är föreslaget.

Ur dessa synpunkter tror jag att det är en ganska riktig avvägning, som i den kungl. propositionen har gjorts i fråga om brottets placering i straffskalan. Men jag vill gärna ge den föregående ärade talaren rätt i att man naturligtvis får tillämpa dessa straffskalor med en viss försiktighet och att framför allt därvid bör beaktas, att det drager en viss tid, innan den allmänna uppfattningen hunnit anpassa sig efter det nya rättsläget.

Att oaktsamhetsbrott — till dessa hänföras endast fall då oaktsamheten är grov — har belagts med fängelsestraff under synnerligen försvårande omständigheter, hade, såvitt jag uppfattade herr Velander rätt, talaren icke något egentligt emot.

Herr Velander anser däremot, att det med de olika graderingar i straffskalan, som äro uppställda för dels uppsåtligt brott och dels oaktsamhetsbrotten, skulle bli svårt för domstolarna att finna sig till rätta beträffande straffmätningen. De svårigheter, som inställa sig särskilt beträffande dessa brott, torde dock i ingen mån vara större eller mera invecklade än de svårigheter, som domstolarna i detta avseende ha att lösa vid ett stort antal brott enligt allmänna strafflagen, där just indelningen i grova brott, medelsvåra brott och ringa brott enligt de senaste ändringarna av strafflagen är mycket vanlig. Givetvis bör även i detta fall straffmätningen ske med beaktande av brottets såväl subjektiva som objektiva sida.

Herr Velander var ledsn över att vi inte tillmötesgått hans i motionen framställda yrkande om förlängning av den tid, inom vilken skattskyldig har att enligt 38 § taxeringsförordningen efterkomma anmaning om att lämna upplysningar eller uppgifter till taxeringsmyndigheten. Enligt gällande lag är denna tid satt till minst fem dagar efter delfäendet av anmaningen. I motionen hade föreslagits den ändringen, att minimitiden måtte höjas till åtta dagar och att den, då det icke vore fråga om enklare uppgifter, borde utsträckas till 14 dagar efter anmaningens mottagande. Det är möjligt att minimitiden av fem dagar kommer till användning i alltför stor utsträckning. Å andra sidan betonas det uttryckligen i lagrummet, att tiden skall anpassas efter omständigheterna. I uttrycket en »efter omständigheterna lämpad tid» ligger givetvis, att den anmanande myndigheten, taxeringsnämnden, bör beakta förhållandena i varje särskilt fall. Det kan emellertid icke av herr Velander bestridas, att det finns så enkla uppgifter att de mycket väl kunna avgivas inom fem dagar efter anmaningen; detta är särskilt förhållandet i städerna, där man har lätt att sätta sig i förbindelse med taxeringsmyndigheten. Att generellt höja den nuvarande minimitiden från fem dagar till åtta dagar kan därför knappast vara lämpligt eller av behovet påkallat. Däremot delar jag helt herr Velanders synpunkt att man i detta fall beaktar, huruvida uppgifterna äro av mera invecklad beskaffenhet, och då lämnar vederböran-

Förslag till skattestrafflag m. m. (Forts.)
de tillräcklig tid på sig — så lång tid som med hänsyn till taxeringsarbetets fortgång skäligen kan fordras.

Herr talman, jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av väckt motion om pension åt förre kontorsskrivaren G. A. Lindahl; och

nr 53, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om årligt understöd åt förra städerskan vid riksdagshuset Anna Serafia Jonsson, född Persson.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om lagstiftning mot den antisemitiska propagandan.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning mot den antisemitiska propagandan.

Första lagutskottet hade till behandling förehäft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 90 i första kammaren av herr *Brandt* m. fl. samt nr 137 i andra kammaren av herrar *Hedlund* i Östersund och *Ekdahl*. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t ville redan till innevarande riksdag framlägga förslag till lagstiftning emot den antisemitiska propagandan.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 90 och II: 137, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Branting*, vilken ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för 1944 års riksdag framlägga förslag till lagstiftning mot den antisemitiska propagandan;

2) av herrar *Siljeström*, *Gezelius* och *Lindberg* i Stockholm, vilka ansett, att motiveringen till utskottets hemställan bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Det är här frågan, huruvida riksdagen i år skall eller icke skall i skrivelse till Kungl. Maj:t begära lagstiftning emot den antisemitiska propagandan. Jag ser mig föranlåten att något erinra om den i viss mån tilltrasslade förhistorien.

Det var ju så att det förra året framkom en motion i denna fråga. Riksdagen var redan då beredd att uttala en principiell förkastelse om över antisemitismen eller, som det hette, mot all hets mot andra medborgargrupper på grund av deras ras eller religion. Första lagutskottet skulle då också, enligt egen utsago, redan förra året ha tillstyrkt en riksdagsskrivelse i ämnet, om det inte förhållit sig så, att straffrättskommittén just var sysselsatt med de kapitel i strafflagen, där dessa bestämmelser skola inflyta. Emellertid uttalade ju utskottet och riksdagen med dessa utgångspunkter en »förväntan», som

Om lagstiftning mot den antisemitiska propagandan. (Forts.)

det hette, att de i motionen upptagna frågorna om åtgärder kontra rashetsen skulle bli föremål för utredning, alldeles oberoende av, om det kom någon framställning från riksdagen eller icke. Det var på basis av denna ståndpunkt i sakfrågan, som motionen då avsågs.

Jag vill också tillåta mig erinra om den principiella deklaration, som lagutskottet i det sammanhanget avgav och som ju godkändes av riksdagen. Det hette då: »Till hat hetsande uttalanden mot andra medborgargrupper med utgångspunkt i deras ras eller religion kunna icke ursäktas. De såra den allmänna anständighetskänslan och böra icke tolereras. Genom deras kriminalisering skulle skydd beredas för ett viktigt samhälleligt ordnings- och anständighetsintresse.»

Detta var alltså riksdagens principståndpunkt 1942. Men några positiva åtgärder blev det ju inte därav! Sedan har saken rört sig vidare, man kan säga ungefär lika mycket framåt som bakåt. Vissa av de tidigare motionärerna kommo i år igen med sina påminnelser och de yrkade, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära lagstiftning redan i år mot antisemitismen. Deras skäl därtill voro ju i huvudsak tvenne. Dels hade det blivit klart, att straffrättskommittén, av vilken man ju förra året väntat sig så mycket, skyndade mycket långsamt i denna sak: från straffrättskommitténs sida kunde icke någonting angående rashetsen förväntas inom överskådlig framtid! Och dels hade ju det allmänna läget och händelsernas utveckling, både i Sverige och i världen i övrigt, blivit sådana att en framstöt mot antisemitismen icke borde uppskjutas längre. Därför ansågo alltså motionärerna, att det var tid att gå över från ord till handling i denna sak.

Hur har nu lagutskottet reagerat i denna situation? Ja, det har i år liksom förra året avstyrkt motionen. Det har i år liksom förra året presterat en s. k. välvillig principmotivering. Men det har också funnit på ett nytt skäl för att inte behöva komma med ett positivt förslag.

Förra året hette det ju, att riksdagen icke behövde göra någonting mot rashetsen, enär det nog i alla fall skulle komma förslag därom från Kungl. Maj:ts sida. I år har lagutskottet blivit varse, att rashetsen här i landet åtminstone tills vidare huvudsakligen framträder i tryckta skrifter, vilket ju också kan sägas vara förhållandet. För att en lagstiftning mot antisemitism skall bli fullt effektiv, säger utskottet, kräves en ändring av tryckfrihetsförordningen. Men därom måste ju två riksdagar besluta, den ena efter nyval, och på så sätt har lagutskottet alltså räknat ut att något definitivt beslut i denna sak icke kan komma till stånd förrän tidigast 1945. Alltså, menar utskottet, kunna vi lugnt vänta i år med en lag emot rashetsen, till nästa år.

Utskottet anser det alltså icke i och för sig vara någon mening i att rashetsen redan i år stämplas som brottslig, eller att det sker så snart som möjligt, genom en av riksdagen antagen lag, eller ens att riksdagen skriver om saken *därför* att en dylik lagstiftning, gällande tryckta skrifter, icke skulle träda i kraft förrän 1945. Något annat skäl mot att lagstifta i år har utskottet icke; någon anledning att inte nu företaga de åtgärder, som äro möjliga att företa i år, anför utskottet inte. Men frågan rör sig ju inte bara om detta, att kunna komma åt antisemitismen i tryckta skrifter, ty den företeelsen framträder ju också på annat sätt! Att företa positiva åtgärder emot en hetspropaganda och en organiserad rörelse, vars erkända slutmål är hela den judiska rasens förintelse, är enligt mitt sätt att se icke bara en tryckfrihetsfråga. Och det är inte heller enligt min mening alldeles likgiltigt, när denna avskyvärda propaganda stämplas såsom kriminell av de svenska statsmakterna — om det sker förr eller om det sker senare.

Utskottet håller sig emellertid väsentligen till frågan om ändring i tryck-

Om lagstiftning mot den antisemitiska propagandan. (Forts.)

frihetsförordningen, och utskottet intar visst icke någon avvissande eller negativ ståndpunkt. I lagutskottets motivering heter det ju: »För att lagändringen skall komma till stånd utan alltför långt dröjsmål, bör förslag i ämnet framläggas vid 1944 års riksdag», och vidare heter det i en för övrigt rätt märklig sats: »Bakom utskottets av 1942 års riksdag godkända utlåtande i frågan ligger tydligen ett antagande att så kommer att ske», d. v. s. ett antagande att Kungl. Maj:t skall framlägga ett förslag till lag mot antisemitismen till 1944 års riksdag.

Första lagutskottet förordar alltså nu, positivt och otvetydigt, en kriminalisering av rashetsen, och detta även genom ändring av tryckfrihetsförordningen. Då finns det ännu ett »men» här, och det är detta, att första lagutskottet som sådant inte kan konstitutionellt befatta sig med tryckfrihetsfrågorna — de tillhöra ju konstitutionsutskottet. I detta läge, har det ansetts, kan första lagutskottet icke annat än i sin motivering beröra sammanhanget mellan å ena sidan antisemitismens bekämpande och å andra sidan ändringar i tryckfrihetsförordningen. I själva klämman kan icke lagutskottet förorda någon förändring i tryckfrihetsförordningen, och på så sätt har alltså utskottet så att säga funnit vägen till att undvika varje positivt förslag.

Det visar sig alltså, att sammankopplingen av frågan om åtgärder mot antisemitismen med frågan om ändringar i tryckfrihetsförordningen har i dubbel mening varit tacknämlig för dem, som icke äro så intresserade av att någonting på riksdagens initiativ företages mot antisemitismen: *dels* kan man på det sättet säga, att en lagändring i år inte får större effekt än om den kommer till stånd nästa år, och *dels* kan man säga, att lagutskottet som sådant inte har att befatta sig med tryckfrihetsfrågor! Alltså kan man i anständighetens och ordningens namn fördöma rashetsen *principiellt* — och samtidigt låta den fritt flörera och utveckla sig ytterligare!

Förra året var lagutskottets utlåtande enhälligt. I år sönderfaller det i tre delar. De ärade ledamöterna av utskottet ha snarare delat upp sig efter temperament och känslolinställning än efter partipolitiska linjer. Man skulle kanske kunna säga att här har skett en uppdelning mellan de kalla, de varma och de ljumma. De kalla äro de herrar, som nu ha ställt sig avvissande emot varje riksdagens initiativ mot antisemitismen, de som anföra att till »deras kännedom ha icke kommit sådana omständigheter, som böra föranleda att denna fråga utbrytes ur sitt sammanhang med andra straffrättsliga spörsmål» som det heter i deras reservation. Den varma gruppen är ju den minsta tänkbara, eftersom där tills vidare endast står en ensam reservant, för övrigt med ett mycket moderat yrkande. De ljumma företräda som vanligt majoriteten; det är den avdelning, som å *ena* sidan i motiveringen tar allt tänkbart avstånd mot antisemitismen men å *andra* sidan finner allehanda skäl emot att riksdagen skall göra någonting däremot, annat än avvakta de förslag, som senare kunna komma från Kungl. Maj:t.

I sak förklarar man sig ense med motionärerna — antisemitismen bör kriminaliseras, säger man, det är ett viktigt ordnings- och anständighetsintresse att så sker — men man kan ändå inte ens förorda en riksdagsskrivelse i saken. Utskottsmajoriteten inskränker sig i stället till att i motiveringen säga sig »förvänta» en lag. Den skriver, att denna lag »bör» framläggas 1944. Till yttermera visso uttolkar den förra årets uttalande i denna fråga på det sättet, att där bakom låg ett »antagande», att ett lagförslag skulle framläggas 1944. Men ändå vägrar utskottet att förorda den enda åtgärd, som här är normal och naturlig, nämligen en skrivelse från riksdagen till Kungl. Maj:t med begäran om ett förslags framläggande.

Jag kan för min del, herr talman, icke förstå mig på alla dessa kringgående

Om lagstiftning mot den antisemitiska propagandan. (Forts.)

rörelser från utskottets sida i fråga om en lagstiftning, som ju inte är svårare att komma till rätta med än många andra. Jag förstår icke, herr talman, uppriktigt sagt, vad det är, som hållit utskottet tillbaka i detta.

Man undrar, vilka de verkliga motiven äro till denna *non-possumus*-politik i en fråga, där man i alla fall anser sig vara principiellt fullkomligt på det klara med sin ståndpunkt. Vi veta ju emellertid alla, att antisemitismen utgör ett slags hörnpelare i den tyska nationalsocialistiska läran. Man måste kanske fråga sig, om det möjligen har varit några slags utrikespolitiska kon siderationer, som ligga bakom första lagutskottets negativism. Skulle kanske antisemitismens kriminalisering tolkas som ett avsteg från den enda rätta neutralitetens väg? Några sådana synpunkter, jag erkänner det, ha icke hörts av under utskottsbehandlingen. Men det är ju klart att i samma stund som den svenska riksdagen antar en lag emot antisemitismen, skulle den nazistiska pressen i vårt land stämpela en sådan åtgärd som ett partitagande för det s. k. judisk-bolsjevikiskt-kapitalistiska gangsterblocket.

Jag vet som sagt inte vad som kan förklara utskottets avvisande hållning, men det har ju självt framhållit, att man skall se efter vad som ligger »bakom» detta utlåtande, som på en och samma gång stämplar rashetsen som ett allvarligt samhällsont och avstyrker varje åtgärd från riksdagens sida.

Med detta vill jag naturligtvis icke, herr talman, vara orättvis mot första lagutskottet — jag tror mig för resten känna till de meningsbrytningar, som resulterat i utskottets, om jag så får säga, ambivalenta ståndpunkt i denna sak. Det har naturligtvis varit två själar, som ha brottats i utskottsmajoritetens bröst. Och jag vill gärna ta fasta på de positiva uttalanden emot antisemitismen, som finnas i lagutskottets utlåtande. Dess klara principiella fördömande av all rashets är givetvis värdefullt. Likaså är det i och för sig en god sak, att utskottet framhåller, att den antisemitiska propagandan under vissa omständigheter redan nu kan och bör beivras såsom *förargelseväckande beteende* och att för dessa brott till och med en straffskärpning är påkallad — givetvis med hänsyn till brottets karaktär av angrepp på ett viktigt samhälleligt ordnings- och anständighetsintresse, som utskottet förut uttryckte sig.

Det har ju nyligen i Stockholm inträffat en ganska skandalös episod, som tycks visa, att åtminstone polisen i Stockholm inte alls har klart för sig, att en grov antisemitisk propaganda på offentlig plats bör betraktas såsom i hög grad förargelseväckande, och därför naturligtvis också bör *förhindras* av ordningsmakten. Jag har tagit del av professor Grünwalds polisanmälan med anledning av det upptråde, som ägde rum härom dagen på Stureplan i Stockholm, när en poliskonstapel på ett ganska uppseendeväckande sätt tog parti för den antisemitiska propagandisten. Jag måste säga att såsom symptom betraktat är en sådan händelse inte någon bagatell; den visar tvärtom, tyckes det mig, vart det så småningom bär hän, om inte statsmakterna omsider finna tiden vara inne att ta herrar rashetsare och deras sympatisörer vid öronen.

Nu skulle jag emellertid för min del vilja anse, att man måste anlägga något vidare synpunkter på antisemitismen. Det är inte tillfyllest ur kriminalpolitisk synpunkt att betrakta den bara såsom ett slags »förargelseväckande beteende». Antisemitismen är ju en mental åkomma, som kan befinna sig i olika stadier — den kan börja så smått och oskyldigt, men vi veta ju alla, vad den kan utveckla sig till och vad den kan dra med sig och hur den kan politiskt utnyttjas. Och vi veta, att det är fråga om en galenskap, som kan inympas och som är smittosam. Man har också sett, att denna fixa idé kan vara nedbrytande för karaktären, mera än mången drog.

Om lagstiftning mot den antisemitiska propagandan. (Forts.)

När vi i lagutskottet ha resonerat om detta ämne, har man fäst uppmärksamheten vid det ohyggliga utrotningskrig, som den nazistiska regimen bedriver mot judarna på de områden som behärskas av Tyskland. Häremot ha då de flesta av utskottets ledamöter invänt, att vad som sker utomlands på denna front *inte angår oss* — annat än på samma sätt som naturligtvis allting annat — man kan känna medlidande och en viss platonisk solidaritet med de stackars offren o. s. v. Men ur *svensk lagstiftningssynpunkt*, säger man, ha vi inte någon anledning att betrakta antisemitismen annat än såsom vad den hittills varit hos oss, nämligen en ganska sparsamt förekommande fix idé hos ett antal kanske mer eller mindre neuropatiska individer, en idé som visserligen ibland tar sig sårande uttryck och som är förkastlig ur allmän ordnings- och anständighetssynpunkt, men som i alla fall är relativt ofarlig.

Jag tror för min del inte, herr talman, att detta bagatelliserande, detta till hälften toleranta betraktelsesätt på antisemitismen är verklighetsbetonat. Jag tycker inte heller, att tidpunkten och omständigheterna just nu äro särdeles lämpade för att vi i Sverige skola visa fortsatt tolerans och långmodighet mot de fege och lågsinnade hatpropagandister, som det här är fråga om, när det inte gäller rent sinnessjuka individer. Man kan kanske säga, att frågan om antisemitismen i själva verket utgör en underavdelning av det stora och verkligt aktuella spörsmålet, hur skilda folk och raser på jorden skola lära sig att förstå varandra bättre och leva under fred och samarbete. Man kan till och med säga, att det för närvarande knappast finnes någon större uppgift än att motarbeta och göra front mot de stupida och olycksbringande massfördomar, som lite varstans grassera mot hela folk och raser. Det programmet borde man kunna gå in för här i Sverige med en viss energi, så mycket lättare, förefaller det mig, som vi nu inte själva ha några allvarigare rasproblem att brottas med, och så mycket hellre som vi också göra anspråk på att vara särdeles humanitärt anlagda och upplysta.

I stället ligger saken till så att det torde bli omöjligt att inom den svenska riksdagen samla någon majoritet ens för en så blygsam åtgärd som en framställning till Kungl. Maj:t om åtgärder *nästa år* mot den kriminella antisemitiska hetspropagandan. Det är, måste jag säga, med ytterligt beklagande som jag gör ett sådant konstaterande. Jag ser saken så, herr talman, att vi här i landet just i egenskap av ett germanskt folk ha en plikt att i det nuvarande läget klart och oförtydligt ta avstånd från antisemitismen och fördöma den såsom den feghet och den kriminella företeelse som den i verkligheten är.

Ja, herr talman, det faller sig så att i dag, när vi kunna läsa i tidningarna om de omänskliga mordbrandsdåd, som nyss ha förövat i Warschaus ghetto mot sammanpackade judemassor, får jag äran framställa det yrkande om bifall till den vid förevarande utskottsutlåtande fogade reservationen, som går ut på en riksdagsskrivelse med begäran om lagstiftning mot antisemitismen.

Herr **Brandt**: Herr talman! Såsom motionär i denna fråga anmälde jag mig redan i onsdags till ordet, och medan jag lyssnade till den ganska utdragna debatten om fridlysning av björn och lo, undrade jag i mitt stilla sinne, om vi den dagen skulle hinna fram till frågan om fridlysning av judarna, deras heder och ära. Det hunno vi inte, men i dag äro vi där, och redan under det föregående stora debattämnet, flyktingsfrågan, har flera gånger även judefrågan nämnts.

Jag tänker börja mitt anförande där herr Branting slutade. Jag skall tala något om den antisemitiska galenskap, som har spritt sig över en stor del av

Om lagstiftning mot den antisemitiska propagandan. (Forts.)

världen. När tidningarna i tisdags bragte den häpnadsväckande nyheten om sprängningarna av dammarna i Ruhrområdet, väntade vi, och gjorde det inte förgäves, på att en kort tid därefter få läsa en annan notis, som också kom redan dagen efter och som innefattade en tysk paroll om skärpt utrotningskrig mot judarna, »denna förbannade ras, som är skuld till världskriget och alla olycker i världen». Det finns kanske inte så många judar kvar i Tyskland och de ockuperade länderna, men jude är ett tånjbart begrepp. Redan två gånger i dag ha händelserna i Warschau omnämnts. Jag är inte säker på att herr Branting har rätt däri, att det var tätt sammanpackade judefolkmassor i ghattot, därför att av de 450,000 judar, som funnos där år 1940, äro så gott som allesamman redan förut avlivade, men det är möjligt, att det ännu i går fanns några tusen kvar.

I december 1942 överlämnade den polske inrikesministern i London en not till de allierade regeringarna, vari bland annat förklarades att det varje dag fördes sjutusen judar till speciella avlivningsläger i Polen. Den brittiske utrikesministern Eden lämnade kort därefter i det engelska parlamentet en deklaration i de allierade staternas namn, vilken åtföljdes av en debatt. Underhuset reste sig och hyllade under en tyst minut de döda judarnas minne. Jag skulle önska att något dylikt kunde inträffa även i den svenska riksdagen. I stället lysa kamrarnas ledamöter med sin frånvaro. Den 18 februari 1943 — det är i år, det — hölls ett nazistmöte i Auditorium i Stockholm, annonserat bland annat i Aftonbladet och Dagsposten. Jag var närvarande. En entusiastisk åhörarskara fick lyssna till veterinären Birger Furugård, som på vedertaget sätt beskyllde judarna för att ha anstiftat världskriget och som talade om bolsjevismens förbund med judisk sadism. Hejarklacken skötte sig förträffligt, men det gick likväl inte lika hett till på Auditorium, som det uppenbarligen tillgick alldeles samma dag i Sportpalatset i Berlin, där publiken efter ett hänförande tal av en av nazistregimens främsta män vrålade: »Häng judarna, slå ihjäl dem!»

Antisemitismen kan utan överdrift betecknas såsom världshistoriens sorgligaste och till sina konsekvenser ödesdigraste villfarelse. I varje fall torde flertalet svenskar vilja instämma i statsrådet Bagges ord i riksdagens andra kammar år 1938 vid ett tillfälle, då konsul Wallén hade det omoraliska modet att deklarerat sin antisemitiska inställning: »Antisemitismen är en olycka och en pesthärd varhelst den visar sig.» Den är mer än så — den utgör en murbräcka mot demokrati och folkfrihet, och den är ett medel att utrota Kristi milda lära, som skapat vår humanistiska livsinställning. Enligt nazistiska auktoriteter och uttolkare är kristendomen ett konglomerat av smutsiga judiska sagor, och den passar endast för slavar och idioter. Antisemitismen i nazistisk dräkt är en ny hedendom, vida farligare än det spöke, som man skrämmar med i bolsjevismens relativt oskyldiga fritänkeri, för att tala med professor Lydia Wahlström vid protestmötet på Medborgarhuset i Stockholm den 29 november 1942 med anledning av judeförföljelserna i Norge. Ni minns det — »ett skepp lastat med kval», som avgick från Oslo. Professor Wahlström erinrade vid detta tillfälle om den tacksamhetsskuld, vari hela kristenheten står till judendomen för allt vad den internationellt har givit den mänskliga kulturen, och hon betonade också i synnerhet de svenska judarnas lojalitet, fosterlandskärlek och gåvor till Sveriges kultur.

Låt mig i detta sammanhang erinra om ett par ord av Bengt Lidforss, som inte alls var någon speciell judevän. Jag vet inte om herrarna hört orden, men lägg dem på minnet! Hans ord lyda: »Vilket tack äro vi inte skyldiga de judiska genierna. Judar utefter hela linjen; varannan milstolpe på vår själs utvecklingsväg ett judiskt geni!» Så talade en »antisemit» av den sällsynta art,

Om lagstiftning mot den antisemitiska propagandan. (Forts.)
 som Bengt Lidforss eventuellt tillhörde. Ni förstå, hur litet gemensamt han har med våra antisemiter, som utnyttja honom.

Detta intellektuellt och moraliskt högtstående folk skall nu utrotas. I Sverige, där visserligen ingen judeförföljelse förekommer, få likväl judarna såsom folk och ras i tal och skrift allt hitintills opåtalat kränkas och förolämpas. Och djärves en judisk man reagera häremot offentligt, riskerar han att bli visad till ordningen, medan den förolämpande skyddas av polisen. Jag syftar på samma händelse, som herr Branting har omnämnt, då den där herrn från Sveriges antijudiska kampförbund med sitt vedervärdiga plakat med hätska utfall mot judarna fick stå kvar, medan professor Isaac Grünewald motades bort av polisen, den polis som enligt en ärad talare i ett tidigare behandlat ärende, landsfiskal Krügel, socialdemokrat, egentligen aldrig någonsin uppträtt på ett annat sätt än vad den skäligen bör göra.

Den antisemitiska propagandan i Sverige startade en våroffensiv i samband med fästningen Europas totalmobilisering. Doktor Gunnar Beskow, som är väl insatt i förhållandena, har i tidningen Nya Dagligt Allehanda den 18 april 1943 talat om »en svällande flod av antisemitisk propaganda». Uppgiften för denna antisemitiska propaganda just nu skulle vara att rättfärdiga den pågående massutrotningen av judar och därutöver att uppluckra själva grundvalen för rättskänslan genom att trumma in i det allmänna medvetandet väsenskillnaden mellan arier och judar. Doktor Beskow, som uppsökt nazistcentralen Svea Rike, har där fått veta, att en hel mängd antisemitiska broschyrer har utgivits i nytryck såsom ett led i denna totalmobiliseringens våroffensiv. Han fick också veta, att det hade planerats stora föredragsturnéer i Sverige, annonserade i Den Svenske, Dagsposten o. s. v.

Vi veta allesamman eller borde åtminstone göra det, att den äldre skolungdomen är föremål för en alldeles särskild uppmärksamhet, och Målsmännens förening har hänvänt sig till skolöverstyrelsen med begäran om åtgärder mot den antisemitiska giftspridningen. Lektor Montelin — det är ett känt namn — har på ett möte, där jag var närvarande, berättat om antisemitiska inskriptioner — klotter vill jag säga — i judiska skolynglingars skrivböcker.

I vår motion till årets riksdag nämnde vi om några speciella fall av rashets. Vi talade bland annat om en nystartad antisemitisk tidning, som heter Hammaren och som på en förstasida hade en bild, där en man med hakkorset på armen och en flicka med Svea krona på huvudet ur gondolen på en ballong, där den svenska flaggan vajade, kastade en jude överbord ut i tomma rymden. Under bilden fanns en text: »Endast genom att kasta barlasten överbord kunna vi höja oss över eländet.» Detta är i själva verket en ganska oförtäckt uppmaning till pogrom. Kallar man det en vanlig förolämpning, så gärna det. Det är inte straffbart, och det finns de som tycka, att det inte brådskar att få den straffbar heller, utan att det kan komma i annat sammanhang. Den Svenske — det är nazisternas största tidning — som hälsar kollegan Hammaren välkommen, slutar den antisemitiska smådeartikeln med orden: »Förrän judarnas valde är krossat, är Sverige inte svenskarnas land.»

Jag har tillåtit mig att erinra om den intensifierade antisemitiska propagandan, fastän jag vet att en och annan tycker, att vi hunnit så långt på dagordningen, att vi strängt taget enbart skulle tala om det närmast liggande. Jag har gjort det därför att några ledamöter av lagutskottet faktiskt i en reservation ha, mirabile dictu, opponerat sig mot att utskottsmajoriteten begärt proposition i frågan till 1944 års riksdag. Det är ingen brådska, mena de, och förklara — herr Branting har redan läst upp det, men herrarna kunna gärna få höra det en gång till — att »till utskottets kännedom ha icke kommit sådana omständigheter som böra föranleda att denna fråga utbrötes ur sitt samman-

Om lagstiftning mot den antisemitiska propagandan. (Forts.)

hang med andra straffrättsliga spörsmål och göres till föremål för särskild lagstiftning». Jag frågar: Var ha herrarna haft öronen, och var ha ni ögonen, när ni gå ut på gatorna. För övrigt vill jag erinra om ett annat ärende, som om en liten stund kommer att föredragas här, nämligen det i anledning av Kungl. Maj:ts propositon om ändring av 14 kap. 45 § strafflagen. Där har man brutit ut en fråga ur sitt sammanhang, därför att man anser att det är ganska bråds-kande att, i den mån man kan det, råda bot för hustrumisshandel. Men herr Siljeström och herr Lindberg — socialdemokrat, om man får tala om det i denna kammare, efter vad som hänt — anse uppenbarligen, att man inte bör utbryta denna fråga. Vad har hänt här i världen?

Det förhåller sig såsom herr Branting sade, att det faktiskt finns hyggligt och präktigt folk, som äro benägna att bagatellisera den antisemitiska propagandan. Kanske man likväl vågar tro, att följande ord ur en ledande artikel i Dagens Nyheter år 1942 skulle ha något att säga oss: »Man har inte rätt att bagatellisera såsom enskilda vettvillingars sjuklighet den i själva verket mycket omfattande antisemitiska propagandan, vars smittverkan gör sig gällande även i Sverige. Folk bearbetas försåtligt till den sinnesförfattning, som råder i Sveriges Antijudiska Kampförbund, av ständigt upprepade suggestioner och insinuationer, inte minst på sina håll i huvudstadens dagspress.»

En aktad ledamot av Sveriges riksdag, som sannolikt skulle bli mycket förvånad, om man vågade påstå, att den antisemitiska propagandan omedvetet influerat honom, har på tal om denna lagstiftning sagt, att om judarna äro illa omtyckta, är det deras eget fel. Det är verkligen att se djupt på frågan!

För jämnt ett år sedan inträffade här i Stockholm en händelse, som är symptomatisk för vissa goda, menlösa svenskars inställning i judefrågan. Svenska Teaterförbundet lät från ett pastorsämbete i Stockholm anskaffa ett arierintyg för att skydda en skådespelerskas goda namn och möjligheter att vinna filmengagemang, och så tillställde man samtliga teatrar i huvudstaden detta märkliga aktstykke. En enda, säger en enda teater returnerade detsamma till avsändaren under motivering, att det var förnedrande för teatern att förvara det bland sina papper. Men Teaterförbundets jurist fann det angeläget att dementera ryktet att ifrågavarande skådespelerska vore judinna. Har man inte rätt att säga: Spåren förskräcka?

Nu har lagutskottet, såsom redan är nämnt, i motiveringen till sitt utlåtande tydligt och klart sagt ifrån, att man vill ha ett lagförslag till nästa års riksdag. Jag måste ju tycka ungefär såsom herr Branting, att det då hade varit ganska naturligt, ja, rent av logiskt, om utskottet i själva klämman hade sagt ut det, därför att det kan ju missförstås utåt, när klämman blir negativ på en så god, positiv motivering. Men jag förstår ju i någon mån betänkligheterna på grund av talet om tryckfriheten. Jag ser inte fullt så pessimistiskt som herr Branting på utskottets inställning, utan med undantag för den ljumhet, som även jag vågar insinuera utmärker ett par reservanter, tror jag, att utskottet i övrigt inte är ljumt utan klart positivt, men alla ledamöter äro, menar jag, ändå inte så starkt positiva, att de övervunnit denna formella betänklighet och förordat en starkare kläm.

Hur som helst, om nu riksdagen om en liten stund bifaller utskottets yrkande, så få vi ju, om nämligen Kungl. Maj:t tar hänsyn till riksdagens mening, ändå ett förslag till nästa år. Det hade ju varit mycket önskvärt att detta förslag kommit mycket tidigare, och jag tycker, att det varit riktigt, om Kungl. Maj:t av eget initiativ hade framlagt en proposition för flera år sedan. Men när det nu inte skett, få vi vara tacksamma och glada, att det i alla fall kommer nu.

Efter detta bär det naturligtvis något emot för mig att yrka bifall till vare sig herr Brantings reservation eller utskottets yrkande. Vi veta ju ändå, hur

Om lagstiftning mot den antisemitiska propagandan. (Forts.)
det kommer att gå. Därför, herr talman, bryr jag mig inte om att framställa något yrkande.

Herr Wagnsson: Herr talman! Jag har för min del inte någon som helst sympati för antisemitismen, men jag har utan någon tvekan kunnat biträda det föreliggande utskottsutlåtandet, då det ju ger uttryck för en mycket klar principiell uppfattning i frågan. Jag kan fatta mig mycket kort, då herr Branting genom att i sitt anförande citera vad utskottet yttrade år 1942, vilket utskottet i sitt utlåtande i år ytterligare understryker, lagt fram de skäl som varit för utskottet avgörande.

Det är, såsom utskottet här framhåller och såsom herr Branting förut omnämnde, på det sättet att frågan om lagstiftning på detta område är föremål för utredning och att resultatet av denna utredning i form av ett lagförslag kan väntas inom en snar framtid. Det förhåller sig otvivelaktigt så — trots att herr Branting sökte något raljera därmed — att den rashets som är den allvarligaste är den som förekommer i tryckta skrifter, och en förändring av tryckfrihetsförordningen kan komma till stånd tidigast vid 1945 års riksdag. Ett beslut i detta ärende nästa år är således fullt tillräckligt, om man vill nå motionärernas syften.

Under sådana förhållanden måste jag reagera mot herr Brantings uttalande att utskottsmajoritetens ståndpunkt är ett bevis på ljumhet i denna fråga. Ett utskott som gör så bestämda uttalanden som dem herr Branting här nyss citerade — jag upprepar ännu en gång utskottets förklaring att »till hat hettsande uttalanden mot andra medborgargrupper med utgångspunkt i deras ras eller religion kunna icke ursäktas. De såra den allmänna anständighetskänslan och böra icke tolereras. Genom deras kriminalisering skulle skydd beredas för ett viktigt samhälleligt ordnings- och anständighetsintresse» — kan inte med rätta beskyllas för ljumhet. Man kan inte heller säga att utskottet sökt efter utvägar för att hindra ett positivt beslut, då utskottet bestämt räknar med att redan vid nästa års riksdag förslag till grundlagsändring skall föreligga, som skulle möjliggöra ett effektivt bekämpande av en osympatisk antisemitisk propaganda. Då tillförordnade justitieministern är här närvarande, passar jag på tillfället att uttala det önskemålet att Kungl. Maj:t måtte beakta de uttalanden som utskottet här gjort och som jag förmodar om en stund också skola vara kammarens.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till det föreliggande utskottsutlåtandet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Branting vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Branting* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Branting vid utlåtandet avgivna reservationen.

Om lagstiftning mot den antisemitiska propagandan. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen.

Genom en den 5 mars 1943 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 80, vilken behandlats, av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nr 208 i första kammaren av herr *Undén* samt nr 308 i andra kammaren av herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå.

I motionen I: 208 hade hemställts, att riksdagen i samband med förlängning av lagen om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m. måtte för sin del besluta följande tillägg till 5 § i sagda lag:

»Om beslut som avser granskning och censurering av postförsändelser eller ock avlyssnande av telefonsamtal skall anmälan utan dröjsmål göras till riksdagens justitieombudsman.»

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget, för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

L a g

angående fortsatt giltighet av lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.

Härigenom förordnas, att lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.¹, vilken enligt lag den 8 maj 1942 (nr 230) gäller till och med den 30 juni 1943, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1944.

Härigenom förordnas, att lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.¹, vilken enligt lag den 8 maj 1942 (nr 230) gäller till och med den 30 juni 1943, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1944; dock att från och med den 1 juli 1943 4 § i lagen skall hava följande ändrade lydelse.

4 §.

Åtgärd, varom — — avsedda ändamålet.

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Har förordnande om granskning av postförsändelse eller om avlyssnande av telefonsamtal meddelats, skall anmälan därom med angivande av skälen för förordnandet utan dröjsmål göras hos justitiekanslern. Finner justitiekanslern, att förordnandet icke bör äga bestånd, må han upphäva det samma.

Har i — — — sextio dagar.

Vad i 4 § andra stycket stadgas skall äga tillämpning jämväl å förordnande som meddelats före den 1 juli 1943 och sagda dag fortfarande är gällande.

B) att de i ämnet väckta motionerna I: 208 och II: 308, i vad de icke blivit besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Karl Emil Johanson, Eskhult, Siljeström, Hedlund* i Östersund, *Larsson* i Hede och *Gustafsson* i Lökåsa, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa.

A) att det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget måtte av riksdagen antagas; samt

B) att de i ämnet väckta motionerna I: 208 och II: 308, i vad de icke blivit besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Siljeström**: Herr talman! Föreliggande ärende avser förlängning under ytterligare ett år av lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.

Ifrågavarande lag är tillkommen för att ge polismyndighet medel att hindra eller uppdaga spioneri, sabotage eller andra liknande samhällsfarliga brott. I sådant syfte äger enligt lagen polismyndigheten, varmed avses länsstyrelse, landsfogde, polismästare samt i Stockholm därjämte förste stadsfiskal och polisintendenten, rätt att vidtaga åtgärd varigenom expediering av post-, telegraf-, järnvägs- eller annan försändelse inställes eller fördröjes eller försändelsens innehåll granskas och censureras samt expediering av telefonsamtal inställes eller fördröjes eller samtal avlyssnas eller telefonapparat för viss tid avstänges för samtal.

Det är uppenbart att härigenom viktiga maktmedel ställts till polismyndigheternas förfogande, maktmedel som innefatta betydande ingrepp i sådana fri- och rättigheter som anses oupplösligt förenade med en kultur- och rättsstat. Men det förhåller sig ju så, att i den nedisningstid, som vi nu uppleva, nå snart sagt alla livets områden införts liknande våldsamma ingrepp och inskränkningar i den enskilda individens livsföring och frihet. Det torde stå klart för alla och envar att när det gäller så allvarliga brott som spionage och dylik landsskadlig verksamhet, går det icke att nyttja silkesvantar, utan det är nödvändigt att ingripa med kraft och utan huttländande. I den redogörelse för

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)

tillämpningen av förevarande lag som säkerhetschefen, underståthållare Hallgren, lämnade i utskottet, fick man en skrämmande bild av antalet misstänkta fall, men samtidigt ett levande intryck av den betydelse lagen har för hindrande och uppdragande av brott av ifrågavarande slag. Utskottet är också fullt enigt därom att lagen är av behovet påkallad så länge kriget pågår.

Det har således inom utskottet icke höjts någon enda röst för lagens upphävande eller för någon inskränkning i de befogenheter som genom densamma satts i händerna på polismyndigheten. Vad som skiljer utskottets majoritet och de sex reservanterna åt är frågan, huruvida en särskild kontroll av lagens tillämpning utöver den, som faktiskt redan sker, är erforderlig. Jag talar avsiktligt om en kontroll utöver den som redan finns, ty det sker för närvarande en kontroll som jag för min del anser vara fullt effektiv. Den utövas av säkerhetschefen Hallgren, vilken granskar varje åtgärd av det slag som nu är i fråga, nämligen förordnanden om granskning av postförsändelser eller avlyssnande av telefonsamtal. Härutöver vill emellertid utskottet i motsats mot vad som föreslås i den kungl. propositionen införa ytterligare en kontrollinstans: justitiekanslern. Utskottet föreslår ett stadgande av följande lydelse: »Har förordnande om granskning av postförsändelse eller om avlyssnande av telefonsamtal meddelats, skall anmälan därom med angivande av skälen för förordnandet utan dröjsmål göras hos justitiekanslern. Finner justitiekanslern, att förordnandet icke bör äga bestånd, må han upphäva detsamma.»

Det är detta tillägg till propositionen som reservanterna icke ansett sig kunna biträda. För denna sin ståndpunkt ha reservanterna anfört två skäl.

Det första skälet är att till utskottets kännedom icke kommit något fall av missbruk av lagen. Utskottsmajoriteten har icke heller kunnat motivera sitt ståndpunktstagande med påståendet att erfarenheten skulle ha visat att behov av ytterligare kontroll föreligger. Utskottet bygger sitt resonemang helt och hållet på teoretiska grunder och framhåller att »det måste anses stå i mindre god överensstämmelse med allmänna rättsprinciper att förläna polismyndigheterna så stora maktbefogenheter som här skett utan att samtidigt skapa nödiga garantier mot maktmissbruk».

Det förefaller mig som om detta resonemang borde ha förts redan vid lagens antagande och icke först nu när lagen varit i tillämpning i tre år utan att, såvitt det kommit till utskottets kännedom, något maktmissbruk ägt rum. Har lagen sålunda kunnat vara i kraft under tre år utan att det funnit anledning till anmärkning mot dess tillämpning, har det synts reservanterna egendomligt att enbart av teoretiska skäl nu föreslå en ytterligare kontroll.

Reservanternas andra skäl för att ej biträda utskottsförslaget är att reservanterna frukta att denna ytterligare kontroll kommer att medföra risk för minskning av lagens effektivitet. Utskottet säger visserligen: »Enligt vad utskottet inhämtat torde den föreslagna kontrollen icke minska ifrågavarande lagstiftnings effektivitet.» Hur utskottet inhämtat detta, är mer än jag vet. Men för mig står det alldeles uppenbart och ligger så att säga i sakens natur att denna kontroll måste försvaga tillämpningen av lagen. Här är det fråga om att söka förhindra spionage, sabotage och andra liknande samhällsfarliga brott. Med hänsyn till de hemliga metoder och dolda tillvägagångssätt som användas av de agerande i dessa slag av brott, måste man uppenbarligen vid efterspanandet av sådana brottslingar och vid polisundersökningar rörande hithörande förfaranden komma att röra sig på ytterst osäker mark och med ytterst vaga misstankar. Man har icke i dessa fall samma realiteter att handskas med som när det gäller vanliga brott mot person och egendom. Man måste i dessa fall i stor utsträckning lita till intuition och erfarenhetsmässiga slutsatser, men i sådana fall är det mången gång icke lätt att vid den anmälan

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)
till kontrollmyndigheten, som enligt utskottsförslaget skall ske, ange de skäl som förelegat till en vidtagen åtgärd. Följden härav kommer med all sannolikhet att bli att vederbörande i de säkerligen ganska talrika fall, då myndigheten skulle ha grundat sin åtgärd på skäl som icke äro lätta att konkretisera, låter bli att vidtaga åtgärden.

Jag ber att i detta sammanhang få påpeka att det här gäller sådana brott som särskilt under krigstid äro av speciellt farlig karaktär. Under nu rådande förhållanden måste utredningar angående dessa brott följaktligen bedrivas med största skyndsamhet och intensitet. Härvid får icke av teoretiska eller känslöskäl något försummas som kan leda till att brottet förhindras eller till att dess beivrande underlättas. Under fredsförhållanden kan man möjligen kostna på sig att av sådana skäl som utskottet åberopar fördröja utredningens gång, men nu får så icke ske. En lag av förevarande slag kommer nog att behövas även under fredsförhållanden, och då kan måhända även jag vara med om en längre gående kontroll. Men nu anser jag riskerna vara för stora.

Jag beklagar att herr statsrådet och tillförordnade chefen för justitiedepartementet i andra kammaren förklarar sig frånträda den av statsrådet Westman hävdade uppfattningen i denna sak. Det förefaller mig som om statsrådet därvid knappast iakttagit tillbörlig hänsyn och artighet mot reservanterna. En departementschef kan naturligtvis frånträda sin i en proposition uttalade uppfattning till förmån för ett enhälligt eller så gott som enhälligt utskott, men något sådant bör väl näppeligen ske när vid utskottets utlåtande är fogad en så manstark reservation som den här föreliggande. Man får onekligen det intrycket att herr statsrådet har funnit att den politiska betydelsen hos reservanterna — några stackars efterblivna högermän och bondeförbundare och en vilsebliven socialdemokrat — är alltför ringa för att reservationen skulle förtjäna något avseende, och att ett samröre med ett sådant misstänkt sällskap helst bör undvikas. Jag har i varje fall av herr statsrådets tillvägagångssätt fått klart för mig att ännu gäller den gamla satsen: »Förliten Eder icke på furstar!» Jag skall för framtiden ha den i erinran.

Herr talman! Under åberopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag om bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, vilket jämväl innebär bifall till Kungl. Maj:ts förslag i oförändrat skick.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Jag ämnar ingalunda stillatigande mottaga den reprimand som herr Siljeström fann lämpligt att ge mig. Jag har inte på något sätt uppträtt olämpligt i denna sak, utan jag har handlat på det sätt som jag funnit vara det riktiga.

På ett tidigt stadium av utskottsbehandlingen, innan jag visste, om det fanns någon majoritet i utskottet för ett tillägg till lagen eller ej, fick jag en förfrågan från första lagutskottets ordförande, om jag hade något att erinra mot ett tillägg till lagen av ungefärligen det innehåll som nu föreslagits av första lagutskottets majoritet. Jag meddelade då första lagutskottets ordförande att jag icke skulle komma att motsätta mig ett sådant tillägg. Jag vet inte, om första lagutskottets ordförande framförde detta besked till utskottet vid dess sammanträde eller ej. I varje fall fanns det intet som helst hinder från min sida för att mitt uttalande framfördes till utskottet.

Det kan icke anses som bevis på bristande hövlighet mot reservanterna, att jag har intagit denna ståndpunkt. Det beror heller icke på någon ringaktning för de partirepresentanter som stå för reservationen. Eftersom herr Siljeström kommit in på frågan, ber jag att även i första kammaren få redogöra för min inställning till detta spörsmål.

Det finns ingen anledning att nu gå in på frågan om denna lagstiftnings

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)

materiella innehåll i och för sig eller om lagstiftningens nödvändighet. I det hänseendet föreligger ingen som helst skiljaktighet mellan första lagutskottets eller reservanternas uppfattning och Kungl. Maj:ts uppfattning. Vi tyckas alla vara fullt ense om att denna lagstiftning icke kan undvaras i nuvarande läge, och den uppfattningen delar jag helt och hållet. Det är tyvärr så att vi, under de förhållanden som nu råda, måste ge myndigheterna mycket långtgående maktbefogenheter på detta område.

Jag är fullt ense med herr Siljeström också om att den lagstiftning som vi nu ha inte saknar sina garantier och sina trygghetsmoment. Det är inte endast så, att, såsom herr Siljeström nämnde, säkerhetschefen granskar vad som sker på detta område, utan det sätt på vilket myndigheterna tillämpa denna lag är liksom när det gäller alla andra lagar underkastat kontroll och granskning från justitiekanslerns och justitieombudsmannens sida, och dessa ha ju rätt och möjligheter att ingripa, om missbruk förekommer.

Huruvida misstag förekommit vid tillämpningen av ifrågavarande lag är svårt att säga. Jag vill här liksom i andra kammaren förklara att så långt jag har kunnat följa denna verksamhet ha polismyndigheterna i regel med gott omdöme och urskillning tillämpat lagen. Men det utesluter givetvis inte att misstag ha kunnat begås vid dess tillämpande.

Trots att jag alltså icke är övertygad på samma sätt som kanske första lagutskottets majoritet om nödvändigheten av ökad kontroll, har jag likväl icke velat motsätta mig det tillägg som här föreslagits. Jag vill säga att när jag godtar detta tillägg, anser jag mig icke — jag tror herr Siljeström använde det uttrycket — springa ifrån Kungl. Maj:ts proposition. Här är inte fråga om att gå ifrån det förslag som Kungl. Maj:t lagt fram. Då propositionen skulle läggas fram, förekom överhuvud taget ingen diskussion om huruvida några ytterligare garantier eller säkerhetsregler skulle införas, utan diskussionen gällde endast huruvida denna lagstiftning behövde förlängas eller ej, och därvidlag voro vi givetvis fullt ense om att detta borde ske.

Jag kan säga att det finns två skäl till att jag ej vill motsätta mig utskottsmajoritetens tillägg. Det ena skälet kan jag kalla negativt och det andra positivt.

Det negativa skälet är att enligt min uppfattning effektiviteten av lagstiftningen icke minskas genom den ytterligare kontrollåtgärd som första lagutskottets majoritet har föreslagit. Jag vill klart säga ut, att hade jag haft den uppfattningen eller ens den misstanken att ett tillägg av denna art skulle leda till minskad effektivitet hos lagen, skulle jag för min del ha motsatt mig detta förslag. Men jag har ingen anledning att tro att tillägget kommer att leda till minskad effektivitet. Det förslag som första lagutskottets majoritet har lagt fram innebär ju att polismyndigheten precis på samma sätt som hittills får vidtaga de olika åtgärder, som det här är fråga om, och efter det att de ha vidtagits, skall en anmälan inges till justitiekanslern som där- efter får pröva, om åtgärden skall bestå eller icke. Jag tror inte — och därvidlag har jag således en helt annan uppfattning än herr Siljeström — att detta kan leda till minskad effektivitet. Jag vill erinra herr Siljeström om att för ett eller två år sedan infördes en viss kontroll med avseende på tvångsmedelslagstiftningen genom bestämelsen att person icke finge hållas anhållen med stöd av denna lagstiftning längre än under viss tid; därefter måste vederbörande polismyndighet hos justitiekanslern begära tillstånd för att få kvarhålla vederbörande ytterligare någon tid. Enligt vad jag har inhämtat från polismyndigheterna har denna kontroll icke minskat lagens effektivitet, och däri har man enligt min uppfattning ett stöd för uppfattningen att inte heller den nu föreslagna åtgärden behöver leda till en sådan minskning.

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)

Men det är klart att det inte är endast detta negativa skäl som för mig har varit avgörande, utan det finns, som jag redan sagt, också ett positivt skäl. Jag anser nämligen att det är av synnerligen stor vikt att en lagstiftning av denna natur uppbäres av ett allmänt förtroende. Det är ju så att denna lagstiftning väl är den i den enskilde medborgarens rättigheter mest ingripande som vi överhuvud taget ha. När man går så långt som man här har gjort i fråga om att ge myndigheterna maktbefogenheter, är det naturligtvis av alldeles särskilt stor vikt att lagstiftningen uppbäres av ett allmänt förtroende. Om den inte gör det, är det enligt min mening ägnat att minska lagstiftningens effektivitet. Kan man nu genom en så enkel åtgärd som att införa en ytterligare kontrollmöjlighet undanröja detta misstroende, har man gjort saken en god tjänst. När jag talar om att det är av vikt att lagen inte ses med misstro, syftar jag naturligtvis inte på de illojala element som väl alltid komma att se en sådan lagstiftning med misstro, utan jag syftar på de stora kretsar av lojala medborgare som under hela den tid lagen varit i kraft ha betraktat den med en viss oro. Det är av det skälet att man genom en kontrollåtgärd kanske i någon mån bidrar till att undanröja misstroendet mot lagstiftningen som jag ansett mig icke ha anledning att motsätta mig det tillägg som första lagutskottets majoritet har föreslagit.

Jag vill härutöver endast tillägga ett par ord i anledning av vad första lagutskottets majoritet har uttalat.

Jag är litet rädd för den del av första lagutskottets uttalande, där utskotts-majoriteten säger, att den föreslagna kontrollen inte kommer att medföra så mycket arbete för justitiekanslern. Enligt min uppfattning måste den ifrågasatta bestämmelsen leda till en ganska väsentlig ökning av justitiekanslerns arbetsbörda. Man kan nämligen hur man än ser på saken, inte komma ifrån att genom en åtgärd sådan som denna ansvaret för fortbeståndet av post- eller telefoncensur överflyttas på justitiekanslern, sedan anmälan ingivits till honom och han hunnit granska åtgärden. Det blir alltså enligt min mening en ganska väsentlig ökning av arbetsbördan för detta ämbetsverk, och det vållar mig ett visst bekymmer, då justitiekanslersämbetet redan nu är mycket arbetstyngt och har det dåligt ställt med arbetskraft. Det blir därför säkerligen nödvändigt att förstärka arbetskrafterna hos ämbetet för att justitiekanslern skall kunna bemästra sina arbetsuppgifter. Jag vill säga det, att riksdagen givetvis måste vara beredd på att ställa den arbetskraft till justitiekanslerns förfogande som är nödvändig för fullgörande av denna uppgift. Om riksdagen är beredd att göra det, har jag som sagt ingen anledning att motsätta mig vad som här har föreslagits.

Jag vill sluta med att säga att jag bestämt tillbakavisar den beskyllning för mindre lämpligt uppträdande som herr Siljeström ansåg sig kunna rikta mot mig och mitt förfarande i denna sak.

Herr Krügel: Herr talman! Jag har inte deltagit i utskottets förhandlingar, men jag har varit närvarande vid dem och jag har tagit del av det tryckta material som varit tillgängligt. Vidare har jag gjort en del rön rörande säkerhetspolisen och dess arbete under den tid jag såsom polischef haft kontakt med den och i vissa fall handlat på dess uppdrag. Beträffande den uppfattning i här föreliggande fråga som jag sålunda under utskotts-förhandlingarna och i övrigt tillägnat mig, ber jag, herr talman, att få säga några ord.

Att min mening i frågan inte sammanfaller med utskottsmajoritetens vill jag omedelbart anmäla. Såväl vårt lands belägenhet och därav skapade be-

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)

hov som erfarenheterna i övrigt utgöra i stället enligt min mening skäl, och starka sådana, för anslutning till den avgivna reservationen.

I propositionen har framhållits att lagen visat sig vara av stor betydelse vid bekämpandet av landsskadlig verksamhet och att den under rådande förhållanden icke gärna kan undvaras. Lagrådet har också lämnat lagförslaget utan anmärkning. Emellertid föreligga tvenne motioner i ämnet. Den ena har väckts av herr Undén, som funnit lagens formulering alltför invecklad och vag, lämnande polisen, såsom han säger, för stor handlingsfrihet utan effektiv kontroll. I vilket avseende lagen är för invecklad och vag utsäges icke av motionären. Anmärkningarna äro hållna i allmänna ordalag, och något belegg för att texten givit anledning till misstolkning eller felaktigt förfarande anföres icke.

Anledningen till motionen torde få sökas i säkerhetschefens åtgöranden på grund av det anonyma brev, varom jag tror att herr Undén talade i årets remissdebatt, för vilka åtgärder emellertid säkerhetschefen frikänts i kungl. hovrätten. Den som närmare känner till förhållandena kring det brevet, bl. a. de direktiv för säkerhetschefen som förelågo, förvånar sig heller icke vare sig över de åtgärder han vidtog eller över det beslut som domstolen fattade. Herr Undén finner likväl att kontroll bör anordnas, och han förordar en sådan genom justitieombudsmannen.

Den andra motionen är av herrar Hagberg i Luleå och Persson i Stockholm. Utskottet har inte ägnat någon större uppmärksamhet åt denna motion, och jag har inte heller någon anledning därtill. Herrar Hagberg och Persson ha utnyttjat den fråga det här gäller som ett politiskt instrument, och något annat var väl inte heller att vänta. För oss andra gäller det lämpliga åtgärder för att möta förbrytare.

Utskottet har under sin behandling av ärendet, liksom Kungl. Maj:t, funnit att lagen under de år den ägt giltighet »varit av betydelse vid bekämpandet av spionage och uppdagandet av annan landsskadlig verksamhet». Utskottet finner det också klart, att lagen icke kan undvaras så länge det nuvarande krigsläget varar och att den förty bör förlänas förlängd giltighet under ytterligare ett år. Vidare har utskottet icke kunnat påvisa något fall av missbruk av lagen.

Men detta till trots och trots att icke heller motionären Undén kunnat anföra något fall av olägenhet eller missbruk, talande mot lagens förlängning i oförändrat skick, föreslår nu utskottet ett tillägg i lagen om kontroll genom justitiekanslern. »Det måste», säger utskottet, »anses stå i mindre god överensstämmelse med allmänna rättsprinciper att förläna polismyndigheterna så stora maktbefogenheter som här skett utan att samtidigt skapa nödiga garantier mot maktmissbruk.»

Principerna beträffande rättsvärden ha alltså för utskottet fått väga tyngre än de värden av praktisk betydelse, som lagen med sin nuvarande formulering är ägnad att befordra och tillvarata.

Säkerligen finns det blott få om ens någon i denna kammare, som icke vill slå vakt om våra medborgerliga friheter och rättigheter. Vi ha fått dem i arv av våra fäder och vi vilja lämna dem i arv till våra barn, men är inte förutsättningen för friheternas bevarande, deras fortbestånd, att vårt land förblir okränt, fritt från inkräktare, det må sedan gälla uniformerade sådana eller civila. Men fridstörare, som det här är fråga om, ha inget sinne för rättsvärd eller dess principer. De lyda en annan lag, våldets, och det är därför vi i denna för vårt land och folk så ödesdigra tid måste säkra oss mot dessa element medelst bestämmelser och åtgärder som vi under fredliga förhållanden äro angelägna att avvara. Det är också därför behövt med en viss frihet åt dem till

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)
vilka vi detta fall skola lita, d. v. s. säkerhetstjänsten och dess män. Principerna måste vika, tillfälligt, för det nödvändiga.

Mot bakgrunden av de förhållanden, jag sålunda vidrört, har denna lag också tillkommit. Den är en beredskapsåtgärd och ingenting annat, och den är avsedd att försvinna så snart fred åter inträder. Något hot mot friheten, rättsvården kan den alltså icke anses vara och i anledning därav icke heller för närvarande i behov av justering.

En viss osäkerhet synes också förefinnas inom utskottet rörande lämpligheten av den föreslagna förändringen. Utskottet anser i varje fall behövt att stärka eventuellt klenfogna på denna punkt med följande uttalande. Utskottet skriver: »Enligt vad utskottet inhämtat torde den föreslagna kontrollen icke minska ifrågavarande lagstiftnings effektivitet.» Hade utskottet känt sig säkert härutinnan, är jag övertygad om att det citerade uttalandet icke blivit nedskrivet.

Enligt lagen tillkommer beslutanderätt i fråga om brev- och telefonkontrollen vederbörande K. B., landsfogde, polismästare och i Stockholm vederbörande stadsfiskal och polisintendent. I vissa fall kunna också andra personer erhålla liknande befogenhet. Men varje sådant beslut rapporteras redan nu till säkerhetschefen, underståthållaren, för hans bedömning och registrering. På samma sätt förfaras också i fråga om på grund av sådant beslut uppnådda resultat och eventuellt förordnandes upphörande.

Kontroll föreligger sålunda redan utan bestämmelser härom i lagen, och denna kontroll har fungerat utan anmärkning. Emellertid finner utskottet, som redan är sagt, att denna anordning bör utgå och ersättas med en liknande sådan, men under inseeende av justitiekanslern. Varje beslut om brev- och telefonkontroll skall rapporteras till honom för hans ställningstagande, säger utskottet. Men härmed inkopplas justitiekanslern, såsom jag ser saken, i säkerhetstjänsten — han blir dess chef, inte dess kontrollant. Är det utskottets mening? Bör inte justitiekanslern hållas ovan stridsvimlet? Bör inte hans sysslande med säkerhetstjänsten begränsas till den initiativrätt han nu jämte justitieombudsmannen författningsenligt har? Ligger inte däri den största säkerheten?

Jag har ingen kompetens att göra några jämförelser mellan justitiekanslern och underståthållaren. Men må det vara tillåtet anse, att den sistnämnde, som under tre år klanderfritt handhaft sitt uppdrag som säkerhetschef, en befattning i vilken han av allt att döma äger Kungl. Maj:ts förtroende, borde kunna anförtros kontrolluppgiften även i fortsättningen. Härigenom vunnas också sammanhang i arbetet och den effekt av säkerhetstjänsten, vartill vi alla syfta. Det är nämligen av största betydelse att en uppgift som säkerhetstjänstens inte bara anordnas utan också att dess handhavare, ej minst chefen själv, omfattas med och visas förtroende, när som här påtaglig anledning därtill föreligger. Motsatsen, misstroende, skapar ofrånkomligt olust och håglöshet till ogagn för arbetet. Att många av säkerhetstjänstens män i den föreslagna förändringen se ett uttryck av misstroende, det vet jag, och jag förundrar mig inte heller så mycket däröver. Som ett nytt bevis på misstroende nödgas nog också säkerhetstjänsten se de interpellationer, som häromdagen framställdes i denna kammare och medkammaren, rörande dess arbetsmetoder i de i interpellationerna angivna fallen. Det torde komma att visa sig att dessa interpellationer vila på svag grund.

Utskottet är ju också av den uppfattningen att säkerhetstjänsten väl förvaltat sitt pund, även om formen för utskottets erkännande kunde varit mera aktiv. Utskottet har icke kunnat påvisa något fall av missbruk av lagen. Att utskottet sedan för principens skull föreslår åtgärder, som av befattningshavarna ifråga sannolikt uppfattas som misstroende, det är att beklaga.

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)

Men vad har då säkerhetstjänsten uträttat? En del av resultatet av dess arbete har kommit till allmänhetens kännedom, en annan del icke, därför att det vanligen politiskt funnits olämpligt med publicitet. Men enbart den del, som offentliggjorts, är så omfattande och så betydelsefull för vårt land och folk, att värdet av arbetet som rymmes däri ej kan nog uppskattas.

Jag skall inte här uppräknade de olika fallen av brott, fullbordade eller planerade, som röjts av säkerhetstjänsten. Jag vill blott erinra om de nästan veckoligen förekommande notiserna i tidningarna om spionage, sabotage, våld och förräderi etc., som uppdagats eller förhindrats. Och dessa resultat, särskilt de om uppdagande av planerade förbrytelser, ha möjliggjorts tack vare befogenheterna enligt s. k. tvångslagen, men också tack vare en för sitt arbete intresserad och väl skickad personal. Det bör måhända i detta sammanhang erinras om, att säkerhetstjänstens personal, befäl som manskap, i stort sett är utvald frivillig sådan ur stats- och kommunala polisen, som beredvilligt ställt sig till förfogande för den svåra och många gånger delikata uppgiften.

Mot bakgrunden av det arbete, som säkerhetstjänsten sålunda ostridigt utfört, synes mig klart att riksdagen bör fatta sitt beslut. Vi få ej bortse från de värden, som här stått och alltjämt stå på spel: vårt lands säkerhet, våra medborgares liv och materiell egendom av oskattbart värde; vi få ej heller bortse från halten hos de krafter, vi här haft och alltjämt ha att räkna med: uslingar ur tyvärr vårt eget folk, men också utlänningar, vars mål och medel vi måste bekämpa. Men härtill krävs både fasthet, intresse för uppgiften och ospart arbete. Dessa förutsättningar böra vi därför slå vakt om, och det göra vi genom att antaga Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. rösta för reservationen.

När det gäller vårt yttre försvar, vår militära beredskap alltså, stå vi i dag beredda till praktiskt taget vilka medgivanden som helst, vilka offer som helst. Denna inställning anser nästan hela vårt folk riktig. Vår säkerhet kräver den. Och ändå äro vi ej i krig. Vi tro — hoppas i varje fall — att vi skola undgå det.

Men när det gäller det inre försvaret, där kriget sedan år tillbaka är en verklighet, då anse vi det mindre noga med rörelsefriheten, beväpningen, förtroendet alltså, vi anse oss t. o. m. ha tid över till principdebatter om värden, som ingen vill varken angripa eller mista, men som på grund av omständigheterna för dagen måste stå tillbaka för det absolut nödvändiga: beredskapen, vars intressen ej främjas av utskottets förslag.

Herr talman, jag ber alltså få yrka bifall till reservationen.

Herr Linnér: Herr talman! Jag har delvis deltagit i behandlingen av det föreliggande ärendet. Genom olyckliga omständigheter kunde jag emellertid icke närvara vid det tillfälle, då lagutskottets beslut fattades. Jag har därför funnit det angeläget att klargöra min ståndpunkt.

Jag är med herr Siljeström fullständigt överens om att den viktigaste synpunkten i den föreliggande frågan är säkerhetskravet, alltså frågan: är lagstiftningen effektiv eller icke? Genom den redogörelse, som vi fått i utskottet, tror jag man kan konstatera, att lagstiftningen har visat sig vara effektiv. Jag tror också att man kan säga, att vi genom denna redogörelse blevo övertygade om att det icke, åtminstone icke i lagutskottet, kunde konstateras några missbruk.

Frågan blir då: kan lagstiftningen ändras genom en kontrollbestämmelse utan att effektiviteten minskas? Vi hade därvid först att pröva de föreliggande motionerna. För min del skulle jag bestämt ha röstat emot dessa motioner. Med den verkan, som alltid ett åtal av J.O. har, vare sig åtalet blir bifallet eller icke, skulle man nödgats befara, att ett åtal från J.O:s sida skulle ha

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)
varit ägnat att framkalla en hämmande inverkan på säkerhetsorganen. An-norlunda förhåller det sig emellertid efter min uppfattning med den organisa-tion och den kontroll, som lagutskottet här föreslagit. Denna kontroll är ingen-ting annat än samma kontrollapparat, som var stadgad i 1939 års lagstiftning, men som sedan av någon anledning, som jag inte känner, i justitiedepartemen-tets proposition 1940 icke fullföljdes. Under den tid 1939 års lag tillämpades, visade sig icke några olägenheter av denna kontroll. Såvitt jag kan bedöma, behöver man inte heller befara att sådan olägenhet kommer att följa av justi-tiekanslerns kontroll. Jag har stöd för detta av den uppgift som, enligt vad jag inhämtat, lämnats till utskottet, att varken ledaren av säkerhetstjänsten eller justitiekanslern anser, att en sådan verkan behöver befaras.

Det återstod då för mig en annan fråga, som är mycket viktig: Kan det tän-kas att justitiekanslersämbetet kan sköta denna kontrollapparat, som blir myc-ket betungande? Jag stod därvid inför precis samma fråga, som tillförordnade justitieministern här har berört, nämligen att det är ganska klart, att justitie-kanslern icke kan göra det med sina nuvarande arbetskrafter. Således måste riksdagen, när den tar ståndpunkt till frågan, se den ur synpunkten, att om man vill ha kontroll, man måste skaffa justitiekanslersämbetet ökade arbetskrafter, d. v. s. bevilja anslag för detta ändamål.

När man nu väger emot vartannat å ena sidan detta anslagskrav, som vi ha att förutse, å andra sidan det önskemål, som tagit sig uttryck i motionerna om att en viss tillsyn eller kontroll skall komma till stånd, har jag för min del ansett, att detta önskemål, som ju får anses vara ett uttryck för en medbor-gerlig uppfattning inom vissa kretsar, är viktigare än peuningfrågan. När man således efter min uppfattning kan hysa förhoppning om, eller jag skulle vilja säga, när man på grund av lämnade upplysningar kan vara övertygad om att effektiviteten icke kommer att minskas, skulle jag, om jag hade deltagit i ut-skottets behandling, ha anslutit mig till majoriteten.

Herr Schlyter: Herr talman! Efter statsrådet Bergquists och herr Linnérs anföranden kan jag fatta mig kortare än jag eljest skulle gjort.

Det förefaller verkligen förvånande, att det har behövt bli några skiljaktig-heter inom utskottet efter det samarbete, som där ägde rum dels med justitie-departementet och dels med säkerhetschefen innan utskottet framlade sitt änd-ringsförslag.

Jag vitsordar riktigheten av statsrådet Bergquists nyss lämnade uppgift, att jag på ett tidigt stadium inhämtade hans uppfattning om den föreslagna kon-trollen. Han hade då, såsom han här uppgav, icke någon annan betänklighet emot den än med hänsyn till justitiekanslerns arbetsbörda. Inom utskottet re-fererade härefter sekreteraren det i samråd med lagbyråchefen i justitiede-partementet utarbetade ändringsförslaget. Jag ansåg mig på det stadiet inte ha skäl att för utskottet referera mitt samtal med den fungerande departe-mentschefen, då jag dels fann det självklart, att byråchefen inte medverkade till en jämkning i departementets förslag utan sin chefs gillande och dels ville avvakta huruvida någon erinran skulle avhöras från departementschefen emot det av utskottet slutligen utformade ändringsförslaget, innan jag drog in hans auktoritet i diskussionen. Vid justeringen av utskottets utlåtande, då herr Siljeström på grund av sjukdom inte var närvarande, konstaterade jag däremot, att från justitiedepartementets sida icke gjorts någon erinran mot den före-slagna ändringen.

Jag nämnde för det andra vårt samarbete med säkerhetschefen. Herr Silje-ström frågade, hur utskottet inhämtat, att lagens effektivitet inte skulle mins-kas genom kontrollen. Svaret blir det som herr Linnér nyss avgav: säkerhets-

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)

chefens uttryckliga förklaring, att den föreslagna kontrollen inte kan anses minska lagens effektivitet. Herr Hallgren ansåg visserligen kontrollen icke behövlig, då han själv kontrollerade varje beslut på grund av lagen, men han ansåg kontroll i och för sig själv nyttig, och han hade icke någon invändning att göra mot ändringen i lagen. På grund av växlande uppgifter, som in i det sista lämnats om hans ställning till saken, har jag nyss i telefon förvissat mig om att jag riktigt återger herr Hallgrens inställning till denna fråga.

Utskottet har icke uttalat sig om huruvida det funne anledning till någon anmärkning, utan allenast sagt, att kontroll fordras. Herr Siljeström frågar, varför kontrollen icke infördes från början utan först på teoretiska skäl efter flera år? Herr Linnér har redan svarat, att den nu föreslagna kontrollen införts i den första lagen år 1939, och på även för mig okända skäl försvann den i en senare edition av tvångsmedelslagen.

Den kontroll, som vi nu vilja lämna åt justitiekanslern, skall framför allt avse att 2 § i lagen efterleves. Enligt 2 § få de åtgärder, vi här diskutera, vidtagas där det finnes erforderligt för att hindra eller uppdaga vissa i lagen uttryckligen angivna brott, som kunna skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt, eller brott mot lagen om straff för sabotage, så ock eljest där det finnes erforderligt för att hindra, att förhållande, vars meddelande till främmande makt kan föranleda sådan skada som jag nyss nämnde, kommer till obehörigs kännedom, eller för att vinna utredning om obehörigt utforskande av sådant förhållande eller om överbringande till obehörig av meddelande därom.

För att justitiekanslern skall kunna utöva denna kontroll har det i utskottets ändringsförslag uttryckligen sagts, att anmälan om meddelat förordnande om granskning av postförsändelser eller om avlyssnande av telefonsamtal skall innehålla ett angivande av skälen för förordnandet. Denna bestämmelse om angivande av skälen för förordnandet, som är en skärpning i jämförelse med herr Undéns motion, tillkom på förslag från justitiedepartementet.

Man får det intrycket, att vid trafikmedelsövervakningen, d. v. s. post-, telegraf- och telefonkontrollen, utom den preventiva uppgiften, som omtalas i lagen, att förhindra att kommunikationsförbindelserna utnyttjas till skada för landet i de i lagen angivna hänseendena, jämväl beaktas alla uppgifter eller meddelanden, som kunna äga informatoriskt värde ur politisk, ekonomisk eller militär synpunkt. Det lär förhålla sig så att dessa uppgifter i viss utsträckning sammanställas i särskilda rapporter, som därefter delgivas vederbörande myndigheter. Det skulle således kunna sägas, att den allmänna säkerhetstjänsten, sådan den tillämpas, företräder två närbesläktade men principiellt olikartade verksamhetsuppgifter, i det den fungerar dels såsom en central kontrapionageorganisation och dels såsom ett faktiskt centralorgan för allmän censur. Den förra uppgiften är sanktionerad i lagen, den senare uppgiften saknar rättslig sanktion.

Justitiekanslerns uppgift blir nu att hålla trafikmedelscensuren inom lagens rämärken. Det bör med styrka understrykas, att justitiekanslern icke äger såsom något slags sedvanerätt acceptera en tillämpning av trafikmedelscensuren vid sidan om lagen, som tilläventyrs må ha insmugit sig.

Om justitiekanslern genom alla de nya uppgifter, som genom olika straffrättsliga lagar påläggas honom, får för mycket att göra, bör Kungl. Maj:t tänka på att uppdelas hans syssla. Justitiekanslersämbetet bör renodlas till att bli en högsta åklagare och övervakare av lagarnas efterlevnad, men justitiekanslern bör slippa alla möjliga utredningar och utlåtanden till Kungl. Maj:t, för vilka en regeringsadvokat borde kunna tillsättas. Kostnaden för den tillfälliga biträdeshjälpen åt justitiekanslern, som kan föranledas av den nu före-

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)
slagna nya uppgiften, torde kunna uppvägas av någon reduktion av det mycket stora antal heltidsanställda post-, telefon- och telegramcensorer, en reduktion som måhända blir möjlig efter den begränsning av post- och telefoncensuren, som kan antagas bli en följd av den införda kontrollen.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Jag kan nöja mig med att säga endast några få ord, eftersom jag i alla delar kan instämma i det anförande, som hölls av herr Linnér.

Jag vill på det livligaste förorda bifall till utskottets förslag. Det är enligt mitt förmenande av en utomordentlig vikt, att man på detta ömtåliga område, där det gäller möjlighet till inskridanden i de medborgerliga fri- och rättigheterna på ett sätt som vi förut aldrig varit vana vid, ser till att en kontroll åstadkommes, som i största möjliga grad förhindrar missbruk, samtidigt givetvis som man, som herr Linnér framhöll, ser till att åtgärderna bli effektiva gentemot laglösheten.

En föregående ärad talare tycktes anse som ett huvudfel i utskottets förslag, att det skulle kunna föra med sig möjlighet till att vissa tjänstemän skulle uppfatta det som ett misstroendevotum, om riksdagen godkände detta förslag. En sådan möjlighet kan ju föreligga, men dessa skäl måste ju ändå väga fjäderlätt gentemot den andra och viktigare synpunkten, nämligen att den stora massan av laglydiga medborgare få en känsla av att man icke gör ingrepp på detta område utan att det är nödvändigt och att man ser till att verklig kontroll utövas över att så inte sker.

Härutöver kan jag emellertid, herr talman, icke underlåta att säga ett ord till herr Siljeström. Herr Siljeström, som ändå är ganska ny här i kammaren, tycks ha fattat som sin uppgift att vara någon sorts mentor för kammaren och även för många andra. För en tid sedan klagade han över den dåliga ton, som började insmyga sig i kammarens förhandlingar. I dag har han tillrättaviserat en medlem av Kungl. Maj:ts regering för ett yttrande, som denne fällt i andra kammaren. Jag vill säga herr Siljeström, att det inte finns någon anledning för honom att anse som sin uppgift att vara en uppfostrare av denna kammare.

Herr Undén: Herr talman! I egenskap av motionär i denna fråga ber jag få framföra mitt tack till lagutskottet för den omsorgsfulla behandling det har ägnat min motion.

Utskottet har överflyttat den här ifrågasatta kontrollen från justitieombudsmannen, såsom föreslogs i motionen, till justitiekanslern och i det sammanhanget i annat avseende något skärpt avfattningen av kontrollbestämmelserna. Jag skall inte göra någon erinran mot denna omläggning. Vissa skäl kunde måhända anföras till förmån för en anmälan av dessa frågor hos J. O., men jag skall som sagt inte ta upp tiden med detta spörsmål, utan ber att få helt och fullt biträda utskottets förslag.

En talare i denna debatt, herr Krügel, har gjort sig mödan att analysera de skäl, som legat till grund för motionen, och han har därvid framfört den synpunkten att motionen bland annat skulle vara föranledd av min uppfattning rörande ett ingripande från säkerhetschefens sida, som emellertid inte gällde brevhemligheten eller telefonhemligheten utan något helt annat. Jag vill försäkra den ärade ledamoten av kammaren, att detta förmodade skäl till motionen helt och hållet är gripet ur luften och utgör en konstruktion från hans sida. Vad beträffar detta ingripande, som han också gick närmare in på i det han här utförde ett slags polemik mot min vid ett tidi-

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)
gare tillfälle framförda uppfattning, vill jag bara säga att frågan ligger under domstolsprövning och att riksdagens justitieombudsman har fullföljt sin talan hos högsta domstolen.

Den ärade talaren nämnde också, att jag i motionen hade hänvisat till lagtextens vaga karaktär såsom enda skälet för att införa en viss kontroll av granskningsverksamheten. Jag skall gärna stå till tjänst med att något närmare belysa, att detta påstående om lagtextens natur icke är gripet ur luften. Herr Schlyter har nyss läst upp den paragraf, som anger förutsättningarna för ett ingripande i brevhemligheten och telefonhemligheten, och jag skall därför icke upprepa själva ordalagen. Jag endast påpekar, att denna paragraf i lagen dels gäller sådana fall där någon misstänkes för ett bestämt brott, men att ingripanden i brev- och telefonhemligheten dessutom också medges på den grund att något förhållande, vars meddelande till främmande makt kan föranleda skada för försvaret, folkförsörjningen eller våra vänskapliga förbindelser med främmande makt, befaras komma till obehörigs kännedom, liksom också för att vinna utredning om obehörigt utforskande av sådant förhållande eller om överbringande till obehörig av meddelande om dylika saker.

I lagen står inte på något vis definierat, vem som är obehörig och vad som är obehörigt. Det lägges också i polismyndighetens hand att bedöma, om till exempel meddelandet av ett visst förhållande till någon främmande makt kan föranleda skada för våra förbindelser med den främmande makten och följaktligen bör förhindras genom att en person sättes under brev- eller telefoncensur.

Det faller av sig självt att en lagtext, som är till den grad vidsträckt, nära nog inbjuder till missbruk, och jag kan hålla med herr Siljeström om att det hade varit naturligt om en kontroll över denna tillämpning hela tiden hade funnits i lagstiftningen. Vi ha nyss hört av andra talare att det funnits en sådan i en tidigare version av lagen, men att denna kontrollbestämmelse sedan på något för utskottets ledamöter tydligen oförklarligt sätt har fallit i glömska och inte kommit med i senare upplagor. Det hade som sagt varit på sin plats med en dylik kontroll. Men om man konstaterar detta, är det naturligtvis icke av den anledningen omotiverat att nu föra in en bestämmelse i lagen, som helst borde ha funnits där hela tiden.

Ett par talare ha sagt, att inga missbruk av denna lag kommit till utskottets kännedom. Ja, man kan fråga sig hur missbruk av en lag av denna art egentligen skola komma till synes och bli kända. De personer, som äro utsatta för brevcensur eller telefonkontroll, få ju aldrig veta detta och ha aldrig möjlighet att föra fram sina synpunkter på ett eventuellt övergrepp. Det är ju av en ren händelse de kunna få kännedom därom eller få anledning misstänka att de äro föremål för dylik censur. När det alltså säges av reservanterna, att intet fall av missbruk kommit till utskottets kännedom, är det argumentet så vitt jag förstår i och för sig alldeles förfelat.

När sedan en talare i debatten, det var herr Krügel, ytterligare tillade att ingenting finnes att anmärka mot den verksamhet, som hittills förekommit på detta område, tror jag att den ärade talaren utställer ett betyg som han inte har full kompetens att utställa, eftersom det inte kan antagas att han har varit i stånd att skaffa sig kännedom om dessa ytterst hemliga förhållanden och om i vilken utsträckning och i vilka fall dylik kontroll utövats från säkerhetstjänstens sida. Den ärade talaren kan i varje fall icke ha kännedom om sådana förhållanden annat än inom ett ytterst obetydligt område, dit hans erfarenhet till äventyrs sträcker sig. För min del vill jag säga, att jag inte här kan offentligen meddela de sporadiska fall jag har fått kännedom om, men åtminstone ett par av dem ha förefallit mig vara uppenbara missbruk, för att använda ett ord rakt på sak.

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)

Hur vidsträckt denna tvångsmedelslag än är, innehåller den dock vissa begränsningar. Det heter i lagen, att det skall vara faktiska förhållanden av den art, som angives, som skola vara avsedda med efterforskningen genom breveller telefoncensur. Det är inte så att personers politiska åsikter eller deras allmänna neutrala hållning, om man får använda det oegentliga uttrycket, skall vara föremål för en övervakning på denna väg. Men det finns tyvärr tecken till, och det bekräftades ju av det anförande som första lagutskottets ordförande nyss höll, att man vid tillämpningen högst väsentligt tänjt på dessa bestämmelser, att man med andra ord inte begränsar sig till att efterforska när sådana bestämda fakta bringas till obehörigs kännedom, utan att tillämpningen har glidit betydligt utanför lagens ramar. Det torde alltså vara överord från reservanternas sida, när de påstå, att utskottet är alldeles utan kännedom om missbruk av lagen. Har lagen i praktiken blivit tillämpad på ett sätt som avsevärt går utöver dess ordalydelse, kan man med fog säga, att missbruk förekommit i tillämpningen.

Som slutsats skulle jag vilja säga, att det icke kan vara lämpligt att riktlinjerna för denna censurverksamhet utformas genom en praxis som bildas av de polistjänstemän, vilka ha med dessa fall att göra, och genom successiva underhandsdirektiv från tjänstemän i olika ställningar, som tilläventyrs tillfrågas av polisen när det gäller att bedöma de fall som äro föremål för uppmärksamhet. På det sättet kan mycket lätt en praxis utbilda sig, som är helt annorlunda än vad man har tänkt sig vid lagens avfattning. Vi befinna oss dock inte i krig, och vi ha väl aldrig tänkt oss att i säkerhetspolisen ha något slags övervakare av enskilda medborgares politiska åsikter eller allmänna politiska, även utrikespolitiska, hållning.

I herr Undéns yttrande instämde herr *Pauli*.

Herr **Sandler**: Herr talman! Då motsvarande ärende föredrogs vid föregående års riksdag, gjorde jag en hemställan till lagutskottet att icke behandla denna sak expeditionellt, utan försöka skaffa sig kännedom om hur denna lag tillämpas. Med föranledande av de motioner, som väckts, har lagutskottet nu gjort en sådan ingående undersökning. Utskottet har i sitt betänkande meddelat, att det blivit övertygat om att denna lag alltjämt behövs för att uppdaga vissa svåra brott — det talas här hela tiden om spionage och sabotage. Jag kan också förstå att det är förhållandet, och jag har ingen erinran att göra till den saken.

Men lagutskottet har sedan inte fortsatt och talat om vad man i övrigt har erfarit. En mycket värdefull komplettering till utskottets betänkande ha vi alldeles nyss fått av första lagutskottets ärade ordförande, som här har meddelat oss det ganska märkliga förhållandet att han nödgas konstatera en lagtillämpning utan rättsligt stöd. Denna omständighet kan givetvis icke förbigås med tystnad. Nu var det särskilt den saken jag tänkte på då jag yttrade mig i fjol, och det skulle ha varit av intresse att se i utlåtandet, huruvida utskottet efter sin granskning kan säga, att lagen täcker den tillämpning som har kommit till stånd.

Jag är för min del mycket tacksam för den ändring lagutskottet här förslår, och jag kommer att biträda utskottets förslag. Men jag ville särskilt yttra mig i frågan om denna lagstiftnings tillämpningsområde, framför allt när det gäller brevhemligheten. Därvid nödgas jag nog säga ett ord om lagens materiella innehåll, utöver det som redan har sagts från herr Undéns sida och från utskottets ordförande. Den paragraf, som handlar om förutsättningsarna för att de olika åtgärderna, brevcensur och telefonavlyssning etc., skola få vidtagas, talar ju icke bara om brott, om spionage och sabotage etc., såsom

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)

här har sagts i det föregående. Den har dessutom en tredje del, en svans, som herr Undén föredrog och som faktiskt icke kan karakteriseras med enkla, begripliga ord. Man måste läsa upp hela den långa svansen med alla dess olika meningar, och det finns ingen möjlighet att konkretisera det hela till någonting bestämt. Den materia, av vilken denna lagtext är gjord, är sådan att det skulle vara mycket smickrande att kalla den för kautschuk. För tillämpningen av lagen är detta naturligtvis en rätt betänkelig sak.

Men det står väl alldeles klart, att denna lag icke är avsedd att generellt bringa hela det svenska folket in under de kontrollåtgärder som sedan beskrivas i lagen. Den fullt begripliga upprinnelsen till lagen är, att polisen har anledning misstänka vissa figurer för att bedriva något hyss, som är på gränsen till spionage, sabotage eller dylikt, och att den behöver ha extra maktmedel i sin hand för att kunna avslöja vederbörande. Allt detta begriper man, och det finns ingenting att invända däremot. Det gäller alltså att begagna dessa tvångsmedel mot en viss grupp av personer, som man kan peka ut och säga att det är dem man har anledning misstänka för att ha någonting galet för sig, som det gäller att komma underfund med. Men, ärade kammarledamöter, inte får det vara så med denna lagstiftning, att den ger stöd för att generellt besluta om sådana åtgärder gent emot hela grupper av svenska medborgare.

Man kanske tycker att vad jag nu kommer att säga är groteskt, men ni skola förstå det innan jag har slutat. Det kan ju inte godtagas, om exempelvis Stockholms polismästare med stöd av denna lag skulle besluta att alla stockholmares telefonsamtal skola avlyssnas eller om landsfogden i Gävleborgs län med stöd av denna lag skulle förordna att alla medborgare i Gävleborgs län skola få sina brev granskade på det sätt som här förutsattes. Ingen människa kan ju tänka sig, att meningen med denna lagstiftning skulle vara att ge stöd för någonting sådant. Det är självklart att denna lag måste vara begränsad till sin omfattning, liksom den är begränsad till tiden. I lagen står ju uttryckligen att åtgärder, varom där förmäles, icke få upprätthållas längre än som erfordras för att vinna det med lagen avsedda ändamålet. Lagstiftningen är alltså begränsad till sin omfattning, beträffande personerna som skola drabbas av åtgärderna, och begränsad till tiden, i fråga om åtgärdernas varaktighet.

Och nu skall jag berätta en liten historia för kammaren. Jag tänker inte yppa vad hemligt är och vad hemligt hållas bör, men var och en har ju rättighet att göra till offentligt det som rör honom själv. Det är ju ofta så, att saker och ting framstå mera klart och konkret då man alldeles direkt får en erfarenhet därav. Så länge det bara gäller vissa anonyma filurer, som man inte kan veta vad de ha för sig, kan man ju ta saken mera lugnt och obesvärat. Men nu kommer jag till min historia, och den illustrerar i vilket tillstånd den korresponderande svenska allmänheten för närvarande befinner sig då det gäller våra förbindelser med utlandet.

För någon tid sedan erhöll jag ett brev, förmedlat av herr Örnes postverk. Det kom till Gävle, och på kuvertet stod det maskinskrivet: Herr och fru Sandler, Slottet, Gävle. Det var avstämplat i Stockholm, men då jag bröt kuvertet visade det sig innehålla ett brev på engelska från min son, som är bosatt i Los Angeles i Kalifornien. Det behövdes ju inte något vidare detektivskarpsinne för att klara ut sammanhanget med detta brev, avsänt från Los Angeles, California, men avstämplat i Stockholm: jag hade fått en personlig kontakt med den fråga, varom vi tala här i kammaren i dag, och den saken har jag i varje fall rättighet att omtala för kammarledamöterna.

Jag drog icke ett ögonblick av detta förhållande den slutsatsen, att landshövding Sandler var föremål för en hemlig brottsutredning av det slag, varom

Ang. fortsatt giltighet av den s. k. tvångsmedelslagen. (Forts.)
 utskottet talar i sitt betänkande. Jag drog i stället den slutsatsen att jag råkat vara adressaten N. N. i Sveriges land, mottagare av en från utlandet inkommande postförsändelse, och att det hade hänt en liten malör med denna försändelse. Den hade behandlats av en klåpare, som inte kunnat tillsluta kuvertet på sådant sätt att inte mottagaren kunde märka vad som hade skett. I ett land, där det icke införts laglig brevcensur, är det givetvis olämpligt att ett av herr Örnes postverk befordrat brev på själva utanskriften talar om, vilken behandling det har undergått.

Ja, vem som helst av kammarens ärade ledamöter kunde vara denna adressat N. N. Det är det läge vi befinna oss i. Och nu har jag inte tänkt sluta med något yrkande utan med en fråga. Jag konstaterar för det första, som jag gjorde i början, att den lag, vars förlängning vi i dag besluta, icke rimligen kan vara en grund för att utfärda någon generell föreskrift om kontroll över hela den svenska korresponderande allmänheten. För det andra konstaterar jag, att någon allmän censur icke har satts i kraft här i landet. Och då kommer jag till min fråga: Vilken rättsgrund finnes för det tillstånd, som för närvarande råder? Är det verkligen så, att vi i detta hänseende befinna oss i ett laglöst tillstånd?

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Siljeström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 14 kap. 45 § strafflagen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Ang. helg-
fridaskydd för
vissa kyrkliga
högtidsdagar.* Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående förbud mot offentliga nöjestillställningar m. m. på vissa kyrkliga högtidsdagar, dels ock i ämnet väckta motioner.

Ang. helgfridskydd för vissa kyrkliga högtidsdagar. (Forts.)

Genom en den 5 mars 1943 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 141, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t begärt riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till kungörelse angående förbud mot offentliga nöjeställningar m. m. på vissa kyrkliga högtidsdagar.

I berörda förslag voro 1 och 2 §§ så lydande:

1 §.

På juldagen, långfredagen och påskdagen må icke anordnas offentliga nöjeställningar, ej heller offentliga tävlingar eller uppvisningar i skjutning, motorsport, hästsport eller annan sport eller i gymnastik eller idrott.

Med dag avses tiden klockan 6—24.

Med nöjeställningar förstås i denna kungörelse teater-, biograf-, cirkus- och revyföreställningar, varieté- och kabarettställningar, tivolinöjen och dans samt andra med dem jämförliga tillställningar.

Som offentlig skall anses jämväl tillställning, tävling eller uppvisning, till vilken tillträde är beroende av medlemskap i viss förening, eller av inbjudning, därest densamma uppenbarligen utgör del av en uteslutande eller väsentligen för anordnande därav driven rörelse eller eljest är att jämställa med tillställning, tävling eller uppvisning, till vilken allmänheten har tillträde.

2 §.

Överträdelse av denna kungörelse straffes med dagsböter.

Fälles någon till straff för förseelse mot kungörelsen, må tillika, efter ty skäligen finnes, förklaras förverkat vad som uppburits i avgifter eller eljest i ersättning för bevisande av tillställningen, tävlingen eller uppvisningen; finnes det ej kvar, skall i stället dess värde gäldas.

I samband med propositionen hade utskottet förehäft följande i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 215, av herr *Gustavson* m. fl.; samt

inom andra kammaren:

nr 314, av herrar *Staxäng* och *Hansson* i Rubbestad;

nr 318, av herr *Sundqvist*; och

nr 333, av herr *Lindmark*.

I motionerna I: 215 och II: 314, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta, att 1 § första stycket i förslaget till kungörelse angående förbud mot offentliga nöjeställningar m. m. på vissa kyrkliga högtidsdagar skulle få följande lydelse:

På juldagen, första böndagen, långfredagen, påskdagen och pingstdagen må icke anordnas offentliga nöjeställningar, ej heller offentliga tävlingar eller uppvisningar i skjutning, motorsport, hästsport eller annan sport eller i gymnastik eller idrott.

I motionen II: 318 hade föreslagits, att riksdagen ville besluta sådant tillägg till förevarande proposition, att förbud mot offentliga nöjeställningar m. m. stadgades jämväl för pingstdagen.

I motionen II: 333 hade hemställts, att riksdagen för sin del vid behandling av propositionen måtte besluta, att helgfridskydd för de stora helgdagarna skulle omfatta även pingstdagen och de fyra böndagarna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t förklara, att riksdagen

Ang. helgfridsskydd för vissa kyrkliga högtidsdagar. (Forts.)
vid sin granskning av det genom förevarande proposition framlagda förslaget icke funnit anledning till andra erinringar än de i utskottets utlåtande upptagna; samt

B) att de i ämnet väckta motionerna, I: 215 samt II: 314, 318 och 333, måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

I motiveringen hade utskottet yttrat, bland annat, att enligt utskottets uppfattning några vägande skäl ej anförts för en rubbning av den ställning, som pingstdagen enligt en alltjämt levande, uråldrig kyrklig tradition intoge, samt att det utan tvivel skulle verka stötande för många i vårt land, om störande nöjestillställningar finge anordnas på pingstdagen.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herr *Gezelius*, som ansett, att å angiven plats i utskottets utlåtande bort inflyta två stycken av följande lydelse:

»Om utskottet sålunda, i likhet med motionärerna, anser att pingstdagen i princip bör likställas med övriga större helgdagar och liksom dessa fredas för störande tillställningar, är utskottet emellertid av den uppfattningen att tillstånd till anordnande av gymnastikuppvisningar och därmed jämförliga idrottstillställningar bör kunna lämnas för denna dag. Gymnastikuppvisningar och idrottstävlingar böra överhuvud taget icke jämföras med nöjestillställningar i vanlig mening. De verka som regel fostrande och uppbyggande och ha ofta en ideell syftning. Utskottet erinrar också om det samarbete som på senare tid kommit till stånd mellan kyrkan och idrottsorganisationerna. Kyrkans representanter ha visat stor förståelse för idrott och friluftsliv. Idrottsorganisationerna å sin sida ha tillmötesgått från kyrkligt håll framställda önskemål beträffande tidpunkten för förläggande av tävlingar och dylikt. Man torde vara berättigad utgå ifrån att tillstånd icke komma att lämnas till idrottsfester av sådan beskaffenhet att de kunna inverka störande på helgfriden under pingstdagen.

Utskottet finner däremot icke skäl förorda de sakkunnigas förslag att teater- och biografföreställningar skulle få anordnas på pingstdagen.»

2:o) av herrar *Wagnsson*, *Branting*, *Ahlkvist*, *Berg*, *Lindberg* i Stockholm, *Landgren* och *Andersson* i Mölndal, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

A) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t förklara, att riksdagen vid sin granskning av det genom förevarande proposition framlagda förslaget icke funnit anledning till erinran mot detsamma; samt

B) att de i ämnet väckta motionerna, I: 215 samt II: 314, 318 och 333, måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

I den av reservanterna förordade motiveringen hade bland annat uttalats, att utskottet i likhet med vad i propositionen anförts funne övervägande skäl tala för att nöjesförbudet på pingstdagen upphävdes. Sista stycket av reservanternas motivering hade följande lydelse:

»Det må slutligen framhållas, att de föreslagna förverkandebestämmelserna böra tillämpas med den största varsamhet. För många klubbar och föreningar är det en ekonomisk nödvändighet att anordna tillställningar, till vilka allmänheten har tillträde mot erläggande av avgift. Därest en sådan sammanlutning skulle anordna en offentlig tillställning på någon av de ifrågavarande helgdagarna skulle ett fällande utslag med förordnande om förverkande av de uppburna avgifterna kunna innebära en opåkallad hårdhet.»

Herr Wagnsson: Herr talman! Det föreliggande förslaget till kungörelse avser en effektivisering av förbudet mot offentliga nöjestillställningar på de

Ang. helgfridsskydd för vissa kyrkliga högtidsdagar. (Forts.) större helgdagarna. Nu gällande förordning av den 4 oktober 1895 är nämligen i flera avseenden otillfredsställande och har därför med all rätt ansetts behöva ersättas. Det är huvudsakligast i två avseenden, som bristerna i kungörelsen framträtt, nämligen för det första saknaden av påföljd för överträdelse, och för det andra de i kungörelsen nämnda slagen av tillställningar, som icke få anordnas under vissa helgdagar.

Att det är orimligt med i förordningen utfärdade förbud, vilkas överträdande inte är straffbelagt, behöver väl inte framhållas. I detta fall har i fråga om vissa tillställningar saknaden av straffbestämmelser varit av mindre betydelse, enär enligt ordningsstadgan för rikets städer dylika tillställningar inte må anordnas utan tillstånd av polismyndigheten. År 1932 har sistnämnda stadgande utsträckt till att gälla också för landsbygden. Men vissa andra nöjestillställningar, bl. a. förevisande av skådespel, kan vederbörande anordna utan att avvakta myndighets tillstånd och utan att straff för förbudets överträdande kan följa.

Åtskilliga nu vanliga offentliga tillställningar förekommo inte alls eller endast i begränsad omfattning år 1895 och inrymmas därför inte i förbudet. Dit hör t. ex. biografföreställningar, offentliga idrottstävlingar, motortävlingar, fotbollsmatcher o. dyl. Om biografföreställningarna stadgas i en särskild förordning, medan idrottstävlingarna icke inbegripas bland de tillställningar, som äro förbjudna på här ifrågavarande helgdagar. Att idrottstävlingarna böra inbegripas i de regler, som gälla nöjestillställningar, synes mig emellertid vara riktigt.

Då Kungl. Maj:t nu föreslagit väsentligt effektivare skydd för vissa helgdagar än det nu gällande, har helt naturligt frågan om vilka helgdagar, som böra skyddas, upptagits till ny prövning. Ecklesiastikministern har därvid stannat för att förorda skydd för helgfriden på juldagen, långfredagen och påskdagen. Däremot har han i likhet med flera av de hörda myndigheterna ansett övervägande skäl tala för att nöjesförbudet på pingstdagen upphäves. Utskottet har emellertid, med den knappast möjliga majoritet vid omröstningen, 8 röster mot 7, velat gå ett steg längre.

För egen del ansluter jag mig helt till den av ecklesiastikministern intagna ståndpunkten. Pingstdagen inträffar vid en tidpunkt då på flertalet orter i vårt land försommaren börjat. Det har blivit allt vanligare att då anordna friluftsfester av olika slag. De sakkunniga ha också med all rätt konstaterat, att man på sina håll har ansett, att pingstdagen inte på samma sätt som de tre andra helgdagarna ingått i folkmedvetandet som en kyrklig högtid. Fastän de sakkunniga inte ansett sig böra förorda, att pingstdagen helt undantas från nöjesförbud, ha de dock ansett, att teater- och biografföreställningar undantagslöst då skulle få förekomma. För idrottstävlingar ifrågasätta de också tillstånd. Och vidare ha de förordat, att tillstånd till idrottstävlingar skulle kunna lämnas också under pingstdagen.

Då nu en effektivisering av denna förbudslagstiftning skall ske, synes det önskvärt, att hänsyn toges till olika intressen. Man har att väga skälen mot varandra. Det av statsrådet Bagge förordade förslaget synes mig väl avpassat. Det har ju också i onsdags med stor majoritet, icke mindre än 116 röster mot 68, godtagits av andra kammaren.

Jag skall för min del be att få yrka bifall till den här av mig jämte ytterligare 6 av utskottets ledamöter framförda reservationen, dock med den ändring, som förelagits i andra kammaren, nämligen att sista stycket som börjar med orden »Det må slutligen» och slutar »en opåkallad hårdhet» må utgå ur motiveringen.

Häri instämde herr *Schlyter*.

Ang. helgfridskydd för vissa kyrkliga högtidsdagar. (Forts.)

Herr **Brandt**: Herr talman! Då jag kommer att yrka bifall till den första reservationen, herr Gezelius' reservation, så ber jag att få med några korta ord motivera detta.

Det må vara, att ett utskott ibland är mera rojalistiskt än konungen, men att det skall behöva vara mera ecklesiastiskt än kyrkan tycker jag nästan kan vara överflödigt. Jag ber att få hänvisa till sid. 9 i betänkandet, varav framgår, att de särskilt tillkallade sakkunniga, bland vilka vi hade biskop Cullberg, säga:

»Utan hinder av vad i 1 § sägs må på pingstdagen anordnas teater- och biografföreställningar ävensom, där Kungl. Maj:t på grund av särskilda omständigheter finner skäl därtill meddela tillstånd, tävlingar och uppvisningar.»

Alltså: när en biskop anser sig kunna gå med på att det generella nöjesförbudet för pingstdagen modifieras därhän, att man under vissa omständigheter må kunna anordna både teater- och biografföreställningar och inte minst gymnastiska tävlingar och uppvisningar samt idrottsuppvisningar, så tycker man ju ändå, att utskottets majoritet skulle ha kunnat acceptera detta. Jag begår ingen indiskretion, om jag med hänvisning till s. 22 omtalar, att det stycke, som den förste reservanten vill ha intaget i utlåtandet, har förelegat i förslagstryck inom första lagutskottet. Det var väl så, att man i början trodde att man skulle kunna uppnå enighet om detta. Det hade varit ganska skäligt. Det är nämligen den ståndpunkt, som de sakkunniga intaga med biskop Cullberg i spetsen. Sveriges gymnastik- och idrottsmän ha sedan åtskilliga år varit vana att avstå från tävlingar och uppvisningar med åskådareavgifter även på pingstdagen. S. 15 talar om detta, att svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund, som för närvarande omfattar 23 specialförbund och 23 distriktsförbund med sammanlagt 6,705 föreningar och 453,601 medlemmar, erinrar om att förbundet sedan den 1 januari 1934 tillämpar den bestämmelsen, att i de av riksförbundets specialförbund administrerade idrottsgrenarna på juldagen, långfredagen, påskdagen och pingstdagen icke få hållas några offentliga tävlingar eller uppvisningar mot åskådaravgift. Jag menar således, att om gymnastik- och idrottsorganisationerna verkligen under ett årtionde och antagligen längre ha tagit hänsyn till den kyrkliga traditionen och de kyrkliga önskemålen, så borde man även för framtiden kunna respektera denna tradition. För egen del skulle jag visserligen helst ha sett, att herr Gezelius' reservation även hade upptagit den modifikation, som består däri, att man skulle få anordna teater- och biografföreställningar på pingstdagen. Det var ju nämligen den tanke, som de sakkunniga hade, men som det är lönlöst att framställa ett sådant yrkande som en tredje reservation, då det kanske redan är svårt att få respekt för den första, så vill jag inte göra något tillägg till den. Jag beklagar bara till slut ännu en gång, att denna linje tyvärr icke kom att accepteras i lagutskottet såsom en samlande linje, och att givetvis efter andra kammarens beslut det icke heller finnes någon förhoppning, att så skulle kunna ske här. Det är emellertid den linje, som faktiskt utgör den gyllene medelvägen mellan två ytterligheter.

Jag ber därför, herr talman, med stöd av vad jag har sagt, att få yrka bifall till herr Gezelius' reservation.

Herr **Gärde**: Herr talman! Såsom framgår av de föregående yttrandena gäller skiljaktigheten mellan utskottet och reservanterna pingstdagen. Vad som i detta avseende har bestämt utskottsmajoritetens ståndpunkt har varit, att pingstdagen sedan gammalt har varit likställd med de övriga helgdagarna under jul och påsk. Denna ståndpunkt intar redan 1686 års kyrkolag, och den återfinnes också i den därefter följande lagstiftningen liksom i nu gällande

Ang. helgfridsskydd för vissa kyrkliga högtidsdagar. (Forts.)
1895 års kungörelse. De helgfridsskyddade dagarna äro juldagen, långfredagen, påskdagen och pingstdagen. Departementschefen har nu ansett, att samtidigt som helgfridsskyddet för juldagen, långfredagen och påskdagen ytterligare utbygges, man skulle kunna helt utesluta det i fråga om pingstdagen. Han yttrar i denna fråga i propositionen: »Såvitt gäller juldagen, långfredagen och påskdagen råda knappast delade meningar om att dessa dagar alltjämt lik-som hittills i princip böra vara fredade för störande tillställningar.»

»I fråga om pingstdagen» däremot »ha utredningsmännen icke ansett sig kunna föreslå, att nöjesförbudet upphäves. De ha under framhållande av pingstens betydelse som konfirmationshelg hävdadt, att åtminstone vissa slag av tillställningar icke böra vara tillåtna på denna dag. Justitiekanslersämbetet lutar däremot närmast åt den uppfattningen, att pingstdagen helt bör undantagas från förbudet, och denna åsikt har vunnit anslutning i några av de i ärendet avgivna remissyttrandena. För egen del finner jag övervägande skäl tala för att nöjesförbudet på pingstdagen upphäves.»

Därmed förlorar den sitt hittillsvarande helgfridsskydd. Departementschefen säger, att han finner övervägande skäl tala för att detta upphäves. Om man då ställer sig frågan vilka dessa skäl äro, som för departementschefen vägt över, är man hänvisad till sina egna funderingar. Det kan vara skäl av kyrklig art eller av social beskaffenhet. Det torde emellertid vara uteslutet, att departementschefen ur kyrkliga synpunkter skulle ha ansett skäl föreligga att upphäva helgfridsskyddet för pingstdagen.

Otvivelaktigt är det så, att inom stora delar av vårt folk känslan av pingstdagens betydelse som helgdag fortfarande är levande. Att så är inom de rent kyrkliga kretsarna torde ju vara otvivelaktigt, men även utom dessa kretsar finnes det nog en ganska djupgående känsla av pingstdagen såsom jämställd med de övriga helgdagarna, och man reagerar mot att icke även pingstdagen hänföres till de stora högtidsdagarna.

Ur social synpunkt kan man inte heller säga, att några vägande skäl kunna anföras för att upphäva helgfridsskyddet för denna dag. Det kan ju inte vara något socialt önskemål att utlämna vår ungdom i alltför stor utsträckning till ett hetsande nöjes- och uteliv. Då det gäller bara fyra av årets många söndagar, så kan det verkligen inte sägas, att något vägande behov av att nöjeslivet får taga i anspråk även pingstdagen skulle föreligga. Det har ju från åtskilliga håll gjorts gällande, att en sanering av vårt nöjesliv vore påkallad ur olika synpunkter. Och inom såväl riksdagen som kyrkomötet ha dessa krav framkommit. De stora kyrkliga högtiderna fylla helt visst härvidlag en uppgift såsom samlingsdagar för hem och familj, såsom stilla dagar, då även den i nöjesindustrien anställda personalen kan få en viss vila och vederkvickelse. Härtill kommer ju också hänsynen till vårt kyrkofolk, som otvivelaktigt uppfattar det som en profanering av pingstdagen, att nöjeställningar skola komma till stånd på den dagen, nöjeställningar, som ofta äro av synnerligen störande karaktär. Vi leva alla i ett kristet land, och vi önska fortfarande att leva i detta kristna land, och då är det inte för mycket begärt, att vi också taga någon hänsyn till kyrkofolkets synpunkter på denna fråga. Herr Brandt har särskilt framhållit, att det vore otillfredsställande, att uppvisningar och tävlingar i idrott icke äro undantagna från förbudet på pingstdagen. Ett sådant undantag hade föreslagits av de sakkunniga, och det diskuterades ganska ingående i utskottet. Jag tror emellertid, att det inte har alltför stor betydelse, om ett sådant undantag sker i lagen eller ej. Det förhåller sig nämligen så, som också herr Brandt antydde, att flertalet av de idrottsliga organisationerna sedan mycket lång tid tillbaka icke anordna några tävlingar eller uppvisningar på dessa kyrkliga högtidsdagar. Så är förhållandet t. ex. med Svenska gymna-

Ang. helgfridsskydd för vissa kyrkliga högtidsdagar. (Forts.) stik- och idrottsföreningarnas riksförbund, som i sitt yttrande på denna punkt säger: »Riksförbundet har berett samtliga special- och distriktsförbund tillfälle att taga del av det föreliggande förslaget. De yttranden, som ingått, tyda, säger riksförbundet, på en sällsynt enig uppfattning inom idrottsvärlden rörande lämpligheten av de föreslagna åtgärderna. Då idrotten och gymnastiken sedan lång tid tillbaka frivilligt och i samklang med kyrkans önskingar pålagt sig nyssnämnda förbud för tävlingar på de stora kyrkliga högtidsdagarna, ifrågasättes dock huruvida idrotten och gymnastiken överhuvud taget skola behöva nämnas i den föreslagna kungörelsen.» Från deras synpunkter anses saken så klar, med hänsyn till den ståndpunkt de intagit till detta spörsmål tidigare, att de anse bestämmelse i ämnet överflödig.

Ja, ecklesiastikministern har som sagt frånträtt de sakkunniga på denna punkt, och de skäl han har anfört finner jag knappast övertygande. I detta avseende förefalla mig utskottets skäl långt hållbarare. Nu är inte ecklesiastikministern här, och därigenom har han undgått frestelsen att såsom sin kollega statsrådet Bergquist i ett annat ärende här i dag — vilkens åtgärd i detta avseende jag till fullo gillar — övergiva sin egen ståndpunkt och i stället, såsom det varit välbetänkt av honom, ansluta sig till utskottets förslag. Jag vet inte vilken ståndpunkt han intar på denna punkt, eftersom han ej är här närvarande, men som sagt: i varje fall anser jag att utskottets skäl äro så starka, att jag tillåter mig att yrka bifall till dess förslag.

Herr Sten: Herr talman! Nu äro ju alla tre linjerna presenterade, och jag har givetvis en mycket stark känsla av att kammarens ledamöter tycka, att det kan räcka. Då jag emellertid inte kan rösta för någon av dessa tre linjer, utan att få anföra min egen motivering, ber jag mina kammarkamrater att få utveckla denna. Detta ehuru meningsutbyten i frågor av detta slag äro mig motbjudande. Dels därför, att jag sedan min tidiga ungdom hyllat Hörups sats, att man inte skall för någon förråda »sitt väsens hemligheter», och dels därför att sådana här debatter och den åsiktsbildning, som ligger bakom, mitt under all nationell samling och mänsklig gemenskap, kvarlämna ett intryck av att det ändå förhåller sig så, som Karl Hedmanson skrev i en dikt för ett par tre årtionden sedan:

Hemland, Moder, ditt väsen är delat.
Sönerna tala ej samma språk.

Vad jag haft anledning tro, att vi alla äro ense om på detta område, är följande:

För det första: Religionen är ett viktigt och oundgängligt livsområde, liksom och vid sidan av ekonomi, politik och kultur. Den upptar kanske inte precis 25 procent av varje människas tankar eller varje samhälles omsorger. Den ene lägger huvudvikten vid det ena och den andre vid det andra, men i stort sett måste denna grundsats om likställighet råda.

För det andra: Kristendomen är det element, som starkast satt sin prägel på de värdenormer, som vi förknippa med begreppen människovärde, rättssäkerhet och humanitet. Detta kan konstateras i den västerländska kulturens källor, alltså i grekiska och romerska bildningsideal och rättstraditioner, liksom i germanska och keltiska rättstraditioner och samhällsformer. Och inte minst i denna tid är det ju detta, som är dyrt och heligt för oss alla.

För det tredje: Vi ha en statskyrka, en statsreligion. Det må råda olika meningar om det lämpliga och riktiga häri. Och det må vara ett diskussionsämne hur starkt den är förankrad hos vårt folk. Vad man kallar för sekulariseringen, »de tomma kyrkorna», ger en bild. Det faktum, att de flesta svens-

Ang. helgfridsskydd för vissa kyrkliga högtidsdagar. (Forts.)

kar döpas, konfirmeras, ingå äktenskap och jordfästas i kyrklig ordning, ger en annan bild. Riksdagen har i alla fall förpliktelser att tillgodose detta område, både i lagstiftningsväg och i andra avseenden, på samma sätt som andra områden. Det är oriktigt att kalla detta för konjunkturbetonade framstötter från kyrkligt håll.

Bakom det, som skiljer utskottet och reservanterna, stå på visst sätt folkrörelserna i motsättning till kyrkan. Detta föranleder mig till ett par reflexioner. Vid riksdagsbehandlingen av ett annat ärende av denna karaktär minns jag, att jag för mig själv gjorde en utredning, som utvisade, att kyrkan och den religiösa verksamheten i vårt land, alldeles oavsett dess karaktär av statskyrka, i själva verket är en av våra största folkrörelser, sannolikt den allra största. Jag räknade då med kyrko- och mötesbesök, offervilja och andra utslag av aktivitet. Man kan därför inte anlägga den synpunkten, att här står å ena sidan det levande, nu aktuella folkliga intresset mot någonting dött ur det förgångna. Det rör sig i bägge fallen om stormakter i vårt folks liv, som inte stå i var sitt befästa fältläger, utan mellan vilka det finnes många både ideella och personliga förbindelselinjer.

Å andra sidan är det uppenbart, att det är kyrkans egen skuld, att folkrörelsernas idéer och program under de senaste generationerna till stor del kommit att fylla även religiösa eller åtminstone andliga behov. Jag är inte den, som brukar vara snar att döma över gångna generationer, men nog är det ganska klart, att man kan tala om en kyrkans förnedringstid. Vi erinrades nyss i referatet av ett vetenskapligt verk om ledande kyrkomäns uttalanden om de folkrörelser, som bröto fram, och som innerst strävade att förverkliga kristendomens eller med denna närbesläktade idéer. De betecknades som motsatsen. Utan att jag behöver ingå vidare på den saken är det också anmärkningsvärt, hur blottat på socialt innehåll, som kyrkans och även den fria förkunnelsens budskap ofta varit. Det är alltså förklarligt, om det nya, som bröt sig fram, många gånger måste uppfatta detta budskap som ett ackompanjement till det motstånd, som restes mot den politiska demokratien och den sociala rättfärdigheten. Man kan inte säga om kyrkans män i detta skede, att de inte visste bättre. Det är dock hundra år sedan E. G. Geijer höll sina föreläsningar om »vår tids inre samhällsförhållanden» — om huru den ekonomiska utvecklingen skapat ett tillstånd, som medfört arbetets frihet men arbetarnas ofrihet, och det är mer än femtio år sedan Louis De Geer skrev sitt gripande testamente i sina minnen om förbättrandet av arbetarklassens villkor som den främsta uppgiften för den svenska statskonsten. Kyrkans män visste alltså »sin Herres vilja», men de gjorde den icke.

Hur det djupare förhållandet i själva verket är mellan kyrka och folkrörelser skall jag be att få illustrera med ett uttalande av professor Myrdal, känd för oss alla, i en redogörelse för det arbete han varit sysselsatt med sedan han lämnade vår krets. Han skriver: »Kyrkorna kunna visserligen se ut som om de dämpade protesten genom att ge religionens tröst åt de fattiga och nedtryckta och inrikta deras intresse på hinsidan graven. Men kristendomen, och särskilt den amerikanska kristendomen, är genomträngd av radikalt humanitära ideal. På ett djupare plan ge kyrkorna därför ett det mäktigaste underlag för 'negerprotesten'.» Vad han skriver om kyrkans roll som ideell grund för vad han kallar »negerprotesten» kan för visso tillämpas på all strävan för social rätt och humanitet.

De, som — och det är väl de flesta — i det skede, där vi nu befinna oss, sätta sin tro och lit till de förenade nationernas vapen och krigsmål, ha också anledning att erinra sig, att särskilt Amerika i stor utsträckning är byggt på kristna idéer och av kristna män.

Ang. helgfridskydd för vissa kyrkliga högtidsdagar. (Forts.)

Och inför den gigantiska uppgift, som Ellen Key kallade att mänskliggöra mänskligheten, behövas alla goda krafter. Det gäller att omskapa samhällena, men även att omskapa individerna. Det är inte någon tid eller någon anledning att kivas på vägen.

Vad beträffar de stora högtidernas förankring hos vårt folk har jag den bestämda uppfattningen, att denna blivit åtskilligt fördjupad i senare tid. Jag syftar då inte så mycket på allvarstidens inverkningskraft. Jag tänker fastmer på vad den svenska radion förmedlat under de senaste årtiondena under och omkring dessa helger. Kanske inte i första hand predikningarna men de skönlitterära verken, dikten, dramatiken. Finns det någon, som inte längtar efter juldagarna, nyårsdagarna, påskdagarna, bl. a. därför att man får tillbringa dem i detta förnämliga sällskap? Vårt bokval inför de stora högtiderna går i samma riktning, åtminstone till någon del. Jag är säkert inte ensam om att sista julen ha läst samlingsverken Religion, humanism och morgondagens värld eller En bok om människan. På tal om detta: finns det någon ledamot av riksdagen, som inte tagit del i tal eller skrift av en aktad ämbetsmans, presidenten Quensels framställning om religion och moral?

Jag har velat säga detta, helst en gång för alla, så att vi skola vara på det klara med varandra.

Följer nu härav, att jag är beredd att gå hur långt som helst i den fråga, som nu föreligger? Nej, jag har inte den rätta respekten för bokstavstrådomen. Men på de skäl jag anfört tror jag, att vi, både med hänsyn till våra plikter mot kyrkan och till folkmeningen, positivt och helhjärtat kunna ansluta oss till grundtankarna i utredningen och i propositionen. De meningsskiljaktigheter, som kommit i dagen i utskottet, skall jag inte säga så mycket om. Men om jag tror det är klokt att inte gå längre än propositionen, så är det bl. a. därför, att jag är intresserad av ett gott förhållande mellan kyrkan och folkrörelserna. Det kan därför vara klokt att inte spänna bågen för högt. Jag förstår både hänvisningen till kyrkolagens likställighet mellan de stora högtiderna och till konfirmationen. Jag förstår till och med de yrkanden, som framkommit beträffande böndagarna. Men då komma vi in på frågor, som röra vad man brukar kalla den kyrkliga geografien i vårt land. Och det vore nog inte klokt att vara konungsligare än konungen i dessa stycken.

Det har sagts, att man på kyrkligt håll skulle vara rädd för, att en eftergift i fråga om pingstdagen skulle betyda början till slutet på helgdagsfriden i vårt land. Jag tror, att utvecklingen kommer att gå i rakt motsatt riktning. När vi för fem år sedan behandlade förstamajlagen här i kammaren och man från industrihåll kom med uppslag att slopa vissa helgdagar, så deklarerade jag, att jag fått allt djupare respekt för den kyrkliga kalenderns inre mening. Utvecklingen sedan dess har bekräftat, att söndagsfirandet blir allt värdigare och förnuftigare, icke minst ute i naturen. Folkrörelserna ha av ekonomiska skäl och praktiska hänsyn måst utnyttja söndagarna för sitt arbete, men frilägga nu dessa allt mer och mer. Vi alla, som i årtionden varit föreningslivets och det offentliga arbetets trälarna, vi veta av egen erfarenhet att man i längden icke förblir ostraffad varken till kropp eller själ, om man utplånar skillnaden mellan vardag och söndag. En skälig del av ökade materiella resurser kommer helt visst att användas till helgdagsfridens tryggande åt alla, till utrymme för stillhet och ro, för gudstjänst och meditation omkring livets mål och mening. Det lönar sig säkert ur alla synpunkter, både för samhället och den enskilde.

Om jag alltså kommer till samma slut som reservanterna i deras yrkande, så förstår kanske kammaren bättre, att jag känt behov av att anföra en egen motivering. Då min ställning som sagt icke påverkats av utskottsbehandlingen, så påverkas den icke heller av andra kammarens beslut eller därav, att reservan-

Ang. helgfridskydd för vissa kyrkliga högtidsdagar. (Forts.)

terna äro mina politiska meningsfränder. Men bortsett från detta så representera de en opinion, som kyrkan mycket väl kan förstå och ta hänsyn till. Det har också bl. a. ett par biskopar gjort i utredningen och i yttranden över denna.

Herr talman! Jag röstar alltså för att propositionen lämnas utan erinran från riksdagens sida.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr andre vice talmannen.

Herr **Lindblom**: Herr talman! Jag hade tänkt att i denna fråga framföra åtskilliga synpunkter från den religiösa världen, men jag är inte sämre karl än att jag kan bära litet sanning med mig hem också och anser mig nu, eftersom tiden är så långt framskriden, inte böra gå in på dessa synpunkter. Jag vill endast kort och gott säga, att jag finner det beklagligt, om riksdagen nu går att upphäva nöjesförbudet för pingstdagen. Det är ett steg tillbaka, och jag kan inte tänka mig, att vi gagna vårt land genom ett sådant steg. Några olägenheter av den nu rådande ordningen ha icke kunnat påvisas, och med den förståelse, som nu råder mellan de kyrkliga rörelserna och de olika folkrorelserna, tror jag, att man på denna punkt mycket väl hade kunnat fortsätta såsom hittills. Upphävs nu detta förbud, är det uppenbart, att nöjeslivet kommer att florerera på pingstdagen, och det är säkerligen inte till gagn för vårt samhällsliv. Visserligen har jag full förståelse för ungdomens behov av nöjen, men å andra sidan måste man också räkna med de andliga värden, som kristendomen ändå företräder, och jag anser, att den största möjliga hänsyn också bör tas till dessa.

Med dessa få, enkla ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Siljeström**: Herr talman! Då jag inte varit i tillfälle att deltaga i utskottets behandling av detta ärende, har jag velat ge till känna, att jag, om jag varit med, skulle ha anslutit mig till den mening, som kommit till uttryck i den av statsrådet Bagge kontrasignerade propositionen och vilken i huvudsak överensstämmer med reservationen. I likhet med departementschefen finner jag alltså övervägande skäl tala för att nöjesförbudet på pingstdagen upphäves. Utskottsmajoriteten framhåller, att det utan tvivel skulle verka stötande för många i vårt land, om störande nöjeställningar finge anordnas på pingstdagen. Jag förstår mycket väl, att man inom de delar av vårt land, där man fostrats i en religiositet, som påverkats av Henrik Schartaus kärva lära, eller där stora väckelserörelser gått fram, kan ta anstöt av att så skulle ske, men i övriga delar av landet tror jag inte, att detta är fallet. Snarare skulle man där särskilt bland ungdomen ställa sig oförstående inför ett sådant förbud. Det är inte på detta sätt, som den svenska kyrkan skall göra sig gällande. Den svenska folkkyrkan skall verka genom sin förkunelse eller genom sin kärleksgärning. Men den skall icke verka genom tvång och förbud. Det uppväxande släktets förståelse för den svenska kyrkan och dess betydelsefulla verksamhet vinner man inte genom att utfärda förbud för idrottstillställningar på pingstdagens förmiddag eller för biografbesök på kvällen. Kyrkan gör sig själv den största tjänsten med att icke framtvunga förbud, som ej mötas av allmän förståelse.

Av dessa skäl, herr talman, skulle jag, om jag deltagit i utskottsarbetet, ha anslutit mig till reservationen. Emellertid ansluter jag mig nu till det yrkande, som framställts av herr Wagnsson, nämligen att det sista stycket må utgå ur reservationen.

Ang. helgfridsskydd för vissa kyrkliga högtidsdagar. (Forts.)

Herr **Johanson, Karl Emil**: Herr talman! Det är förklarligt, att olika åsikter göra sig gällande i fråga om hur vårt folk bör fira de stora kyrkliga högtiderna. Med de olika intressen, som råda, och de olika uppfattningar, som förefinnas angående kyrkans och kristendomens inflytande på den enskildes liv och våra förhållanden, kan detta säkerligen inte undgås. Vilka åsikter man än har härutinnan, kan väl dock ingen förbise, att hela vår kultur och vårt rättssamhälle är uppbyggt och vilar på kristen livsåskådning och att det trots allt ligger en sanning i slagordet »den svenska linjen den kristna linjen». Vi ha väl alla också iakttagit, att i de länder, där man vill införa s. k. nyordning, blir det strid med kyrkan och kristendomen, t. ex. i Norge. Detta synes till största delen bero på att kristendomens syn på människovärdet strider mot diktatorernas intressen och att dessa ej vilja erkänna någon högre makt än sig själva. Jag tror därför, att det i dessa allvarstider mer än någonsin är behov av vaksamhet mot alla upplösande krafter, som kunna yttra sig på olika sätt.

Vad nu saken för dagen angår, så kan jag säga, att det är tillfredsställande, att det blir mera klarhet i den kungl. kungörelsen än vad det förut varit. Ävenså är det tillfredsställande, att det dock råder enighet om sättet för firande av de stora högtiderna jul och påsk. Skillnaden mellan majoriteten och minoriteten i utskottet gäller, som vi alla veta, huruvida pingstdagen fortfarande skall hänföras till de större högtiderna.

Redan det, att pingstdagen åtföljes av en annandag, vittnar om att man av ålder ansett denna högtid som en av de större, och så är nog ännu fallet inom mycket stora befolkningslager i hela landet. Det synes mig, att man inte har skäl att såra deras känslor. Visserligen kan, såsom föregående talare framhållit, skyllas på tidsandan och sägas, att man bör anpassa sig efter den. Ja, går tidsandan i god riktning och man anser, att det är en lycklig utveckling, då är det alldeles riktigt, men jag anser, att det inte är riksdagens uppgift att slå vakt om en mindre god utveckling, utan i stället att försöka leda utvecklingen in på mera sunda banor.

Här har framhållits och det med rätta, att dessa förbud kanske i viss mån lägga band på de s. k. sunda folkrörelserna, som i många fall inte ha andra dagar till förfogande än söndagarna, men fråga är huruvida förbudet skall gälla tre eller fyra dagar om året, och då det ändå är över 50 helgdagar kvar, så förefaller det mig inte, att den synpunkten betyder så mycket.

Herr Brandt erinrade också från början om att gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund, som har nära en halv miljon medlemmar, jämställt juldagen, långfredagen, påskdagen och pingstdagen samt beslutat, att inga offentliga tävlingar eller uppvisningar mot åskådaravgifter då skola hållas. Detta har man praktiserat i över 10 år, och det förefaller mig således, att det från den synpunkten inte skulle behöva tas någon annan hänsyn än till vad organisationerna själva begärt. Visserligen har förbundet sedan påpekat, att det bör vara frihet för tävlingarna i övriga fall, men det är nog svårt att dra en gräns där, ty det kan anpassas på så olika sätt.

I detta sammanhang är det också en annan fråga, som jag anser värd beaktande, nämligen nöjeslivets inflytande på hemlivet och familjelivet. Hur mången far och mor får inte under nuvarande förhållanden sitta hemma på söndagarna ensam och, då det gäller jordbrukare, arbeta hårt för att sköta de löpande sysslorna, under det att barnen äro ute på nöjesfältet och tillbringa sin dag där. Och hur mången maka får kanske inte också sitta hemma med sina barn, under det att mannen är ute på idrottsplatsen eller nöjesfältet. Det är många gamla personer i vårt land, som glädja sig åt de stora högtidsdagarna, emedan dessa av ålder varit hemmets dagar, då familjen varit samlad och man har kommit i tillfälle till personligt umgänge med sina närmaste. Under jul-

Ang. helgfridsskydd för vissa kyrkliga högtidsdagar. (Forts.)

och påskdagarna har detta umgänge mest skett inom hemmets väggar beroende på väderleken, men pingsthelgen har i många fall varit den dag, då den samlade familjen gett sig ut i skog och mark och njutit av naturens skönhet och harmoni samt kommit hem stärkt för sina arbetsuppgifter under de kommande dagarna.

Om nu nöjesförbudet, som väl är troligt, upphäves för pingstdagen, så är det risk för att ungdomen — sådana förhållandena nu äro på landsbygden — tillbringar nära tre dagar på dansbanan och där förnöter sina krafter, så att den blir mindre rustad att möta veckans arbete på det sätt, som man skulle önska.

I anledning av de synpunkter jag framfört i föreliggande ärende ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Hansson, Frans*, och herr *Gustavson*.

Herr André: Herr talman! Det var inte min mening att yttra mig i denna debatt. Det förekom emellertid i herr Stens anförande några historiska perspektiv, som bra mycket liknade ett angrepp, och därför skall jag be att få komma med några korta kommentarer. Herr Stens huvudanklagelse mot den svenska statskyrkan och såvitt jag kunde förstå även mot de svenska frikyrkorna var den, att de hade varit bra ointresserade för vårt lands sociala och politiska utveckling. Det är väl ändå inte obekant, att den svenska kyrkan har haft en självständig representation i den svenska riksdagen, och jag tror man får säga, att det gamla prästeståndet var en av de förnämsta politiska och parlamentariska församlingar, som vårt land någonsin har haft. Detta prästestånd var en ärad och aktad del av den svenska riksdagen och har i denna sin egenskap haft en stor betydelse för hela vårt lands politiska utveckling. Men den framstormande radikalismen på 1830- och 1840-talen ville inte veta av detta prästestånd, och gång efter annan fick det höra det gamla bibelordet om riket, som icke är av denna världen. Det var med detta motto som prästeståndet till sist avskaffades. Under hela senare delen av 1800-talet höll den svenska radikalismen en sträng vakt över att våra präster från predikstolar och andra poster icke deltog i det politiska livet eller kommo med politiska uttalanden.

Av hela denna utveckling har det svenska prästerskapet lärt sig, att det har andra uppgifter än dem, som förut tillkommo det såsom ett politiskt riksdagsstånd. Ingen skall förneka, att det gamla prästeståndet var ett i politiska frågor väl förfaret stånd. Dess debatter stodo på en nivå, som man sällan möter i andra parlamentariska församlingar. Vårt prästerskap har inte kunnat undgå att ta starka intryck av det ständiga tal, som hördes under hela senare hälften av 1800-talet och långt in på 1900-talet, att kyrkan skulle vara politiskt neutral. Ännu för inte så många månader sedan förfäktade också en av vårt lands mest bemärkta biskopar med mycken skärpa denna tes i en av våra politiska tidskrifter. För egen del tror jag också, att det inte skulle vara till fromma för kyrkans egentliga uppgift i vårt land, i fall prästerna skulle kasta sig in i våra politiska strider. Jag tror därför inte, att den anklagelse, som herr Sten gjorde mot kyrkan och frikyrkorna, har någon egentlig tyngd. I varje fall har den inte något djupare sammanhang med den fråga, som vi nu diskutera.

Det föreligger enligt min mening starka skäl att anta det förslag, som utskottet framlagt, och jag ber under hänvisning till de argument, som tidigare framförts, att i all korthet få yrka bifall därtill.

Herr Gärde: Jag skulle vilja säga några ord i anledning av de anföranden, som här hållits å ena sidan av herr Sten, å andra sidan av herr Siljeström. Dessa båda anföranden kunna sägas utgöra varandras motpoler. Å ena sidan

Ang. helgfridsskydd för vissa kyrkliga högtidsdagar. (Forts.)

ådagalägger herr Sten en djup förståelse för de religiösa, etiska och sociala värden, som finnas inneslutna i sabbaten, och han framhöll också att det folk kan skatta sig lyckligt, som helgar sin sabbat. Det har också sagts om det engelska folket, att dess styrka kanske i hög grad ligger i dess vörndnad för sabbaten. Det förefaller mig dock, som om de premisser, som herr Sten ställde upp i sitt anförande, skulle leda till ett helt annat slut än han kom till. Jag hade t. o. m. väntat, att han från sina utgångspunkter skulle gå längre än utskottets förslag, och han antydde också, att han gärna skulle ha sett, att även böndagarna indragits i helgfridsskyddet. Det förvånar mig därför, att han stannade vid reservanternas förslag. Han avvisade uttryckligen misstanken, att han därvid påverkats av sina meningsfränder inom partiet. Ett gammalt talesätt säger dock, att man genom att opåtalad fria sig från en anklagelse gör sig själv misstänkt.

Herr Siljeströms anförande gick i helt annan riktning. Han hade inte någon som helst känsla av att helgfriden i och för sig var önskvärd. Där en stark opinion krävde den, ville han tillmötesgå denna och han förstod den uppfattning, som hystes av befolkningen i västra Sverige. Här i Svealand däremot hade man en annan uppfattning, och därför ville han inte genom lagbud söka förmå någon att iakttaga sabbatens helgd. Hans premisser förefalla mig hade bort leda till ett avslagsyrkande såväl på utskottets förslag som på Kungl. Maj:ts proposition. Nu gick han det minsta motståndets väg och anslöt sig till reservationen.

Jag vill med detta ha sagt, herr talman, att man i dessa båda yttranden mera bör lyssna till skälen än till de slutsatser, vartill talarna kommit, vilka såvitt jag kan förstå icke stå i god samklang med varandra.

Herr **Sten**: Med anledning av professor Andréns anförande vill jag säga, att den »anklagelse», som kunde utläsas ur mitt anförande, var dokumenterad. Herr Andréns känner säkert till den doktorsavhandling och det referat jag åsyftade, som behandlar kyrkomän, vilka under senare delen av 1800-talet betecknade den socialistiska arbetarrörelsen såsom »ondskans andemakter». Orsaken till att jag nämnde även de fria kyrkliga rörelserna i detta sammanhang, ehuru jag väl känner de skäl, på vilka man kan ställa dem i samband med nykterhets- och arbetarrörelserna, var även dokumenterad. Jag har sedan barn- domen intresse för en religiös rörelse, som i fjol vinter firade ett hundraårsminne här i staden. Detta var knutet till en engelsman, som hette George Scott. Dennes namn står i samband dels med — vill jag minnas — metodismens införande i Sverige, dels med den rosenianska folkväckelsen i Norrland. När jag tog del av de urkunder, som funnos på detta område, slog det mig, hur blottat på socialt innehåll det evangelium var, som förkunnades från det hållet, trots att man, som jag sade i mitt anförande, på grund av Geijers föreläsningar och andra omständigheter mycket väl visste, att det även fanns en social nöd och ett socialt problem i detta land.

Jag skall givetvis i mitt bristfälliga kunskapsförråd på detta område med tacksamhet inregistrera de upplysningar, som jag fick av professor Andréns, men jag tror inte, att jag är ensam vare sig inom kyrkan och de religiösa samfundet eller utanför desamma om den uppfattningen, att den kristendom, som icke tas på fulla allvaret och som icke tar sig själv på allvar, även när det gäller de sociala problemen, måtte, för att citera Kierkegaard, vara »Satan til Kristendom».

Herr **Andréns**: Herr talman! Jag tror inte, att man under 1800-talet var nödsakad att läsa Geijers föreläsningar för att upptäcka, att det fanns en social nöd, utan den saken kunde man nog finna i alla fall.

Ang. helgfridsskydd för vissa kyrkliga högtidsdagar. (Forts.)

Det förekom i herr Stens sista anförande ett citat från en svensk kyrkoman, som jag tyckte närmast pekade i den riktningen, att den svenska radikalismen gjorde en viss nytta genom att hålla efter i varje fall uttalanden av det slaget. Men vad som var det väsentliga i herr Stens anförande var ju inte den ena eller andra konkreta anklagelsen, utan det var beklagandet av att kyrkans män överhuvud taget inte livligare deltog i samtidens sociala strider. Det är på den punkten, herr talman, jag tillåter mig ha en annan uppfattning än herr Sten. Jag tror också, att den uppfattning, som jag där har, delas av mycket stora kretsar bland den svenska kyrkans män.

Herr Siljeström: Herr talman! Endast några ord med anledning av herr Gärdes sista uttalande.

Herr Gärde trodde sig av vad jag sagt kunna utläsa något mer än vad jag verkligen uttalat. Han ville göra gällande, att mina skäl förde till att jag skulle yrka på att förbudet överhuvud taget skulle tagas bort från våra kyrkliga helger. Jag har aldrig yttrat mig om detta, utan jag har endast uttalat mig om vad som nu föreligger till avgörande, nämligen frågan om vi skola ha förbud även på pingstdagen eller icke. I anledning av vad utskottet säger om att »det skulle utan tvivel verka stötande för många i vårt land om störande nöjestillställningar finge anordnas på pingstdagen» har jag framhållit, att det gör detta på vissa håll i Sverige och på andra inte. Jag har inte sagt, hur jag skulle komma att ställa mig till förbud på de andra kyrkliga högtidsdagarna. Om herr Gärde vill veta min mening kan jag emellertid förklara, att jag ansluter mig helt till uttalandet om förbud på övriga kyrkliga högtidsdagar.

Friherre Lagerfelt: Herr talman! Endast ett par ord för att motivera min anslutning till utskottets hemställan.

För mig står pingstdagen helt i bredd med juldagen och påskdagen. Den kristna kyrkan räknar den första pingstdagen, då den helige Andes utgjutande över apostlarna skedde, såsom sin födelsedag. Den för oss varje år återkommande pingstdagen innebär således en firning av den kristna kyrkans födelsedag.

Härtill vill jag foga en annan synpunkt. Jag har ofta bland kristet tänkande människor träffat på olika uppfattningar angående juldagens och påskdagens firningsämnen, men om den helige Ande och dess verk i mänskligheten, helgelsen, stå väl så gott som alla kristna ense.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr andre vice talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Wagnsson*, att kammaren skulle godkänna den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen med uteslutande av sista stycket av motiveringen; samt 3:o), av herr *Brandt*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i herr *Gezelius* vid utlåtandet anförda reservation.

Sedermera gjorde herr andre vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wagnsson* begärde votering. i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. helgfridsskydd för vissa kyrkliga högtidsdagar. (Forts.)

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Wagnsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen med uteslutande av sista stycket av motiveringen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr andre vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Gärde* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 26;

Nej — 36.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckt motion om vidgad möjlighet för arbetsgivare att överflytta arbetsgivaransvaret till särskild arbetsföreståndare, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckta motioner om utredning rörande förekomsten av alkoholpåverkan vid olycksfall i arbete m. m.

Ang. förekomsten av alkoholpåverkan vid olycksfall i arbete m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehäft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 28 i första kammaren av herr *Bondeson* och nr 34 i andra kammaren av herr *Hagård*.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå, att utredning verkställdes rörande förekomsten av alkoholpåverkan vid olycksfall i arbete och de åtgärder, som påkallades för att motverka sådan företeelse.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anført:

»Spörsmålet, om den av motionärerna begärda utredningen bör komma till stånd, torde i första hand vara beroende av ett ställningstagande till frågan, huruvida gällande bestämmelser om nedsättning av ersättning för skada till följd av olycksfall, föranlett av alkoholpåverkan, böra ändras i skärpande riktning. Enligt utskottets uppfattning hava ej förebragts skäl, som böra föranleda till en sådan ändring. I de fall, där en nedsättning av ersättningen kan anses berättigad, torde de nu gällande bestämmelserna vara tillfyllest.

En föreskrift om skyldighet för olycksfallsskadad arbetare att underkasta sig blodprovstagning, så snart anledning finnes att antaga, att den skadade varit påverkad av alkohol vid olycksfallet, synes ej vara lämplig. I fall då alkoholpåverkan ej varit påtaglig skulle tillämpningen av en sådan föreskrift kunna framkalla en onödig irritation på arbetsplatsen. För konstaterande av

Ang. förekomsten av alkoholpåverkan vid olycksfall i arbete m. m. (Forts.)
den grad av alkoholpåverkan, som kan medföra nedsättning av olycksfallsersättning, torde vanligen ej erfordras blodprov.

Eftersom enligt utskottets åsikt tillräckliga skäl ej heller i övrigt förebragts för den av motionärerna föreslagna utredningen, får utskottet hemställa, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.»

Herr Mannerskantz: Herr talman! Det är på grund av ett löfte till motionären i denna fråga som jag har begärt ordet, och jag skall begränsa mig till några få ord.

Motionären har bett mig att framföra den uppfattningen, som jag givetvis också delar, att antalet olycksfall i arbete är mycket stort. Det finns en statistik som visar, att det varje dag här i landet inträffar dödsolyckor och flera hundra olycksfall i arbete. Av statistiken framgår vidare att inom vissa områden cirka fem procent av samtliga olycksfall i arbete kunna bedömas vara förorsakade av alkoholpåverkan. Detta måste anses var anledning nog för att närmare undersöka denna sak. Kungl. Maj:t har ju nu igångsatt en utredning rörande rusdrycksanvändningens ökning. Det vore lämpligt att man i samband med denna utredning även verkställde en undersökning rörande alkoholens inverkan vid de olycksfall som inträffa i arbete.

Jag har inte för avsikt att besvara herr talmannen med något yrkande utan har endast velat yttra dessa ord.

Herr Carlsson, Olof: Herr talman! Med hänsyn till den långt framskridna tiden begränsar jag mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om krigsskadeersättning.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 61 i första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. samt nr 24 i andra kammaren av herr *Holmgren*.

I motionerna, vilka voro i huvudsak likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte göra framställning om att lagen om krigsskadeersättning av den 21 juni 1940 måtte kompletteras i så måtto, att dels moratorium skulle automatiskt inträda för all krigsskadad egendom, åtminstone i den utsträckningen, att exekutiv åtgärd mot sådan egendom icke skulle kunna vidtagas förr än krigsskadeersättningen utfallit, dels ränta å ersättningsbelopp skulle utgå från tiden, då skadan inträffade, till tiden för utbetalningen av ersättningsbeloppet, i den mån denna tid överstege sex månader.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr Lindblom: Herr talman! Endast några få ord.

De föreliggande motionerna ha tillkommit därför att det varit tveksamt, huruvida moratorielagen skulle ha tillämpning på krigsskadade byggnader, så att de kunde skyddas vid en eventuell lagsökning. Anledningen till denna tvekan har varit, att det vid § 2 genom exempel har angivits, hur moratorie-

Ang. ändringar i lagen om krigsskadeersättning.

Ang. ändringar i lagen om krigsskadeersättning. (Forts.)
 lagen skulle verka vid krig. Departementschefen nämner i det sammanhanget värnpliktiga personer, sådana som fått lämna sina hem vid evakuering samt luftskyddspersonal men icke några andra grupper. Nu har emellertid genom dessa motioner andra lagutskottet givit lagen den tolkning som vi önskat. Jag kan därför för min del förklara mig tillfredsställd med det slut, vartill utskottet har kommit. Det innebär nämligen praktiskt taget ett bifall till min motion, ty vad vi motionärer åsyftat med vår framställning har varit att få denna fråga klarlagd. Om riksdagen, såsom vi hoppas, nu godkänner utskottets utlåtande i denna del, är därmed klarlagt vad vi önskade, nämligen att till de övriga objekt som skola skyddas av moratorielagen även skall läggas krigsskadade byggnader.

Det återstår då ytterligare en sak, nämligen den orättvisa som uppstår med hänsyn till ränteberäkningen. Räntan skall beräknas från sex månader efter fredsslutet. Detta innebär, att ägarna av byggnader som t. ex. skadats i början av ett krig som kanske pågår tre à fyra år komma i ett ogynnsamt läge. Utskottet uttalar emellertid nu, att det förutsätter att Kungl. Maj:t skall ägna detta och andra närliggande spørsmål den uppmärksamhet som dessa betydelsefulla frågor förtjäna.

Jag vill för övrigt rekommendera envar av kammarens ledamöter, som vill närmare sätta sig in i detta komplicerade spørsmål, att ta del av de intressanta yttranden som ha avgivits i anledning av motionerna.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **Norman**: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om åstadkommande av ökad möjlighet för tjänsteman att vinna befordran inom annat verk än det han tillhör, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Ang. en
 effektiviserad
 yrkesvägled-
 ning för
 ungdom.*

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion angående vidtagande av åtgärder för en effektiviserad yrkesvägledning för ungdom.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att första kammaren för sin del, i anledning av en av herrar *Näsström* och *Sten* inom kammaren väckt motion, nr 96, måtte besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande åtgärders vidtagande för en effektiviserad yrkesvägledning för ungdom i enlighet med i motionen framförda synpunkter.

Herr **Näsström**: Herr talman! Jag ber endast att få tillkännage min tacksamhet mot utskottet för att det har bifallit motionen. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifråvarande utlåtandet hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om utredning angående åtgärder för införande av deltidstjänst, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag; och

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kontrollstyrelsen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 118, i anledning av väckt motion om ersättning åt Lovisa Magnussons dödsbo för viss genom förskingring liden förlust.

*Om viss
ersättning åt
Lovisa
Magnussons
dödsbo.*

I en inom första kammaren av herr *J. Sandén* väckt motion (I: 116) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att ersättning skulle beredas Lovisa Magnussons från Stockholm dödsbo med 27,526 kronor 47 öre jämte skälig ränta med avdrag av 837 kronor 35 öre, som dödsboet lyft å sin bevakning av nämnda belopp uti C. A. R. Lothigius' konkurs.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen I: 116 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Sandén*: Herr talman! Trots den sena timmen skall jag be att med några ord få belysa den motion, vars öde nu skall fullbordas. I korthet ligger saken till på följande sätt:

I oktober 1936 fann advokatfiskalen i Svea hovrätt anledning att misstänka, att stärbhusnotarien vid Stockholms rådhusrätt C. A. R. Lothigius gjort sig skyldig till vissa manipulationer med av honom handhavda stämpelmedel. I samarbete med generalpoststyrelsen påbörjade advokatfiskalen den 5 oktober sin undersökning av Lothigius stämpelredovisningar. Undersökningarna bestyrkte misstanken att inte allt stod rätt till. Den 13 oktober besökte Lothigius advokatfiskalskontoret. Advokatfiskalen har uppgivit, att Lothigius vid detta besök fick klart för sig att han var misstänkt för förskingring. För Lothigius gällde det således att skaffa pengar för att dölja bristen. Den 15 oktober uppdrog änkefru Lovisa Magnusson åt Lothigius, som alltjämt var i tjänst som stärbhusnotarie, att omhändertaga och förvalta hennes sparbanksböcker och övriga tillgångar, inalles omkring 57,000 kronor. Fru Magnusson visste inte, att Lothigius var misstänkt för förskingring, vilket väl heller ingen kunde göra, då han fortfarande beklädde sin tjänst. Detta var således den 15 oktober. Den 16 oktober kallades Lothigius till advokatfiskalen för att besvara vissa frågor rörande stämpelredovisningen. Vid detta sammanträffande mellan advokatfiskalen och Lothigius stärktes advokatfiskalens misstankar att Lothigius gjort sig skyldig till förskingring. Man torde också kunna antaga, Lothigius förstod att han stod inför ett ingripande. Den 23 oktober uttog han 36,000 kronor å änkefru Magnussons kapitalräkning, och av dessa pengar placerade han samma dag 11,000 kronor på den checkräkning, varå han brukade insätta vid rådhusrätten influerna arvsskattemedel. Lothigius fick därigenom åtminstone ett visst andrum. Den 7 november gjor-

Om viss ersättning åt Lovisa Magnussons dödsbo. (Forts.)

de han en ny omplacering. Han uttog ytterligare 20,000 kronor av änkefru Magnussons pengar och insatte dem samma dag å den förut nämnda checkräkningen. Båda beloppen inlevererades under november eller december månad till generalpoststyrelsen. Hade advokatfiskalen omedelbart ingripit och föranstaltat om att Lothigius avstängts från sin tjänst, hade Lothigius aldrig kunnat mottaga uppdraget, inte ens som privatman, att förvalta fru Magnussons pengar. Det dröjde emellertid inte länge förrän det gick som det brukar gå: förskingringarna upptäckes, Lothigius åtalades och försattes i konkurs i början av 1937.

Änkefru Magnussons testamentstagare anhöllo genom utredningsmannen i boet i december 1937 att det förskingrade belopp, som kommit staten till godo, skulle återbetalas. Advokatfiskalsämbetet ansåg med hänsyn till omständigheterna billigheten kräva, att statsverket hölle dödsboet skadeslöst. Justitiekanslersämbetet förklarade, att det skulle vara för rättskänslan tilltalande att statsverket i ett fall som det förevarande med ett tämligen tydligt samband mellan tillgreppen och inbetalningen till statsverket avstode från att tillgodogöra sig det belopp som tillförts statsverket. Statskontoret avstyrkte emellertid, och Kungl. Maj:t avslög framställningen. Och nu har även statsutskottet avstyrkt. Den motivering, som utskottets majoritet presterat för sitt yrkande, rekommenderar jag till närmare studium av alla som anse det uteslutet att staten kan lägga sig till med annans egendom, som den faktiskt har gjort i detta fall. Att Lovisa Magnussons dödsbodelägare, som jag icke känner, icke befinna sig i »ömmande omständigheter» kan väl näppeligen utgöra något hållbart motiv för staten att tillgodogöra sig för dem förskingrade medel.

Ett annat motiv för utskottets avvisande hållning lär, enligt vad jag hört uppgivas, vara att utskottet funnit att flera förskingringar av likartad natur som den av Lothigius utförda skulle ha förekommit och att det sålunda kunde tänkas att nya anspråk om ersättning skulle resas, om riksdagen handlade i enlighet med vad advokatfiskalen och justitiekanslersämbetet funnit skäligt och för rättskänslan tilltalande. Jag vet inte, hur det förhåller sig med dessa andra påstådda förskingringar. Jag vet endast, att jag finner det vara staten ovärdigt att på sätt som här sker exproprieras annans egendom. Jag vill tillägga, att jag finner det mer än egendomligt, att så många av dem som eljest bruka bevaka den enskilda äganderättens principer nu anse att riksdagen har rätt att nagga dessa principer i kanterna. Ett ställningstagande i enlighet med vad statsutskottet har föreslagit i strid mot vad både advokatfiskalsämbetet och justitiekanslersämbetet anse skäligt kan förvisso återopas även i framtiden, då frågor som gälla staten och den enskilde komma på kammarens bord.

Med hänvisning till vad advokatfiskalsämbetet och justitiekanslersämbetet anfört samt till det faktum att det inte gärna kan vara för rättskänslan tilltalande att staten behåller medel, som inlevererats under sådana omständigheter som de här berörda, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till min motion i så måtto, att jag hemställer, att riksdagen må till ersättning åt dödsboet efter L. U. Magnusson för viss genom förskingring liden förlust för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett anslag av 20,000 kronor.

Herr Äqvist: Herr talman! Då jag deltagit i behandlingen av denna fråga i statsutskottets tredje avdelning, även om jag inte var i tillfälle att närvara vid slutbehandlingen i utskottsplenium, ber jag att få anföra några av de synpunkter som för mig varit avgörande i denna fråga.

För ett bifall till motionen skulle tala de synpunkter, vilka gå ut på att det för rättskänslan skulle vara stötande att statsverket tillgodogör sig me-

Om viss ersättning åt Lovisa Magnussons dödsbo. (Forts.)

del, vilkas samband med ett förskingringsfall är ganska klart. Emellertid framgår det av utredningen att det uppdrag, som Lovisa Magnusson lämnat f. stärbhusnotarien Lothigius, var av rent privat natur, och att sålunda Lothigius i förhållande till fru Magnusson icke intog någon som helst ställning av boutredningsman, förmyndare eller annan genom lag och författning honom tilldelad funktion. Han uppträdde uppenbarligen såsom hennes ombud, liksom vilken advokat som helst kunde ha gjort. Under sådana förhållanden finns det ingen anledning att åt Lovisa Magnussons stärbhus tillerkänna något som helst av den ställning, som tillkommer de personer, för vilka statstjänstemän förskingrat medel och för vilka ersättning alltså kan beredas enligt 1899 års lag. Lothigius var nu icke statstjänsteman och hade icke med utsökningssak eller sådana mål, som omförmälas i 5 § i 1899 års lag att göra, utan han var anställd vid Stockholms rådhusrätt, men det var icke i denna egenskap, som han erhölet fru Magnussons uppdrag, utan detta uppdrag var helt och hållet av privat natur. Någon som helst anledning att på grund av Lothigius ställning tillerkänna fru Magnussons stärbhus någon bättre ställning än andra personer, som råka ut för liknande fall, finnes sålunda icke.

Återstår den synpunkt, som i motionen framskyntar, att staten ej bör tillgodogöra sig medel, som förskingrats från enskilda och där sambandet mellan förskingringen och vederbörandes redovisningsskyldighet till staten är tämligen klart. Denna synpunkt är givetvis den, som skall ha betydelse i fråga om motionen, men det är å andra sidan klart, att man icke kan få tillmäta denna synpunkt alltför stort värde. Förskingring på grund av redovisningsskyldighet äger ju icke rum enbart från sådana personers sida, som äro redovisningsskyldiga till staten, utan även i hög grad och mycket ofta från enskilda personers sida, som ha redovisningsskyldighet till andra enskilda personer. Det kan icke ifrågasättas och torde väl icke heller ha ifrågasatts, att sådana personer, som ha att mottaga redovisning från andra, skulle återställa de medel, som redovisats till dem, endast därför att de blivit förskingrade från någon tredje person. Men om detta icke ifrågasattes enskilda personer emellan, så finns det ingen anledning att ifrågasätta det beträffande en enskild persons redovisningsskyldighet till staten, ty staten bör givetvis icke ställas i någon vare sig bättre eller sämre ställning än enskilda personer.

Det blir då till slut endast den synpunkten som återstår, att staten skulle i detta fall återställa de redovisade medlen på grund av sin bättre ekonomiska ställning, d. v. s. det blir rena känsloskäl, icke några sakskäl, som längre bli avgörande. Något sådant skäl har jag emellertid icke ansett att statsutskottet vid sin behandling av en fråga som den nu förevarande kan fästa något avseende vid, ty statsutskottet och riksdagen ha att se till att icke statens rätt och intressen åsidosättas enbart därför, att det hos staten finnes medel att taga i en helt annan utsträckning än hos enskilda. Kravet på sparsamhet och ändamålsenlighet i statsverksamheten är för närvarande och bör alltid vara så aktuellt, att icke statens intresse sättes i något som helst sämre läge än enskildas.

Vi ha i tredje avdelningen i statsutskottet ägnat denna fråga en synnerligen noggrann behandling och tagit del av alla de skäl, som ha förebragts. Jag vill också erinra om att Kungl. Maj:t har avslagit en liknande framställning, som gjorts hos Kungl. Maj:t.

Jag ber, herr talman, att med vad jag anfört få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Om viss ersättning åt Lovisa Magnussons dödsbo. (Forts.)

Herr Sandén: Herr talman! Jag vill uttrycka min glädje över att herr Åqvist här uppträder i rollen av advokat — det hade jag precis inte väntat från det hållet, men när så skett så må det vara hänt.

Jag vill emellertid till herr Åqvist säga, att man naturligtvis kan driva meningen att Lothigius var en privatman precis som vem som helst, för vilken man inte behöver ha någon som helst känsla av ansvar, men jag tror inte att det i verkligheten är berättigat att göra så. Han var dock stärbhusnotarie vid Stockholms rådhusrätt, han sorterade under advokatfiskalsämbetet, hans förhållanden blevo av advokatfiskalen i Svea hovrätt föremål för en närmare granskning. Och om advokatfiskalen hade avstängt honom från tjänstgöring, vilket väl hade legat nära till hands, då man på ett rätt tidigt stadium kom underfund med att det fanns en del som behövde klaras ut, så hade fru Magnusson aldrig kunnat överlämna sina pengar till Lothigius och hon hade således besparats, mänskligt att döma, den förlust som hon och sedermera hennes testamentstagare fått vidkännas.

Här bör ändå, det kan inte hjälpas att man måste framhålla den saken för lekmännen i statsutskottet, den omständigheten tillmätas en avgörande betydelse, att såväl advokatfiskals- som justitiekanslersämbetet tillstyrkt att de förskingrade medlen skola av staten ersättas. Jag är övertygad om att hade det suttit jurister i statsutskottet, så hade ärendet fått en annan behandling än vad det nu fått.

Jag vill till sist säga herr Åqvist, att vi nog förr ha haft sådana här saker uppe till behandling i riksdagen. Jag kan inte på rak arm lämna någon redogörelse härför, men var det inte så i exempelvis den mycket omtalade unmanska historien, att riksdagen beviljade ersättning på grund av förskingring? Vi saknade sålunda inte alldeles prejudikat, om vi skola börja söka efter vad som tidigare någon gång kan ha förekommit.

Herr talman! Jag vidhåller mitt förut framställda yrkande.

Herr Åqvist: Herr talman! Jag kan inte yttra mig om huruvida precedensfall ha förekommit — det är möjligt att så är förhållandet och att herr Sandén har bättre kännedom om detta än jag. Men något prejudikat i detta avseende föreligger icke. Prejudikat skola vara fastställda av högsta domstolen.

I detta fall finns det inte heller några ömmande omständigheter att taga hänsyn till. Fru Magnusson efterlämnar inga bröstarvingar, och de släktingar som skola ärva hennes pengar äro förmögat folk.

Då återstår det argumentet, att fallet skulle vara för rättskänslan stötande och detta har jag redan sökt tillbakavisa.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Sandén: Bara ett ord till replik, herr talman! Det finns här intet prejudikat i juridisk mening. Riksdagen underställer inte sina beslut någon domstols prövning; riksdagen är suverän, då den fattar sina beslut. Det kan således helt enkelt inte föreligga något prejudikat i den meningen.

Till sist vill jag endast upprepa vad jag sagt förut, att det är en ovidkommande omständighet om det föreligger eller icke föreligger ömmande skäl, som tala för ersättning av förskingrade medel. Har det förskingrats pengar, som kommit staten tillgodo, tycker jag att det är ovidkommande, om vederbörande arvtagare har en egen slant eller icke. Vad som förskingrats från dem bör återbetalas.

Herr Björkman: Herr talman! Jag skulle bara vilja korrigera några av herr Sandéns uppgifter om hur Lothigius handskats med Lovisa Magnussons pengar. Av domen framgår att Lothigius den 23 oktober 1936 hade uttagit

Om viss ersättning åt Lovisa Magnussons dödsbo. (Forts.)

36,000 kronor, varav han överlämnade 25,000 kronor utan erhållande av säkerhet till en grosshandlare Algot Johansson. Resten, eller 11,000 kronor, hade han insatt på sin egen checkräkning i Svenska handelsbanken, och samma var förhållandet med det belopp på 20,000 kronor, som Lothigius uttagit den 7 november 1936. Sedan hade Lothigius i december månad till statsverket redovisat 55,961 kronor. Direkt sammanhang med redovisningen till statsverket hade sålunda Lothigius manipulationer icke, men genom insättningen på hans egen checkräkning kan man ju spåra ett visst sammanhang.

Nu förhåller det sig även så att det inte endast var för fru Lovisa Magnusson, som Lothigius förskingrat pengar. Han har förskingrat även för sju eller åtta andra personer ungefär 150,000 kronor sammanlagt. Det säges nu att dessa medel ha blivit ersatta från annat håll, och det kan man också förstå, ty eljest skulle ju även de ha samma rätt att göra anspråk på ersättning från statsverket. Det har under sådana förhållanden i statsutskottet ansetts, att konsekvenserna skulle bli alltför vådliga, om man skulle biträda ett yrkande som detta till förmån för Lovisa Magnussons arvingar.

Därtill kommer att Kungl. Maj:t hade till sitt förfogande alla dessa utredningar, då Kungl. Maj:t företagit ärendet till avgörande. Resultatet blev att Kungl. Maj:t avslög framställningen. Det har då syntts statsutskottet klart att riksdagen inte heller borde bifalla kravet med hänsyn till de konsekvenser för framtiden, som ett sådant beslut skulle medföra.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen yttrade, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Sandén*, att riksdagen skulle till ersättning åt dödsboet efter L. U. Magnusson för viss genom förskingring liden förlust för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett anslag av 20,000 kronor.

Sedermera gjorde herr andre vice talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sandén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 118, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Sandéns under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av statens järnvägar tillhöriga markområden i Södertälje och Luleå;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda förslag om anslag för budgetåret 1943/44 till oförutsedda utgifter; samt

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till ersättningar för skador vid eldsläckning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kam-maren, på framställning av herr andre vice talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 243, 270, 271, 273—275, 278 och 279.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 289, av herr *Aqvist* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition an-gående skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m.;

nr 290, av herr *Sten* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition an-gående skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m.;

nr 291, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.;

nr 292, av herr *Carlström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition an-gående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.;

nr 293, av herrar *Anderberg* och *Ahlkvist*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m.;

nr 294, av herr *Eklund* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition an-gående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande an-slagsfrågor; och

nr 295, av herr *Källman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslags-frågor.

Anmälades och godkändes sammansatta bevillnings- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 215, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skattestrafflag, m. m.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-getåret 1943/44 till bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning jämte en i ämnet väckt motion;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å till-läggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till ersättning för förfogande över vissa fartyg;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-ställning angående anslag för budgetåret 1943/44 till förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m.;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till folkskoleväsendet för budgetåret 1943/44;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-getåret 1943/44 till Krigsrätterna: Avlöningar m. m.;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1943/44 till Yrkesinspektionen m. m.; samt

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till Statens sinnessjukhus: Avlöningar m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 27, i anledning av väckt motion angående lättande av ensamstående mindre inkomstagares skattebörd; samt

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående om-sättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskilt undantag från skyldighet att utgiva lagfartsstämpel och skatt för gåva efter vissa lantmäteriförrättningar inom Kopparbergs län;

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 55, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken rörande tillämpningen av bankreglementet; samt

nr 56, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 48, i anledning av väckt motion angående viss ändring av sparbankslagen;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förskottering av underhållsbidrag till barn (bidragsförskotts-lag);

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter inom vissa byar i Kopparbergs län, m. m.;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring; samt

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av stadsplanelagen den 29 maj 1931 (nr 142) m. m.;

jordbruksutskottets utlåtande nr 42, i anledning av väckt motion angående beredande av möjlighet för jordbruksarbetare att erhålla lån till övertagande av jordbruk på arrende;

andra särskilda utskottets memorial nr 1, angående ersättning till kansli-personalen hos andra särskilda utskottet;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om viss ändring i kungörelsen angående utlännings vistelse i vissa delar av riket; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion angående översyn av gällande regler om järnvägs ansvar för skada å gods; samt

nr 11, i anledning av väckt motion angående befrielse från beredskapstjänstgöring eller uppskov därmed för ordförande i kristidsnämnd.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.47 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.